

אָוּרִיפִידֶס

אִיפִיגֵנִיָּה בְּאֻלִּים

תרגום מיוונית עתיקה, מבוא והערות:

שמעון בוזגלו

אז

תוכן העניינים

מבוא 7

רשימת ספרים 15

וריאציה מס' 3 על אִפִּיגֶנְיָה בָּאֹלִיס 18
(שיר מאת המתרגם)

אִפִּיגֶנְיָה בָּאֹלִיס 23

מבוא

הרקע למחזה

בחתונתם של תָּטִיס, אלת הים, ופִּלְאֹוס, בן התמותה, הופיעה אָרִיס, אלת המריבה, והשליכה תפוח זהב שבו היה כתוב "לִיפָּה בִּיטוּר!". שלוש אלות התחרו על התואר: אֶתְנָה, הָרָה וּפְרֹוֹדִיטָה. כדי ליישב את המריבה שפרצה ביניהן, ציווה זאוס על שליחו, הֶרְמֵס, להביא את האלות להר אִידָה, הסמוך לטְרוֹיָה, כדי שפָּרִיס ישפוט ביניהן. בזמן ההוא היה פריס רועה, אך למען האמת הוא היה בנם של פְּרִיָאמוֹס מלך טרויה והמלכה הֶקְכָּה. הוא ננטש עם לידתו בהר אִידָה, מפני שֶהֶקְכָּה, בזמן הריונה, חלמה שהיא נושאת ברחמה גחלת אש. אבל פריס ניצל, ובבגרותו התבררה זהותו האמיתית והוא שב לארמון הוריו. ובכן, כדי שיבחר בה, הציעה האלה הרה לפריס את המלוכה על כל בני האדם, אתנה הציעה ניצחון במלחמה, ואפרודיטה הציעה לו נישואים עם האישה היפה בעולם – הֵלֵנָה מסְפֶּרְטָה, אשתו של המלך מְנֵלָאוֹס. פריס בחר בהצעה של אפרודיטה. הוא הפליג אפוא לספרטה, התוודע להלנה, התאהב בה, היא התאהבה בו, ויחד ברחו לטרויה. כדי לנקום בטרויאנים, שהעניקו חסות ל"מחטף" הזה, התארגן כוח צבאי מכל ממלכות יוון, תחת פיקודו של אֶגֶמֶמְנוֹן מלך אֶרְגוֹס, אחיו הגדול של מנלאוס. הכוח, שמנה צי בן אלף ספינות, עגן בחוף מפרץ סמוך לאֶוֹלִיס, יישוב בחבל פּוֹיָאוֹטִיָה במזרח יוון הצופה אל היישוב כֶּלְקִיס באי אֵוִיבּוֹיָה הקרוב. אבל הצי לא היה יכול להפליג, מפני שֶאֶרְטֶמִּיס, אלת הצי, דאגה "להשתיק" את הרוחות. נראה שהיא כעסה על אגממנון, שהרג צבי והתגאה כי הוא צייד טוב ממנה. הנביא קֶלְכֶס הודיע שהצי יוכל להפליג בתנאי שֶאִי־פִיגֶנְיָה, בְּתֵם הבכורה של אגממנון וקְלִיטִימֶסְטֶרָה, תוקרב לכבודה. אגממנון שיגר מכתב אל אשתו בארגוס, וביקש ממנה לשלוח אל המחנה באוליס את איפיגניה. האמתלה היתה שהוא הבטיח לתת אותה לאישה לאֶכִּילֶס, גיבור מלחמת

טרויה העתידית, בנם של תִּטִּיס ופֶּלָאוס מראשית סיפורנו. המחזה מתחיל בלילה שבו אגממנון מתחרט על מעשהו, ומנסה לנסח מכתב שני לאשתו, בו הוא מודיע לה שלא לשלוח את איפיגניה.

על הטקסט של המחזה

בשנת 408 לפני הספירה, בסוף שנות השבעים לחייו, עזב אֶוּרִיפִידֵס את אתונה, ארץ מולדתו, וקיבל את הצעתו של אַרְכֵּלָאוֹס מלך מְקֶדוֹנִיָה להתארח אצלו. שם, בחצרו של המלך, ובאירוחו הנדיב, כתב אֶוּרִיפִידֵס את הטטרלוגיה האחרונה שלו. היא כללה את הטרגדיות אִיפִיגֶנִיָה בֶּאוּלִיס, הִפְּקוֹת, אֶלְקִימִיאָן בְּקוֹרִינְתוֹס (מחזה שאבד), ובסיומן מחזה סְטִירִים, אשר שמו לא נשתמר. הוא מת בשנת 406, בגיל שמונים בערך. שנה אחרי מותו הועלתה הטטרלוגיה באתונה וזכתה, ככל הנראה, במקום הראשון.

הטקסט של איפיגניה באוליס כפי שהגיע לידינו (בנוסח אחד בלבד, מן המאה הארבע-עשרה, ועם שיבושים רבים מהרגיל) רווי באנומליות, בעיות מטריות, סתירות פנימיות, וכנראה גם השמטות. לפי הסברה, אֶוּרִיפִידֵס השאיר כתב־יד לא גמור של איפיגניה באוליס, ובנו או אחיינו, שגם הם נקראו אֶוּרִיפִידֵס, השלימו את הטיוטה. במאה הרביעית לפני הספירה זכה המחזה להעלאה מחודשת, שכנראה לא "קידשה" את הטקסט. נראה שאחת הידיים המעורבות בהפקה נהגה בו בדיוק כפי שנהוג בימינו עם מחזות קלאסיים: מפרקים ומכווצים ומוסיפים ומתאימים אותם לצורכי הפרשנות של הבמאי ושל השחקנים ולפי רוח התקופה. נוסף על כך, בעיות מטריות בולטות במאה השורות האחרונות של המחזה הובילו את החוקרים למסקנה שהן תוספת מסוף העת העתיקה. הבעיה היא שאין לנו הנוסח המקורי של אֶוּרִיפִידֵס עצמו, וכך אנחנו נאלצים להסתפק בעיבוד המאוחר יותר למחזה שלו. זו, בקצרה, הטענה של מלומדים רבים במאתיים השנים האחרונות, והם גם עורכים את הטקסט היווני בהתאם לכך. חלקם מנסים לשחזר את

הטקסט של אוריפידס עצמו, חלקם – את הטקסט שהושלם על ידי בנו או אחיינו, והוצג בשנת 405, וכולם, ללא יוצא מן הכלל, פוסלים בין עשרות למאות שורות מהמחזה. אני ניסיתי שלא לנהוג כך בתרגום המוגש כאן. אני אוהב את המחזה כפי שהוא בדינו, לפי הנוסח הקיים. לכן נטייתי לעקוב ככל האפשר אחרי הנוסח הזה, ובפעמים המעטות שסטייתי ממנו, הדבר נבע משיקולי דרמטורגיה בלבד; כלומר, מן השאלה איך זה נראה ונשמע על הבמה.

על מה המחזה

אוריפידס עוסק במחזה הזה בטירוף האוחז באנשים על סף מלחמה. איזה קול חייתי נשאג מתוכם ומערפל לגמרי כל חשיבה צלולה והגיונית. כל מה שכרוך בצבא ובשייכות לאומית הופך לעיקר, ודברים יומיומיים, כגון בית ומשפחה, הופכים לטפלים ואפילו למפריעים. כל הדמויות העיקריות במחזה נסחפות בטירוף הזה, כולל איפיגניה. הרגע שבו חל בה המהפך מבקשת רחמים על חייה עד להושטת גרונה ברצון, כחלק מן ההירתמות הכללית למאמץ המלחמתי, הרגע הזה הוא שיאו של הטירוף (שורות 1375-1401). הקורבן עצמו נסחף להאמין בחשיבות הקרבתו. נדמה שברגע הזה איפיגניה אינה אלא נצנוץ דרגות, הלמות תופים, והתרגשות בלי גבול משריון ומדים. אגממנון, אביה, אשר בתחילת המחזה נראה פועל בשפיות ואף מטיח באחיו "יוון ואתה השתגעתם" (שורה 411), נסחף גם הוא בהמשך, עד כדי כך ש"מה יגידו החברה" – החיילים והמפקדים – הופך להיות לו חשוב יותר מחיי בתו. מנלאוס מזדהה לרגע (בכנות או בערמומיות – לא ברור) עם כאבו של אחיו, אבל ברגע שהלה שוב משנה את דעתו, וממציא סיבות לכך שאין לו ברירה אלא להקריב את בתו, מנלאוס אינו מתנגד. אכילס מתגלה כצעיר נלהב עם כוונות טובות, אבל בעל שכל ונפש המדדים מעט אחרי ההתלהבות הזאת. מקהלת הנשים, אף שמפעם לפעם משמיעה צקצוקים כאלה ואחרים נגד המלחמה ונוראותיה, נוהגת

"כמצופה": כל כולה התמוססות ממראה החיילים והעוצמה הצבאית והתכונה לקראת מלחמה. הדמות החריגה היחידה היא קליטימסטרה. היא חריגה כי היא שומרת על שפיות. כי היא לא נסחפת אחר "התשוקה / שתפסה את ין בגרונה, / ובוטטת בָּהּ לַצֵּאת לַמָּסַע הַזֶּה" (שורות 808-809). מבקרים רבים רואים בסוף המחזה, בתמונה שבה איפיגניה נעלמת ועל המזבח מחליפה אותה איילה, מעין *Happy end* פשטני, שאינו במקומו ונוגד את רוח הטרגדיה. אבל המבקרים האלה מתעלמים מן העובדה הפשוטה, שבשביל קליטימסטרה אין כאן שום *Happy end*. מבחינתה, בין שבתה נשחטה ובין שבתה "עלתה השמימה", זה היינו הך: אין לה בת עוד. וכך, בסוף, כולם פועלים על פי "הסדר הטבעי של הדברים"; כלומר, החיילים ואגממנון בראשם יוצאים בהתרגשות למלחמה, מקהלת הנשים מברכת אותם "על הרציף" בנפנוף ידיים, ורק קליטימסטרה פוגמת בסדר הזה ונכנסת לה לבדה לאוהל.

על אוריפידס

על אוריפידס (485-406 לפני הספירה בערך), מחבר הטרגדיות, ידוע לנו מעט מאוד, ובעיקר רכילות זולה. למשל, שאמו היתה ירקנית, שהיו לו שתי נשים, ועוד הבלים דומים. הוא כתב כתשעים מחזות, מתוכם נשארו בידינו תשעה-עשר – עדות לפופולריות הרבה שלו לאורך כל העת העתיקה (לשם השוואה, מאִי־סְכִילֹס נשארו לנו שבעה מחזות בלבד, ואותו המספר גם מסופוקלס). הטרגדיות בפסטיבל הדיֹוניִסְיָה הגדולה, שנערך אחת לשנה (בסביבות סוף חודש מארס), הוצגו בטטרלוגיות, ארבעה מחזות רצופים: שלוש טרגדיות ובסיומן מחזה סְטִירִים. כל יום הוצגה טטרלוגיה של מחזאי אחר, ובסך הכל, שלושה ימים ושלושה מחזאים שהתחרו ביניהם על המקום הראשון, השני והשלישי (תחרויות הקומדיות נערכו יום אחרי כן: חמישה מחזאים התחרו ביניהם, כל אחד עם קומדיה אחת). המחזה הקיקלופים של אוריפידס הוא הדוגמה היחידה ששרדה במלואה למחזה סְטִירִים: מעין בורלסקה שנועדה לרענן את

הנפש אחרי העומס הטרגי. אָוריפידס זכה חמש פעמים בפרס הראשון (להבדיל מסופוקלס, למשל, שזכה בפרס הזה עשרים פעמים). מכל מקום – כמו ביחס לכל יוצר – כדי להכיר את אָוריפידס לעומק צריך לראות (או לפחות לקרוא) את המחזות שלו. אין דרך עוקפת. להלן רשימת מחזותיו, לפי סדר כרונולוגי משוער: אֶלקֶסְטִיס, מְדִיאָה, ילדי הֶרְקֶלֶס, הִיפּוֹלִיטוֹס, אַנְדְרוֹמָכָה, הֶקָבֶה, הנשים המפצירות (או: מבקשות החסד), אֶלקֶטֶרה, נשות טרויה, הֶרְקֶלֶס, איפיגניה בטאוריס, הֶלֶנָה, אִיאֹן, הנשים הפיניקיות, אוֹרֶסְטֶס, הַקִּיקְלוֹפִים, הַבְּקָכוֹת, אִיפִיגֶנִיָה בְּאֹלִיס (אשר למחזה רָסוֹס, נראה שהוא איננו של אָוריפידס).

עדות מכיוון לא צפוי לפופולריות הרבה של אָוריפידס לא רק אחרי מותו, אלא גם בזמן חייו, אנחנו מוצאים אצל מחבר הביוגרפיות פְּלוֹטַרְכוֹס (46-120 לספירה בערך): בשנת 413 לפנה"ס, במלחמה נגד סִירָקוּזָה שבסיציליה (שהיתה חלק בלתי נפרד מן התרבות היוונית), נחלה אתונה מפלה איומה, שעירערה את יסודות האימפריה שלה. כ־45,000 אתונאים נהרגו, ואלפים נלקחו בשבי: חלקם נמכרו לעבדות, וחלקם נידונו לעבודת פרך במחצבות האבן בסירקוזה. בביוגרפיה שלו על נִיקִיאָס, אחד ממציאי הצבא האתונאי באותה מלחמה, מספר לנו פְּלוֹטַרְכוֹס שחלק מן השבויים "שוחררו עד מהרה או נשארו אצל קוניהם וזכו אצלם לכבוד. ויש מהם שניצלו הודות לאָוריפידס. נראה שמכל היוונים שמחוץ לארצם עורגים יושבי סיציליה ביותר למוזה [= לשירה] שלו. הם היו משננים דוגמאות קטנות ופירורים של שירתו, שהיו מגיעים אליהם מזמן לזמן על ידי עוברי אורח, ומלמדים אותם ברצון זה את זה. מכל מקום, אומרים שרבים מאלה שניצלו אז וחזרו לבתייהם בירכו בלב מלא תודה את אָוריפידס. יש מהם שסיפרו כי שוחררו מעבדותם על שלימדו את אדוניהם מיצירותיו שהיו זכורות להם. ויש מהם שסיפרו, שכאשר נדדו ממקום למקום לאחר הקרב האחרון, קיבלו מזון ומים תמורת שירי המקהלה שלו שאותם שרו. ולכן אין להתפלא על המעשה באנשי העיר קָאוֹנוֹס, שכאשר נמלטה אונייתם לנמל סירקוזה,

בשעה שרדפו אחריה שודדי־ים, לא קיבלו אותם בהתחלה ומנעו מהם להיכנס, אבל לאחר מכן, כאשר נשאלו אם הם יודעים שיר משירי אוריפידס, והם השיבו שהם יודעים, נתנו להם להכניס את אונייתם לנמלם".¹

מלחמות היו, ונראה שתמיד יהיו, אבל סיטואציה שבה חיי שבויים ניצלים בזכות השירה (= מזמורי המקלה), ובהיקף כזה, אינה מוכרת לי משום מקור אחר. אין הרבה דוגמאות² לתרבות שבה שירה גבוהה תפסה חלק בלתי נפרד כל כך בחיי חיילים וימאים, ובחיי אנשים מכל שדרות החברה בכלל. "אֲנִי מְקַנָּא בִּיּוֹן שְׁזָכְתָּה בָּךְ, / וּבָךְ - עַל שְׁזָכִית בִּיּוֹן!" אומר אכילס לאיפיגניה במחזה שלפנינו (שורה 1406), ואני אומר: "אני מקנא ביוון שזכתה באוריפידס, / ובך אוריפידס - על שזכית ביוון!"

על התרגום

במבואות לאנטיגונה ולאדיפוס המלך של סופוקלס אני מעיר בהרחבה על תרגום טרגדיה יוונית ותרגום לתיאטרון בכלל. הגישה שלי לעניין פשוטה: במובן מסוים, מחזה איננו סוגה

-
1. פלוטארכוס, אנשי יוון, תירגם א.א. הלוי, מוסד ביאליק, 1971 (הקטע כאן לקוח, בשינויים קלים, מן הפרק על חיי ניקיאס, פיסקה 29).
 2. שתי דוגמאות עולות מייד בדעתי, ושתיהן בעייתיות. בתרבות הסינית, ספר השירים (אסופה בת 305 שירים שנערכה במאה השנייה לפנה"ס, והכילה שירים שהקדומים שבהם מתוארכים לסוף האלף השני לפנה"ס) היה חומר חובה לבחינות הממשלתיות. אבל רק המשכילים (כלומר, לרוב, לא בני המעמדות הנמוכים) ניגשו לבחינות האלה, ולכן סביר להניח שרק הם היו בקיאים בספר השירים. הדוגמה השנייה היא הגוש המזרחי לפני נפילת הקומוניזם. ציטוט שירה, כידוע, היה שם מרכיב יסודי בחינוך, ולא פה המקום להתעכב על הסיבות. מכל מקום, רכישת סגולות של תוכי עדיין אינה מקנה לאדם רגישות לשירה ואינה הופכת אותו לאוהב שירה. ככל הידוע לי, אף גרמני ששהה במחנות המעצר הסובייטיים אחרי מלחמת העולם השנייה לא השתחרר ממעצרו בזכות יכולתו לרגש את שוביו, נאמר, למשל, באיזו אַרְיָה של באך.

ספרותית. למה? מפני שהסוגות הספרותיות מסתדרות, מי יותר ומי פחות, עם הפורמט של ספר. מחזה, לעומת זאת, נמצא בעל-כורחו על הדפים. זו שהייה זמנית בלבד, עד הרגע שהוא יתממש על הבמה. למעשה, המחזה הכתוב איננו אלא הצעה להצגה. והצעה די זנונית, כזו המוכנה להתערטל או להתלבש, ובלבד שתהיה על הבמה. אם לשאול דימוי מתורת האידיאות של אפלטון, הבמה היא האידיאה של המחזה הכתוב.

הנס באמנות טמון בהיעלמות האמצעים שלה. שיר, אם הוא טוב, מתפשט ברוחו של הקורא באופן לא מילולי. המילים אובדות ונשאר עולם. נס. כך גם בתיאטרון. המחזה הוא צללית מילולית לבמת הקסמים.

הגישה שלי לתרגום מחזות יוצאת אפוא מנקודת מוצא שמחזה הוא אחד מיסודותיה של הצגת התיאטרון, לא סוגה ספרותית.

הטרגדיה היוונית העתיקה הגיעה לידינו בלי הוראות בימוי, וכל ההוראות המופיעות בתרגום הן תוספת שלי, על פי הבנתי את המחזה. ההוראות יחד עם ההערות לתרגום מנסות לענות על חלק (יש להודות: חלק קטן מאוד) מן השאלות שמעורר המחזה. ליתר דיוק, הן מנסות לתת כמה רמזים לצורך הפקה מודרנית, ובעיקר לענות על שאלות מסוימות לגבי ההפקה המקורית – בעניין הכניסות והיציאות של הדמויות השונות, אשר גולמו על ידי שלושה שחקנים בלבד, שחבשו מסכות (ראו הערה לשורה 333). כאן המקום להעיר שאחד ההבדלים הבולטים ביותר, לדעתי, בין הצגה עתיקה למודרנית של מחזה יווני הוא השימוש במסכות. הן מחייבות חשיבה אחרת לגמרי של בימוי ומשחק, מפני שהן מנתבות את השחקנים לתנועות גדולות, לדקלום טקסט, וליחסים בין הדמויות שהם כמעט אנטי-אינטימיים, אפילו מונוליתיים (צריך גם לזכור שהצגות התיאטרון הועלו מול קהל בן 14,000 צופים!). הפקות מודרניות של מחזות יווניים נוטות שלא להשתמש במסכות, ובמקום זה לחשוף את הבעות פניו של השחקן (קולנוע וטלוויזיה הם דוגמה מובהקת לאפשרות קיצונית ל-*Close up*) ואת פעולותיו

על הבמה – מה שמנתב בהכרח למשחק מינימליסטי וליחסים אינטימיים בין הדמויות. מכאן נובע שגם התרגום של מחזה יווני לבמה המודרנית מחייב יתר אינטימיות, הן במישור של עיצוב הטקסט ביחס להתרחשות הבימתית והן בטיפול בשפה. לא אגזים אם אומר שזה גם מחייב את המתרגם להתייחס לגודלו של אולם התיאטרון שבו תועלה ההצגה המבוססת על תרגומו. ככל שהאולם גדול יותר, התרגום צריך להיות אפי ו"גדול יותר מן החיים"; ככל שהאולם קטן יותר, המתרגם חייב ליצור טקסט "פרטי" ואינטימי יותר. אף אחד לא יעלה בדעתו לבצע רסיטל לצ'מבלו או לחליל פרוק באיצטדיון הומה אדם. אבל הבעיות האלה הן בעיות הנוגעות להצגה על במה, לא לקריאה בספר.

מספור השורות משקף את המספור בטקסט המקורי, לא בטקסט המתורגם כאן, והוא נועד להקל על הקורא המעוניין לקרוא ספרות עזר על המחזה ו/או להשוות את התרגום הזה לתרגומים אחרים. גם מספור השורות הניתן בהערות מתייחס למספור בטקסט המקורי.

כאן המקום לומר תודה לשלושה אנשים יקרים. ראשית, למוציא לאור החדש שלי, עוזי אגסי. בישראל של ימינו, פרסום שירה ומחזאות הוא מעשה דון-קישוטי, שרוב הוצאות הספרים, גם אלה הרואות את עצמן כמכובדות, נמנעות ממנו בבהלה מביכה. עוזי הוא מן המו"לים הבודדים שהפואטיקה מרגישה נוח איתם. שנית, הגיע הזמן להודות לאיש שבזכותו ליבי שקט כשהספרים שלי יורדים לדפוס: לנקדן, סדר הדפוס, והמגיה, עמית מ"גופנה" – איש טוב טעם ונעים הליכות, חרוץ, יסודי, יוזם, ומקצוען נדיר כל כך. ועכשיו, כרגיל, תודתי הגדולה ביותר נתונה לאדם האחרון ברשימה. במקרה הזה, כרגיל בשנים האחרונות, זו זוגתי שתחיה, אופירה הניג. כרגיל, היא העירה והאירה. ואני, כרגיל, התרעמתי. וכרגיל, תיקנתי.

ש.ב.

רשימת ספרים

מהדורות מדעיות:

Diggle J., ed., *Evripidis Fabulae*, Tomus III, Oxford, 1994.

Gunther H.C., ed., *Iphigenia Aulidensis*, Teubner, 1988.

Murray G., ed., *Euripidis Fabulae*, Tomus III, Oxford, 1913.

על איפיגניה באוליס ועל אוריפידס:

Gurd S.A., *Iphigenias at Aulis: Textual Multiplicity, Radical Philology*, Cornell, 2005.

Kovacs D., *Euripidea*, Brill, 1994.

(מבוא יסודי על אוריפידס)

Kovacs D., *Euripidea Tertia*, Brill, 2003.

Kovacs D., ed.&tr., *Euripides* (Vol. I), Harvard, 2001.

(מכיל מבוא כללי קצר ומצוין על אוריפידס)

Kovacs D., ed.&tr., *Euripides: Bacchae, Iphigenia at Aulis, Rhesus* (Vol. VI), Harvard, 2002.

Michelakis P., *Euripides: Iphigenia at Aulis*, Duckworth, 2006.

Willink C.W., "The Prologue of Iphigenia at Aulis", CQ21 (1971), 343-364.

תרגומי מחזות של אוריפידס:

מדיאה, תירגם שמעון בוזגלו, אור-עם, 1999.

בהוצאת שוקן ראו אור המחזות הבאים של אוריפידס בתרגום אהרן שבתאי: איון, איפיגניה באוליס, איפיגניה בארץ הטאורים, אלקטרה, אלקסטס, אנדרומכה, הפקכות, היפוליטוס, הקבה, הקיקלופ, הרקלס, מדיאה (2007-1983).

Kovacs D., ed.&tr., *Euripides: Children of Heracles* (Vol. II); *Suppliant Women* (Vol. III); *Trojan Women* (Vol. IV); *Helen, Phoenician Women, Orestes* (Vol. V); *Rhesus* (Vol. VI); Harvard (1995-2002)

(מחזות שלא תורגמו עדיין לעברית)

Collard C. and Cropp M., eds.&trs., *Euripides: Fragments*, Harvard (Vol. VII, 2008; Vol. VIII, 2009).

(שני כרכים המכילים מבחר מקיף של תרגומי פרגמנטים ממחזות אבודים של אֵוִרִיפִידֵס)

על התיאטרון היווני:

גילולה דבורה, גם סוקרטס בעננים: תיאטרון ודרמה ביוון וברומא, מאגנס, 1996.

שפיגל נתן, תולדות הטרגדיה היוונית, מאגנס, 1982.

Arnott, P.D., *An introduction to the Greek Theatre*, London, 1961.

McDonald M. and Walton M. (eds.), *The Cambridge Companion to Greek and Roman Theatre*, Cambridge, 2007.

Pickard-Cambridge A., *The Dramatic Festivals of Athens* (2nd Ed.), Oxford, 1988.

(מיועד בעיקר לקוראי יוונית)

Taplin O., *Greek Tragedy in Action*, Routledge (2nd Ed.), 2003.

רקע כללי:

אפלטון, חייו ומותו של סוקרטס (שלושה דיאלוגים), תרגם עם מבוא והערות: שמעון בוזגלו, ספרי עליית הגג/ידיעות אחרונות, 2001 (מהדורה שנייה: 2005).

אפלטון, פיידון (כולל חיי סוקרטס מאת דיוגנס לארטיוס), תרגם עם מבוא והערות: שמעון בוזגלו, ספרי עליית הגג/ידיעות אחרונות, 2005.

אריסטו, פואטיקה, תרגם יואב רינן, מאגנס, 2002.

בוזגלו שמעון, שֵׁד לילה שחור: השירה הלירית היוונית בראשיתה, ידיעות אחרונות/ספרי עליית הגג, 2006.

- דוד אפרים, הדמוקרטיה הקלאסית, מאגנס, 2003.
- הומרוס, איליאדה ואודיסיאה, תרגום שאול טשרניחובסקי, עם עובד, 1924.
- הרודוטוס, היסטוריה, תרגום בנימין שימרון ורחל צלניק-אברמוביץ', פפירוס, 1998.
- מלכין עירד, מיהו יווני?, משרד הביטחון (אוניברסיטה משודרת), 2003.
- עמית משה, תולדות יוון הקלאסית, מאגנס, 1985.
- פלוטארכוס, אנשי יוון, תרגום א.א. הלוי, מוסד ביאליק, 1971.
- תוקידידס, תולדות מלחמת פילופוניס, תרגום א.א. הלוי, מוסד ביאליק, 1959.
- Burkert W., *Greek Religion* (translated by John Raffan), Harvard, 1985.
- Hornblower S. and Spawforth A. (eds.), *The Oxford Classical Dictionary*, 3rd Ed., Oxford, 1996.

וריאציה מספר 3 על אי־פיגנִיָה בְּאִוִּלִּים

הָאֵמֶת הִיְתָה שְׂפָרְגַע שְׂפָלָם
הִרְכִּינוּ אֶת רֹאשָׁם,
אֶגְמָמָנוֹן וְהַנְּבִיא
(הֵם הִתְאַמְּנוּ לִילּוֹת
עַל הַטָּרִיק הַזֶּה)
הִצְלִיחוּ בְּרִגַע אֶחָד –
הוֹקוּס-פּוֹקוּס –
לְהַנִּיחַ אֵילָה עַל הַמִּזְבֵּחַ
וּלְהַלְבִּישׁ אֶת אִי־פִיגְנִיָה כְּחִיל.
לְעֵמֶת זֹאת, אִי־פִיגְנִיָה,
הִיא דוֹקָא מְעֲדִיפָה
אֶת הַגֵּרָסָה בַּסֵּפֶר:
שֶׁהָאֱלִים הִתְעַרְבוּ
וּמָנְעוּ אֶת מוֹתָהּ.
אֲבָל גַּם הִיא יוֹדַעַת בְּלֵב
שֶׁהָאֵמֶת הִיא אַחֲרֶת,
וּמוֹטֵב, לְפַעֲמִים, לִהְיוֹת גַּם זָכָר.
הָאֲנִיּוֹת, עֲמוּסוֹת בְּצָבָא הַיּוֹנִי,
הִתְרַחֲקוּ מִן הַחוּף שֶׁהוּקַל לוֹ.
אִי־פִיגְנִיָה עָקְבָה אַחֲרֶיהֶן
עַד שֶׁהָאֶפֶק סָפַר אֶת כָּלָן.
הִיא עוֹד הַסְפִיקָה
לִרְאוֹת אֶת הַמְּרַכְבָּה שֶׁל אִמָּה
נַעֲלָמַת מֵאַחֲוֵי אַחַת הַגִּבְעוֹת
בְּדֶרֶךְ הַמֶּלֶךְ לְאַרְגוּס.

עֲכָשׁוּ, עַל הַחוּף, בְּכַפּוֹת יַחֲפוֹת,
 מְלַקְקוֹת בְּלִשׁוֹן הַחֲמָה שֶׁל הַמַּיִם,
 וְעַם אָבָא בְטְרוּיָה וְאִמָּא בְּאַרְגוֹס
 וְעוֹלָם שְׁסָבוֹר שֶׁהִיא בְּשָׂמִים –
 כָּל חַיִּיהָ לֹא חָשָׂה אֲשֶׁר כָּזָה,
 וְלֹא הִתְקַשְׁתָּה לְהַחֲלִיט
 אִם לְפֶשֶׁט
 אוֹ לֹא לְפֶשֶׁט
 אֶת מַדֵּי הַחַיִּל.

שמעון בוזגלו
 תל אביב, חורף 2008

הדמויות במחזה

(לפי סדר הופעתן)

אַגַּמֶּמְנוֹן: מלך אַרְגוֹס והמצביא העליון של הצבא היווני

זקן: משרת של אַגַּמֶּמְנוֹן

מקהלה: מקהלת נשים צעירות מכלִקֵּיס באי אֵוִבוֹיָה

מֶנֶלַאֹס: מלך סְפָרְטָה ואחיו של אַגַּמֶּמְנוֹן, בעלה של הלנה

שליח

קְלִיטִימֶסְטֶרָה: אשתו של אַגַּמֶּמְנוֹן

אִיפִיגֵנִיָה: בתם הבכורה של אגממנון וקליטימסטרה

אַכִילֵס: נסיך פְּתִיאָה ומפקד צבא הֶמֶרְמִידוֹנִים

שליח שני [?]

דמויות דוממות: משרתים, אוֹרֶסְטֶס, חיילים

פרולוג

המבנה (סֶקֶנָה) בירכתי הבמה מייצג את האוהל המפואר של אגממנון במחנה הצבא היווני על חוף המפרץ של אֵלִיס. במרכז המבנה נמצאת דלת הכניסה לאוהל, ומייד לצידה דלת נוספת המובילה למגורי המשרתים של אגממנון. משני צידי המבנה מעברים (אִיסודוי) אל הבמה וממנה. המעבר הימני (מימין למבנה) מוביל אל מחנה הצבא, והמעבר השמאלי – אל העיר אַרְגוֹס. המחזה מתחיל קצת לפני עלות השחר. הבמה מוארת באור עמום. אגממנון הולך מצד לצד, מוטרד ונסער. לפעמים מתיישב לכתוב מכתב על לוח כתיבה, משליך את הלוח, שוב הולך מצד לצד, שוב מתיישב לכתוב, וחוזר חלילה.

אֶגֶמְמוֹן:

זֶקֶן, יָצָא מִן הָאוֹהֶל!

זֶקֶן:

[מבפנים] אֲנִי יוֹצֵא, אֲנִי יוֹצֵא.

עַל מָה עֹכָשׁוּ אֶתָּה חוֹשֵׁב, הַמֶּלֶךְ אֶגֶמְמוֹן?

אגממנון:

מֶהָר!

הזקן נכנס לבמה ממגורי המשרתים באוהל.

זֶקֶן:

אֲנִי מֶהָר, אֲנִי מֶהָר!

אֵח, זִקְנָה, זִקְנָה:

כָּלֶם מְסַתְּלָקִים מִמֶּנָּה,

כּוֹלֵל הַשָּׁנָה.

כָּכֶר חֲצִי לַיְלָה
הַעֲיָנִים עָרוֹת.

אגממנון:

מָה הַכּוֹכֵב הַמִּפְּלִיג שֵׁם?

זקן:

אָה, זֶה סִירִיוֹס.
הוא חוֹצָה אֶת הָרְקִיעַ,
רוֹאָה?
לֵיד שְׁבַע הַפְּלִיאָדוֹת.¹

אגממנון מוריד את מבטו מן השמים ומביט סביבו בדריכות.

אגממנון:

אֵין צִיּוֹן צִפְרִים וְרַחֲשׁ גָּלִים.
הַרוֹחֹת דּוֹמָמוֹת
מַעַל מִצֵּר אֲוִרִיפּוֹס.²

10

זקן:

נֶכּוֹן, אֲדוֹנִי, אֲבָל...
לָמָּה יֵצְאָתָּ מִהָאֵהָל?
לָמָּה אַתָּה מְשׁוּטָט מִצֵּד לְצֵד?
עֲדִין שָׁקֵט כָּאֵן בְּאֻלִּיס,

1. נראה שהכוונה אינה לסיריוס אלא לכוכב *Alpha Tauri*, מפני שסיריוס אינו קרוב לפליאדות. הפליאדות הן מקבץ כוכבים קטן בקבוצת הכוכבים שור.

2. מִצֵּר אֲוִרִיפּוֹס (ההטעמה בהברה הראשונה) – המיצר הצר בין יוון גופא לאי אֲוֹבּוֹיָה, במזרח יוון.

וְהַשׁוֹמְרִים בַּמַּחֲנֶה
עוֹמְדִים בְּלִי תְנוּעָה.
בּוֹא נִכְנֵס לְאַהֲלִי !

אגממנון :

אֲנִי מְקַנָּא בָךְ, זִקְנָן,
אֲנִי מְקַנָּא בְּכָל אָדָם
שֶׁחֲיָיו עוֹבְרִים בְּלִי סַפָּה,
בְּלִי הַכָּרָה וּתְהִלָּה.
אֲנִי לֹא מְקַנָּא
בְּבַעֲלֵי הַשָּׂרָרָה.

זקן :

אֲבָל דּוֹקָא בַּשָּׂרָרָה
נִמְצְאָת הַתְּהִלָּה.

20

אגממנון :

תְּהִלָּה חֲמִקְמָקָה, זִקְנָן.
הַפְּסָגָה מְתוּקָה מִרְחוֹק –
כַּמָּה מְכַאֲיָבָה כְּשֶׁעוֹמְדִים בָּהּ !
לְפַעֲמִים הָאֵלִים מְכַשִּׁילִים אוֹתָךְ,
וְלְפַעֲמִים הָאֲנָשִׁים –
עִם הַתְּלוּנוֹת הָאִינְסוֹפִיּוֹת שֶׁלָּהֶם –
קוֹרְעִים אוֹתָךְ לְגִזְרִים.

זקן :

אֲנִי לֹא אוֹהֵב לְשִׁמְעַ
מִלִּים כְּאַלֶּה מִמֶּלֶךְ.
אֲגַמְּנוֹן,

אֶטְרָאוּס לֹא הוֹלִיד אוֹתָךְ
 לְהִנָּאוֹת בְּלִבְךָ.
 צָרִיךְ לְשִׁמּוֹחַ וְ... לְסִבֵּל:
 אֵין בְּרָרָה – אֶתָּה בֶּן תְּמוּתָה.
 גַּם אִם זֶה לֹא מוֹצֵא חֵן בְּעֵינֶיךָ,
 כִּכָּה רוֹצִים הָאֱלִים.

מתקרב מעט אל המלך.

כְּתִבְתָּ מִכְתָּב,¹ נָכוֹן?
 הִנֵּה, לְאוֹר הַמְּנוֹרָה.
 אֶתָּה עֲדִין מַחְזִיק בּוֹ.
 כֵּן, אֶתָּה כּוֹתֵב כִּמָּה מְלִים,
 מוֹחֵק, וְשׁוֹב כּוֹתֵב.
 סוֹגֵר אֶת הַמִּכְתָּב בְּדוֹנֵג
 וְשׁוֹב פּוֹתֵחַ אוֹתוֹ,
 וְסוֹגֵר וּפּוֹתֵחַ, שׁוֹב וְשׁוֹב,
 עַד שֶׁאֶתָּה מְשַׁלֵּיךְ אוֹתוֹ לְאַרְץ
 וְשׁוֹפֵךְ בְּרֵד דְּמָעוֹת.
 מֵרֵב חֶסֶד אוֹנִים
 אֶתָּה עַל סֶף שְׁגָעוֹן.²

1. מִכְתָּב – מכתב נכתב על שני לוחות עץ שטוחים, מצופים בצידם הפנימי בשכבת דונג דקה. ההודעה נכתבה על הדונג בעזרת חֶרֶט, אחרי כן הוצמדו הלוחות ונחתמו בדונג. כאשר השליח מסר את המכתב לנמען, בדק הלה שחותמת הדונג אינה שבורה. אחרי שקרא את ההודעה, הוא מחק אותה, כתב תגובה, שוב חתם את המכתב בדונג, ושלח אותו בחזרה עם השליח.
2. על סמך דבריו האחרונים של הזקן אנחנו למדים שאכן הוא ער כבר שעות אחדות (ראו שורות 3-5), ומבלה את זמנו בהצצה על מעשי אדונו (ואדונו, אגממנון, אינו מופתע מאוד מכך. ראו שורה 110). ◀

מַה מְצִיק לְךָ, מֶלֶךְ?
 מַה קוֹרָה לְךָ?
 בּוֹא, שְׂתַף אוֹתִי.
 אֲנִי מִבְּטִיחַ לְךָ שְׂתִדְבֵּר
 אֶל אִישׁ אָמִין וְטוֹב.
 טִינְדְּרָאוֹס נָתַן אוֹתִי לְאַשְׁתָּף –
 חֶלֶק מִהַמָּהָר שְׁלָה –
 אֶתָּה יוֹדֵעַ לָמָּה?
 כִּי אֲנִי מְשֻׁרֵת נֶאֱמָן!

אגממנון נועץ מבט ארוך בזקן, ונושם נשימה עמוקה.

אגממנון:¹

לְלֹדָה, הִבֵּת שֶׁל תְּסִיאוֹס,
 נוֹלְדוֹ שְׁלֹשׁ בָּנוֹת:
 פּוֹיָבָה, קְלִיטִימֶסְטֶרָה –
 אֲשֶׁתִּי – וְהֶלֶנָּה.

50

הזקן כל כך נרגש, עד שהוא רואה את הדברים כאילו הם מתרחשים זה עתה מול עיניו. זו הסיבה לדבריו הנאמרים בזמן הווה (תופעה הנקראת בדקדוק "הווה היסטורי").

1. יש עורכים הפותחים את המחזה עם ה"נאום" הזה (שורות 49-116), ומסבירים את המהלך בטענה שכל המחזות של אוריפידס, אשר נשארו בדינו, פותחים במונולוג ימבי. זה נכון, אבל: א. יש בדינו פחות מרבע מהמחזות שהוא כתב, מה שמאפשר הסתברות להריגה. ב. זה אולי המחזה האחרון של אוריפידס, וסביר להניח, על סמך חריגות בולטות אחרות במחזה, שהוא גם ניסה צורת פתיחה שונה. ג. גם המחזה רסוס מתחיל בדיאלוג (אבל מלומדים רבים סבורים שהוא איננו פרי עטו של אוריפידס). ד. בנוסח כתב היד שבידינו מתחיל המחזה בדיאלוג, לא במונולוג. ה. זה הרבה יותר מעניין מבחינה דרמטורגית. עם זאת, אין ספק שכל דבריו של אגממנון, משורה 49 עד שורה 88, ידועים כבר לזקן. אם כך, לשם מה חוזר עליהם אגממנון באוזניו?

בֶּן, הַצֵּעִירִים הַיּוֹנִים
הַעֲשִׂירִים בְּיוֹתֵר
בָּאוּ לְבַקֵּשׁ אֶת יְדֵה שֶׁל הֶלֶנָּה.
כָּל מִי שֶׁלֹּא זָכָה בָּהּ
רָתַח עַל שְׂאֵר הַמַּחֲזִירִים,
הַשְׁתוֹלֵל וְאִים שֶׁיִּרְצַח אוֹתָם.
אֲבִיהָ, טִינְדְּרָאוֹס, הָיָה נְבוֹךְ
וְתָהָה אֵיךְ לְצַאת מִן הַסֶּבֶךְ:
לְחַתֵּן אוֹתָהּ אוֹ לֹא?
וְאִזְ צָץ בְּרֹאשׁוֹ רַעְיוֹן:
הַמַּחֲזִירִים יִשְׁלְבוּ
אֶת יְמִינָם בְּשִׁבּוּעָה
וְיִדְרוּ עִם נִסְכִּים וְזִבְחִים
לְבוֹא לְעֹזֶרֶת הַגָּבֵר
שֶׁיִּזְכֶּה בְּיָדָהּ שֶׁל הֶלֶנָּה.
וְאִם מִיִּשְׁהוּ יִגְזֹל אוֹתָהּ מִמֶּנּוּ
וְיִחַטֵּף אוֹתָהּ מִבֵּיתוֹ –
הֵם יֵצְאוּ לְמַלְחָמָה נִגְדּוֹ
וְיֹאכְלוּ בְּכַח הַנֶּשֶׁק
אֶת לֵב הַמְּדִינָה שֶׁלוֹ,
תִּהְיֶה יוֹנִית אוֹ בְּרַבִּית.

כְּשֶׁטִּינְדְּרָאוֹס, הַזָּקֵן הַפָּקֵחַ,
שָׁכַנַע אוֹתָם לְשֹׂאת אֶת הַנֶּגֶד,
הִרְשָׁה לָבֵתוֹ לְבַחֵר בִּינִיָּהם
אֶת מִי שֶׁיִּצִּית בְּקִרְבָּהּ
אֶת לְהִבֵּת אֶפְרוֹדִיטָה.¹
הִיא בָּחֲרָה בְּ...

1. אֶפְרוֹדִיטָה – אֵלַת הָאֵהָבָה.

(אי, הָלוֹאִי שְׁלֹא בָחַרָה בּוֹ!
כֵּן, בְּמַנְלָאוֹס.

אַחֲרֵי־כֵן הִגִּיעַ
מִטְרוֹיָה לְסַפְרָטָה
הַגָּבֵר,¹ שְׁלִפִּי הַשְּׂמוּעָה,
שָׁפֹט בֵּין הָאֵלוֹת –
מִי הִיפָּה בִּינִיהֶן.
הוּא בָּא לְבוֹשׁ בְּמַחְלָצוֹת,
נוֹצֵץ מִתְכַּשִּׁיטֵי זָהָב,
כָּל־כְּלוֹ פֶּאֶר מְזַרְחֵי!
הוּא חָשַׁק בְּהִלָּנָה,
הִלָּנָה חָשָׁקָה בּוֹ,
וּכְשֶׁמְנַלְאוֹס יֵצֵא מִן הַבַּיִת,
חָטַף אוֹתָהּ וּבָרַח
אֶל כְּרִי הַמְּרֵעָה
בְּאַרְץ מוֹלְדָתוֹ.
הוֹעֵם הִדְהִיר אֶת מְנַלְאוֹס
בְּמֶרְחֵבֵי יוֹן,
בְּשִׂאגוֹת הַזְּכִיר לְכָלם
אֶת הַשְּׂבוּעָה לְטִינְדְּרָאוֹס:
לְבוֹא לְעִזְרַת הַבַּעַל
שְׁעָשׂוּ לוֹ עֹל.

מִיד זָנְקוּ הַיּוֹנִים עַל נֶשֶׁקָם
וְהִגִּיעוּ לְכֶאֱזָן, אֶל אֲוִלִּים,
הַשּׁוֹכְנֵת לְחוּף הַמַּצָּר,
חֲמוּשִׁים מֵאִפְקַע עַד אִפְקַע

1. הַגָּבֵר – הַכוּוֹנָה לַפָּרִיס, הַנְּסִיךְ הַטְרוֹיאָנִי.

בסְפִינוֹת, מְגִנִּים, סוּסִים, מְרַכְבוֹת.
וְהֵם בָּחֲרוּ בִּי לְפָקֵד עֲלֵיהֶם,
לְמַעַן מְגַלְאוֹס –
”אַתָּה אָחִיו!” – הֵם אָמְרוּ.
אִי, הַלֹּאִי שְׁאִישׁ אַחֵר
זָכָה לוֹ בַּכְבוֹד הַזֶּה !

הַצָּבָא הַתְּקַבֵּץ בְּאוֹלִים,
וְאֶנְחֲנוּ יוֹשְׁבִים וּמַחֲכִים,
אֵין רוּחַ שְׁתַּעֲבֵר מִפְּרָשִׁים.
מֶרֶב יֵאוֹשׁ בְּקִשְׁנוּ
עֲצָה מִקְלָכֶס, הִנְבִּיא.
הוּא עָנָה שְׁצָרִיךְ לְהַקְרִיב
אֶת אִיפִיגֵנִיָּה, בְּתִי,
לְאַרְטֵמִיס, אֵלֶת הַמָּקוֹם:
”אִם נִקְרִיב אוֹתָהּ,
סְפִינוֹתֵינוּ יִפְלִיגוּ
וְנַעֲקֹר אֶת טְרוּיָה מִשָּׁרֵשׁ;
אִם לֹא נִקְרִיב אוֹתָהּ –
דָּבָר לֹא יִקְרָה.”
כְּשֶׁשְׁמַעְתִּי אֶת הִנְבוּאָה,
צוּיִתִּי עַל טִלְתִּיבִיאֹוס –
אַתָּה יוֹדֵעַ, הַכְּרוֹז שְׁלִי –
לְהוֹדִיעַ בְּקוֹלוֹ הָרֶם
עַל פְּזוֹר כָּל הַצָּבָא.
לְעוֹלָם לֹא אֶפְגַּע בְּשַׁעֲרָה
מִשְׁעָרוֹת בְּתִי, זָקֵן !
אַבֵּל... מִן הַרְגַּע הַזֶּה וְאֵילָף
הַפְּעִיל אָחִי כָּל טַעוֹן
וְדַחַק אוֹתִי לְמַעֲשֵׂה הַנּוֹרָא.

כְּתַבְתִּי מִכָּתֵב לְאִשְׁתִּי,
 חֲתַמְתִּי וְשִׁגְרְתִּי אוֹתוֹ,
 בִּקְשָׁתִי מִמֶּנָּה לְשַׁלַּח לְכָאן
 אֶת הַבֵּת, לְהִתְחַתֵּן עִם אָכִילָס.
 פָּאֲרַתִּי אֶת תְּכוּנֹתָיו וְאָמַרְתִּי
 שֶׁהוּא מְסַרֵּב לְהַפְלִיג יַחַד אִתָּנוּ
 לִפְנֵי שִׁישִׁלַח לְבֵיתוֹ שֶׁבְּפִתְיָאָה
 כָּלָה מִן הַבֵּית שְׁלָנוּ.
 רָקַחְתִּי אֶת הַשָּׁקֶר הַזֶּה,
 עַל נִשְׁוֹאִי בְּתַנּוּ,
 כְּדֵי לִפְתּוֹת אֶת אִשְׁתִּי.
 הַיִּנּוּנִים הַיַּחֲדִידִים בְּסוּד הָעֲנִינִים
 הֵם קִלְכֵּס, אוֹדִיסֵאוֹס, מִנְּלָאוֹס.
 בְּכָל אֶפֶן, זִקֵּן,
 חֲשַׁבְתִּי וְהִרְהַרְתִּי
 וְהִבְנֵתִי כִּמָּה טְעִיתִי!
 הִתִּישַׁבְתִּי לְכָתֵב מִחֲדָשׁ,
 נִכּוֹן, אֶת הַמִּכָּתֵב הַזֶּה –
 הַמִּכָּתֵב שֶׁרָאִיתָ אוֹתִי
 פּוֹתֵחַ וְסוֹגֵר כָּל הַלֵּילָה.
 אֹז, קָדִימָה,
 קַח אוֹתוֹ לְאַרְגּוֹס!
 אֲנִי אֹמֵר לָךְ
 מְלָה בְּמְלָה
 מֵה מְסַתֶּתֶר בֵּין קַפְּלִיו,
 כִּי אֶתָּה נֶאֱמָן
 לְאִשְׁתִּי וּלְבֵיתִי.

"בְּתָהּ שֶׁל לָדָה,
 אֲנִי שׁוֹלַח אֵלֶיךָ

מִכְתָּב הַמַּחְלִיף
אֶת זֶה הַקּוּדֵם..."

הוא מודסט.

זקן :

אֲנִי שׁוֹמֵעַ, תַּמְשִׁיךְ -
שְׁתַּהֲיֶה הַתְּאֵמָה
בֵּין מָה שְׁאֵמַר לָהּ
לְמָה שְׁכָתוּב בַּמִּכְתָּב.

אגממנון :

"אֵל תִּשְׁלַחֵי אֶת בְּתוּךְ
אֶל הַמִּפְרָץ בְּאוֹלִיס:
הוא פּוֹרֵשׁ אֶת כְּנָפָיו עַל הָעִיר
וַיִּמְגֵּן רַק עָלֶיהָ מִחֲמַת הַגָּלִים...
נִמְצָא כָּבֵד זִמְנָא אַחֲרֵי לַחֲגֹג
אֶת טָקֵס הַכְּלוּלוֹת."

זקן :

וַיְמָה לְגַבִּי אֲכִילֵס,
שִׁיפְסִיד אֶת הַכֶּלֶה שְׁלוֹ?
הוא לא יִרְתַּח מִזַּעַם
עָלֶיךָ וְעַל אֲשֶׁתְּךָ?
זֶה מְסַכֵּן!
מָה אַתָּה מַתְכַּנֵּן לַעֲשׂוֹת?

אגממנון :

אֲכִילֵס לא יוֹדֵעַ שׁוֹם דָּבָר -
לא עַל הַחֲתָנָה,

לא על התכנית שלנו,
ולא שהבטחתני לו, לכאורה,
לקחת את בתי לאשה.
הוא מערב רק בשם,
לא בפעל.

זקן:

זה מעשה נורא,
המלך אגממנון!
הבטחת את הבת שלך
לבן של האלה¹
רק כדי שהיונים
יזבחו אותה?

אגממנון:

אי, יצאתי מדעתי!
אני בדרך לאסון!
קדימה, צא עם המכתב!
תפס את הרגלים
וחתך בהן בלח!
אל תניח לזקנה להאט אותך!

זקן:

כן, מלך, אני אמהר!

אגממנון:

אל תנוח ליד מעין בחרשה
ואל תתפתה לשנה!

1. לבן של האלה - אכילס היה בנה של תטיס, אלת הים.

זקן :

לא, אל תגיד דבר כזה !

אגממנון :

וכשאתה מגיע לצמת בדרך
הבט לכל עבר, שים לב
שלא תחלף על פניך,
בלי שתבחין בה,
המרפכה המביאה את הבת שלי,
לכאן, אל ספינות היונים.

זקן :

בסדר.

אגממנון :

אם תתקל בדרך
בפמליה שלה –
אמר להם לחזור !
סובב את המושכות,
ושלח אותם בחזרה
אל הארמון בארגוס –
העיר שבנו הקיקלופים !¹

זקן :

למה שבתך ואשתך יאמינו לי
כשאמסר להן את זה ?

1. העיר שבנו הקיקלופים – מילולית: "המקדשים שבנו הקיקלופים".
הכוונה לאבנים האדירות שמהן נבנו חומות העיר ומקדשיה. אלה היו
אבנים גדולות כל כך עד שרק הקיקלופים, אותם יצורים ענקיים בעלי
עין אחת, יכלו להרים אותן. כך, לפחות, מסופר.

אגממנון:

הַמִּכְתָּב חָתוּם בְּדוֹנָג –
דָּאָג שֶׁהוּא לֹא יִשָּׁבֵר!
זוֹ הָעֲרֵבוּת שְׁלִיף.
עֲכָשׁוּ, לֵף!
הַשֹּׁחַר וְהַשֶּׁמֶשׁ –
הָרְתוּם לְסוּסִי¹ –
מִלְּבִינִים אֶת פְּנֵי הַיּוֹם.
קְדִימָה, לְמִשְׁימָה!

הזקן יוצא משמאל, אל ארגוס.

160

שׁוּם אָדָם לֹא זֹכֶה
לְהִיּוֹת מְאֹשֶׁר
לְאַרְףָּ כָּל חַיּוֹ.
עֲדִין לֹא נוֹלֵד הָאִישׁ
שֶׁלֹא טַעַם כָּאֵב.²

אגממנון נכנס לאוהל. האור על הבמה מתחזק.³ מימין נכנסת מקהלת נשים צעירות מכלִקִּיס, יישוב מול אֹוִלִּיס, באי אֹוִבּוֹדָה. הן פורצות במזמור פתיחה, "פְּרוֹדוֹס" ביוונית. המקהלה נשארת על הבמה עד סוף המחזה.⁴

1. הַשֶּׁמֶשׁ הָרְתוּם לְסוּסִי – היוונים הקדמונים (לפחות לא האינטלקטור-אלים שבהם) חשבו שהשמש גדולה כפי שהיא נראית; כלומר, קצת יותר מכדורסל. אם כך, מה הבעיה להניח אותה על איזו מרכבה הרתומה לארבעה סוסים מכונפים, לטוס בקשת ממזרח למערב, ותוך כך להאיר את העולם? (ראו שירו הנפלא של מִימְנֶרְמוֹס בספרי שֵׁד לילה שחור, עמ' 147).

2. לא צריך לחפש כאן משמעויות עמוקות: ליוונים היתה חולשה עזה לאמירות כאלה על החיים, והמחזאים השתמשו בהן כשצריך וכשלא צריך. אם הוליווד נוטה לחיוכים בלתי רצוניים, אתונה נטתה להקדרת פנים בלתי רצונית.

3. "האור על הבמה מתחזק" – המחזות היווניים הוצגו החל מעלות השחר. אם כך, מפתה לחשוב שהבימאי בבכורה של איפיגניה באוליס ניצל את התאורה הטבעית כדי לעבור מדמדומי השחר עד לאור המלא של השמש העולה.

4. המקהלה בטרגדיה היוונית הורכבה בדרך כלל משנים-עשר עד חמישה-עשר משתתפים חובשי מסכות (כולם גברים, גם אם כמו כאן הם מגלמים תפקידי נשים). היא שרה בליווי אָלוֹס, כלי־נשיפה דר־קני, שהזכיר בצלילו את האבוב, ובליווי קִיתְרָה (= קתרוס), כלי פריטה ממשפחת הנבל. המקהלה גם רקדה. כל מזמור פותח בבית הנקרא סְטְרוֹפָה (= סיבוב), אחריו בית בשם אֲנְטִיסְטְרוֹפָה (= סיבוב לצד הנגדי), ואחרי כן (בחלק קטן מן המזמורים) בית הנקרא אָפּוֹדוֹס. הסטרופה והאנטיסטרופה זהים בתבנית המטרית שלהם, ומרמזים מן הסתם על הכוריאוגרפיה. המבנה הטְרַיַאדִי הזה – סטרופה/אנטיסטרופה/אפודוס (aab) – יכול להימשך עוד ועוד, ad libitum.

מזמור פתיחה¹

170

הַשְׁאֲרָתִי מֵאַחֹר
אֶת כָּל־קִיס עִירִי,
אִם הַמַּעֲזֵן הַיְדוּעַ –
אֲרֵתוֹסָה –
הַמִּפְכָּף לִיד הַיָּם,
וְנִחְתִּי עַל הַחֹל,
כָּאֵן, בְּחוּפֶיהָ שֶׁל אֲוִלִים,
הַמְשִׁתְּכֶשֶׁכֶת בַּמִּים,
לִרְאוֹת אֶת הַצָּבָא הַיּוֹנִי
וְאֵת הָאֲנִיּוֹת חוֹצוֹת הַיָּמִים
שֶׁל הַגְּבוּרִים, חֲצָאֵי הָאֱלִים.
מִנְּלֹאֹס הַבְּלוֹנָדִי
וְאֶגְמָמֹנוֹן הַמֵּיחָס
יִשְׁלְחוּ אוֹתָם
עַל אֶלֶף סְפִינוֹת –
כֶּךָ מִסְּפָרִים בְּעֲלִינוּ –
כְּדֵי לְהַחְזִיר אֶת הַלָּנָה.
מִגְדוֹת נִהַר הָאֲוִרוּטִס²
הַשּׁוֹפְעוֹת סוּף וְאֶגְמוֹן
לִקַּח אוֹתָהּ פָּרִיס הָרוּעָה –
מִתְּנָה שֶׁהֶעֱנִיקָה לוֹ
הָאֵלָה אֶפְרוֹדִיטָה,

180

1. המזמור הארוך הזה יכול לייאש כל אדם שאינו מורגל בקטלוגים ורשימות אינסופיות של שמות זרים, אבל אל ייאוש! אין צורך להכיר את האנשים מאחורי השמות כדי להתענג על הווריאציה הנפלאה הזאת של אוריפידס על המזמור השני באֵילֵיאָס של הוֹמֶרוֹס.
2. אֲוִרוּטִס – שם הנהר הראשי בספרטה.

אז, לִיד עֵינֹת הַמַּיִם,
 כְּשֶׁנִּצְחָה אֶת אֶתְנָה וְהָרָה
 בַּתְּחֵרוֹת בַּתְּחֵרוֹת
 מִי הִיפָּה מְשַׁלְשֶׁתָּן.¹

מִהֲרָתִי דָרָךְ הַחֲרָשָׁה
 הֲרַעְבָּה לְקַרְבָּנוֹת
 שֶׁל אֲרִטְמִים הָאֵלֶּה,
 וּלְחֵי סְמוּקוֹת
 מִבִּישָׁנוֹת עֲלוּמִים,
 כִּי הִתְאַוֵּיתִי לְרֵאוֹת
 אֶת שָׁלֹל הַמַּגְנִים,
 וְאֵת אֶהְלֵי הַיּוֹנִים
 נוֹשְׂאֵי הַנְּשָׁקִים,
 וְאֵת הַמוֹנֵי הַסּוֹסִים.
 רָאִיתִי אֶת שְׁנֵי הָאֵיֶּאֱסִים
 יוֹשְׁבִים לָהֶם בִּיחָד,
 זֶה בְּנוֹ שֶׁל אוֹאִילָאוֹס
 וְזֶה בֶּן טַלְמוֹן – נָזַר סַלְמִים –
 וְאֵת פְּרוֹטְסִילָאוֹס
 וּפְלִמָּדָס, נִכְדּוֹ שֶׁל פּוֹסִידוֹן:
 הֵם יָשְׁבוּ עַל שְׂרָפְרָפִים
 וְהִתְעַנְּגוּ לְהִטִּיל קִבִּיּוֹת
 בְּלוּחַ מְשַׁחַק צְבָעוֹנִי.²

190

-
1. על תחרות היופי ראו בהקדמה ("הרקע למחזה"). החזרה בשורה לפני כן ("בתחרות בתחרות") היא מניירה שגורה במחזות של אוריפידס, ומופיעה כמה פעמים במחזה הנוכחי.
 2. בְּלוּחַ מְשַׁחַק צְבָעוֹנִי – משחק לוח, שכלליו אינם ידועים לנו. מה שידוע הוא שהלוח היה בן שלושים ושש משבצות, וכלי המשחק היו בצורה סגלגלה.

הָיוּ שָׁם גַּם דִּיאוֹמֶדֶס,
 שֶׁנֶּהֱנָה לְהַשְׁלִיךְ אֶת הַדִּיסקוֹס,
 וּלְיָדוֹ מְרִיאוֹנָס, נֶצֶר לְאָרֶס –
 מֶרְאָה פְּשוֹט מִפְּלֹא –
 וּבֶן לְאָרְטֶס,¹ שֶׁהִגִּיעַ
 מֵאֵיִם הָרָרִים,
 וְאֵתוֹ גַּם נִירָאוֹס, הֵיפָּה בִּיּוֹנִים.

וְרֵאִיתִי אֶת אַכִּילֶס
 קַל הָרַגְלִים, הַמַּהִיר כְּרוּחַ,
 זֶה שֶׁתָּטִיס יְלִדָּה וְכִירוֹן אִמּוֹ.
 הוּא רָץ לְאַרְךָ הַחוּף,
 חֲמוּשׁ בְּשָׁרִיוֹן,
 בַּתְּחוּרוֹת עִם מְרַכְבָּה
 בֵּת סוּסִים אֲרַבְעָה,
 דוֹהֵר אֶל נֶצְחוֹן.
 הָרַכָּב, אֹמְלוֹס,
 הַנֶּכֶד שֶׁל פָּרֶס,
 רֵאִיתִי אוֹתוֹ שׁוֹאֵג,
 מְדַרְבֵּן אֶת סוּסָיו הַיְּפִים,

שֶׁעֲטָרוֹ בָּרֶסֶן מְזֹהָב,
 מְדַרְבֵּן אוֹתָם בְּשׁוֹט הַצּוּחַ.
 הַצֶּמֶד הָאֲמֻצְעִי, שֶׁנִּשָּׂא אֶת הָעַל,
 הָיָה מְגֹמֵר בְּכַתְמִים אֲפָרִים;
 הַצֶּמֶד הַחִיצוֹנִי, הֶרְתוֹם לְמוֹשְׁכוֹת,
 שֶׁעָרוּ הָיָה אֲדָמוֹנִי,
 אֵךְ סִסְגוֹנִי מִתַּחַת
 לְקָרְסֵל עַד הַפָּרְסוֹת.

1. בֶּן לְאָרְטֶס – אוֹדִיֶסֶאוֹס.

לְצַדִּים, בְּקֶצֶב זֶהָה,
שֶׁעַט בֶּן פִּלְאוּס
חֲמוּשׁ בְּשִׁרְיוֹן,
לְצַד הַמְּרַכָּה, בְּקֶצֶב זֶהָה,
דָּהָר לוֹ אֲכִילָס בֶּן פִּלְאוּס.

בָּאתִי לַחֲזוֹת בַּמֶּרְאָה הַמְּדֻהֶם
שֶׁל מְסַפֵּר סְפִינוֹת כֹּה רַב,
לְהַשְׁבִּיעַ אֶת עֵינֵי-הָאִשָּׁה שְׁלִי,
הַחוֹמְדוֹת לְהִתְעַנֵּג לֹא הָרַף.
בְּאַגֵּף הַיָּמִינִי שֶׁל הָצִי
מָנָה כַּח הַמִּירְמִידוֹנִים מִפְּתִיאָה
חֲמָשִׁים סְפִינוֹת חוֹפְזוֹת.
בְּמָרוֹם יִרְפְּתִיהֶן נִצְבוּ
צִלְמֵי אֱלֹהִים זֶהָבִים –
בְּנוֹתָיו שֶׁל נֶרְאוּס אֵל הָיִם –
סֶמֶל הַצָּבָא שֶׁל אֲכִילָס.

לִידֹן, בָּאוֹתוֹ הַמְּסַפֵּר,
רִבְצוּ סְפִינוֹת הָאֲרִגִּיבִים,
וּבְרֹאשׁוֹן שְׁנֵי מְפַקְדִים:
בְּנוֹ שֶׁל מְקִיסְתָאוּס,
שֶׁגִדֵּל אֶצֶל סָבוֹ,
וּסְתָנְלוּס בֶּן קַפְנָאוּס.
סָמוּךְ אֲלֵיהֶן עָגְנוּ
שָׁשִׁים סְפִינוֹת מֵאֲתוֹנָה,
בְּהִנָּהֶגַת בְּנוֹ שֶׁל תֶּסְאוּס,
שֶׁהֲחִזִּיק בְּפֶסְלָה שֶׁל אֲתָנָה –
עוֹמֶדֶת עַל מְרַכָּה
עִם סוּסִים מְכַנְפִים –
אוֹת בְּרָכָה לַמִּלְחָמִים.

וְרֹאִיתִי אֶת הַכַּח הַיָּמִי מִבּוֹיָאוּטָה,
חֲמָשִׁים אָנִיּוֹת עֲטוּרוֹת בְּסִמָּלִים:
עַל קָדְקֵד יִרְכָּתִי כָּל סְפִינָה
נִצַּב צִלְמוֹ שֶׁל קָדְמוֹס,
הַאוֹחֹז הָרֶקוֹן מִזֶּהָב.
לְאִיטוֹס, בֶּן הָאֲדָמָה,
פֶּקֶד עַל הַשִּׁיטָה הַזֹּאת.
מֵאֲרֶץ פּוֹקִיס וּמְלוֹקִיס
הִגִּיעַ מִסְפָּר שָׁוָה שֶׁל סְפִינּוֹת,
וּבְרֹאשׁוֹן בֶּן אוֹאִילָאוֹס,
שָׁבָא מִתְרוֹנִיאוֹן, הָעִיר הַמְהֻלָּלֶת.

מִמִּיקְנָאִי, הַמְּצוּדָה
יִצִּירַת הַקִּיקְלוֹפִים,
שָׁלַח בֶּן אֶטְרָאוֹס¹ מִלְּחִים,
שֶׁהִתְקַבְּצוּ בְּמֵאָה סְפִינּוֹת.
לְצִדּוֹ עָמַד חֲבֵרוֹ הַקְּרוֹב,
אֲדֶרֶסְטוֹס² הַמְּצַבִּיא,
כְּדִי שִׁינּוֹן תִּמְצָה אֶת הָעֶנֶשׁ
נֶגֶד הָאִשָּׁה שֶׁבָּרַחָה מִבֵּיתָהּ
לְשֵׁם נְשׁוּאִים עִם בְּרָבְרִים.
וְרֹאִיתִי אֶת נֶסְטוֹר,
שֶׁהִגִּיעַ מִפִּילוֹס,
וְהִסְמֵל עַל יִרְכָּתִי סְפִינּוֹתָיו:
הַנָּהָר אֶלְפָּאוֹס, הַסָּמוּךְ לְעִירוֹ,
מִזְדַּקֵּר עַל גַּפִּים שֶׁל שׁוֹר.

1. בֶּן אֶטְרָאוֹס – אַגְמִמְנוֹן.

2. חֲבֵרוֹ הַקְּרוֹב, אֲדֶרֶסְטוֹס – יֵשׁ הַמִּתְקַנִּים וְקוֹרָאִים כֹּאן, "לְצִדּוֹ עָמַד אַחִיר", כְּלוֹמֵר, מִנְלָאוֹס.

תְּרִיסַר סְפִינוֹת לְאִינִיאָנִים,
 וּמִנְהִיגִם: הַמֶּלֶךְ גּוֹנָאֹס.
 אֲדוֹנֵי אֱלִים עֲגָנוּ לְצֶדֶם –
 אֲפִיאוּי נִקְרְאוּ בְּפִי כָל הַצָּבָא –
 אֲוִרִטוֹס פֶּקֶד עֲלֵיהֶם.
 בְּרֹאשׁ הַכַּח מְטָפּוֹס
 עִם הַמְּשׁוּט הַלָּכֵן
 עֶמֶד מָגֶס בֵּן פִּילָאֹס,
 שְׂיָצָא מֵאֵי אַכִּינָאִי –
 אֵיִים עוֹיָנִים לַמִּלְחָמִים.

אִיאָס, אִישׁ סֶלְמִיס,
 חֶבֶר בֵּין אַגָּפִי הַצִּי
 עִם תְּרִיסַר סְפִינוֹתָיו הַזְּרִיזוֹת.
 כֵּן, כֵּן בְּדִיוֹק סִפְרוּ לִי,
 וּבָמוּ עֵינֵי רְאִיתִי
 אֶת צוֹתֵי הַמִּלְחָמִים.
 אִם יֵצִיבוּ הַבְּרָבָרִים
 אֶת הַגִּיגִיּוֹת שְׁלֵהֶם
 מוֹל הַסְּפִינוֹת הָאֵלֶּה,
 הֵם לֹא יָשׁוּבוּ הַבִּיתָה!
 כְּזֹאת הַעֲצָמָה שֶׁל הַצִּי

אֲשֶׁר רְאִיתִי כָּאֵן,
 מִמֶּשׁ כְּפִי שֶׁסִּפְרוּ לִי בַּבֵּית.
 תָּמִיד אֲנֹצֵר בְּזִכְרוֹנִי
 אֶת מְרֹאֶה הַצָּבָא הָאֲדִיר!

מערכה ראשונה

משמאל נכנס מנלאוס, קורא מכתב בשקיקה. הוא מחזיק תחת חיקו את שרביטו. הזקן הולך אחריו ומנסה לחטוף ממנו את המכתב.

זקן:

מנלאוס, איך אתה מעז?
אסור לך לעשות את זה!

מנלאוס:

לך מכאן!
אתה נאמן מדי לאדון שלך.

זקן:

העלבון הזה הוא שבח בשבילי.

מנלאוס:

אם לא תדע את מקומך, תצטער!

זקן:

לא היית צריך לפתח את המכתב!

מנלאוס:

ואתה לא היית צריך למסר מכתב
שיהרס את כל היונים!

זקן:

תתנבח על זה עם אחרים.
תן לי את המכתב!

הזקן מצליח לאחוז במכתב, ושניהם מנסים למשוך אותו זה מידי זה.

מנלאוס :

אֲנִי לֹא אֲשַׁחֲרַר אוֹתוֹ !

זקן :

גַּם אֲנִי לֹא !

310

מנלאוס :

תִּכְךָ אֶפְצֹפֵץ לְךָ אֶת הָרֹאשׁ
עִם הַשְּׂרָבִיט הַזֶּה !

זקן :

טוֹב לָמוּת בְּעַד הָאֲדוֹן !

מנלאוס :

שִׁחַרְר !

אֶתָּה מְדַבֵּר יוֹתֵר מִדִּי בְּשִׁבִּיל עֶבֶד.

מנלאוס שולף את המכתב מידי הזקן. הלה צורח לעבר האוהל.

זקן :

אֲדוֹן ! אֲגַמְמֶנּוּן ! עֲשׂוּ לִי עוֹל !
הוא גִּזַּל מִמֶּנִּי אֶת הַמִּכְתָּב שֶׁלִּי,
בְּכַח, בְּכַח, בְּלִי צַדִּיק !

אגממנון ירצא מן האוהל שלו.

אגממנון :

[לזקן] הֵי, מַה כָּל הַמְּהוּמָה
מוֹל הָאֱהָל שְׁלִי ?

מנלאוס :

יֵשׁ לִי זְכוּת לְדַבֵּר לְפָנֶיךָ !

אגממנון :

[למנלאוס] לָמָּה אַתָּה רַב אֶתוֹ ?

מָה הָאֱלִימוֹת הַזֹּאת ?

מנלאוס :

אִם תִּסְתַּכֵּל לִי בְּעֵינַיִם,

אֲנִי אֶתְחִיל לְדַבֵּר.

320

אגממנון :

אַתָּה חוֹשֵׁב שְׁאֲנִי מְפַחַד

לְהִסְתַּכֵּל לְךָ בְּעֵינַיִם ?

אֲנִי, הַבֶּן שֶׁל אֵטְראוס ?

מנלאוס :

אַתָּה רוֹאֶה אֶת הַמִּכְתָּב הַזֶּה,

עִם הַתֵּכֶן הָעֶלּוּב שֶׁלוֹ ?

אגממנון :

אֲנִי רוֹאֶה. טוֹב,

קֶדֶם כָּל, תֵּן לִי אוֹתוֹ !

מנלאוס :

לֹא לְפָנֶיךָ שְׁאֲרָאָה לְכָל הַיּוֹנִים

אֵיזָה דְּבָרִים כְּתוּבִים בּוֹ !

אגממנון :

מָה ? שְׁבִרְתָּ אֶת הַחוֹתָם ?

קִרְאתָ אֶת מָה שְׁאָסוּר לְךָ לְקֹרֵא ?

מנלאוס :

כֵּן, שְׁבֵרְתִי אוֹתוֹ וְקָרַאתִי
אֶת מֶה שְׁזַמְמָתָ בְּסוֹד.
אַתָּה עוֹד תִּתְחַרֵּט עַל זֶה !

אגממנון :

בְּשֵׁם הָאֱלִים, אֵיזוֹ חֲצָפָה !
אֵיפֹה מְצֵאתָ אוֹתוֹ ?

מנלאוס :

חִפְתִּי לְרֹאוֹת אִם הִבַּת שְׁלֵף
תִּגְיַע מֶאֱרֹגוֹס לְמַחְנֶה הַצָּבָא.

אגממנון :

אַתָּה לֹא מִתְבַּיֵּשׁ ?
בְּאֵיזוֹ זְכוֹת אַתָּה עוֹקֵב אַחֲרִי ?

מנלאוס :

כָּכָה מִתְחַשֵּׁק לִי. אֲנִי לֹא הָעֶבֶד שְׁלֵף !

330

אגממנון :

שְׁעִירוּרִיָּה ! כָּכָר אֵין לִי זְכוֹת
לְנַהֵל בְּעֶצְמִי אֶת הָעֲנָנִים שְׁלִי ?

מנלאוס :

לֹא, כִּי אַתָּה חוֹשֵׁב בְּאַלְכֶסוֹן :
הַיּוֹם כָּכָה, אֶתְמוֹל כָּכָה, מָחָר כָּכָה.

אגממנון מסמן לזקן לצאת. הלה נכנס לאוהל מכניסת המשרתים.¹

אגממנון :

בְּאִיזוֹ רְהִיטוֹת
אַתָּה מְלַבֵּשׁ אֶת הַנְּבִזוֹת שְׁלֹךְ!
לְשׁוֹן מִתְחַכֶּמֶת הִיא דָּבָר מְתָעֵב!

מנלאוס :

נָכוֹן, אֶף שֶׁכָּל מִתְנַדָּד
מְטֹלֵטל גַּם אֶת הַקְּרוֹבִים,
וְגוֹרֵם לָהֶם לְעוֹל.

עֲכָשׁוּ, אֲנִי רוֹצֶה לַחְקֹר אוֹתָךְ.
אֵל תִּכְעַס וְתִתְחַמֵּק מִן הָאֵמֶת,
אֲנִי מִבְטִיחַ לֹא לִלְחֹץ מְדִי.
זוֹכֵר כִּמְהָ הַשְׁתוֹקֵקֶת
לְהַנְהִיג אֶת הַיּוֹנִים
וְלְהוֹכִיל אוֹתָם לְטְרוּיָה?

1. כל התפקידים במחזה גולמו על ידי שלושה שחקנים גברים בלבד. הדבר התאפשר, כמובן, מפני שהם חבשו מסכות, אותן הם החליפו בסִקֶּנָה (= אוהל, ביוונית. כי בתחילה המבנה ששימש כ"אחורי הקלעים" היה אכן אוהל. מכאן המילה "סִצְנָה". המבנה הזה היה מוכרח להיות פתוח מאחור, כמו בבמה המודרנית, כך שלא משנה מִיֵּן יצאו הדמויות, הן היו יכולות לחזור מכניסות אחרות, לבושות בבגדים אחרים ובמסכות אחרות). התפקידים במחזה הנוכחי חולקו כך: שחקן א' גילם את אגממנון ואת אכילס; שחקן ב' את מנלאוס ואת קליטִימֶסְטֶרָה; שחקן ג' את הזקן, את השליח "הראשון" (שורות 414-439), ואת איפיגניה (האם גם את השליח "השני", שורות 1532-1612 ? ראו הערה לשורה 1463). ובכן, שחקן ג' המגלם את הזקן ואמור להופיע כשליח בשורה 414, חייב לצאת בשלב כלשהו, כדי להחליף מסכה ובגדים. אני מוצא שהרגע הנוכחי מתאים ליציאתו, מפני שכל המיקוד עכשיו הוא על המאבק בין האחים.

למראית עין לא הפגנת את זה,
 אבל בתוך הלב רצית מאד.
 כמה ענו וצנוע היית:
 לחצת יד לכל אדם,
 השארת את הדלת פתוחה
 בפני כל איש פשוט,
 והזמנת את כלם לדבר אתך,
 ...גם את מי שלא רצה.
 נסית בדרך הזאת
 לקנות את לב העם.

ככה זה היה
 עד שזכית בשלטון.
 ברגע הזה - התהפכת:
 הפנית את הגב
 לחברים שלך
 ונעלת את הדלת,
 עד שלדבר אתך
 הפך לארוע נדיר.
 אגממנון,
 איש הגון לא הופך את עורו
 באשר הוא זוכה להצלחת.
 דוקא אז, יותר מתמיד,
 החברים צריכים לסמוך עליו,
 כן, אז, כשהוא מצליח
 ויכול להושיט להם יד.

זו טענה ראשונה נגדך.
 ואז, כשהגעית לאולים
 יחד עם כל הצבא,

פֶּתְאִם הִפְכָּת לְלֹא-כָלוּם,
כִּי הָאֲלִים הִתְלוּ בָךְ:
הִשְׁאִירוּ אוֹתְךָ בְּלִי רוּחַ גְּבִית
שֶׁתִּנְבַּח עַל מִפְרָשֵׁי הַסְּפִינוֹת.
הַיּוֹנִים דָּרְשׁוּ לְפָזֹר אֶת הַצִּי
וְלֹא לְבִזְבוֹ זֶמֶן בְּאוֹלִים.
אִי, אֵיזָה פָּנִים עֲצוּבוֹת לְבִשֶׁת,
בְּאִיזוֹ בְּהִלָּה הִתְמַלְּאָתְךָ
שֶׁלֹּא תַעֲמֹד בְּרֹאשׁ אֶלֶף סְפִינוֹת
וְתִגְדֹּשׁ אֶת הַחוֹף הַטְּרוֹיָאֲנִי בְּנִשְׁק!
"מָה לַעֲשׂוֹת?" שְׁאַלְתָּ אוֹתִי,
"אֵיךְ נִחְלָצִים מִזֶּה?"
לֹא רָצִיתָ שֶׁהִשְׁלֵטוֹן
יִשְׁמַט מִיָּדְךָ
וְתִפְסִיד הַזֶּדֶמְנוֹת
לְזִכּוֹת בְּתִהְלָה.

אֶת הַפֶּתְרוֹן הַגִּישׁ לְךָ קָלֶכֶס.
הוּא נִבָּא שָׁאֵם תִּקְרִיב אֶת בְּתָךְ
לְכַבּוֹד אַרְטֵמִיס, הָאֵלָה,
יֻכְלוּ הַיּוֹנִים לְהַפְלִיג.
כָּל כֶּךָ הִתְעַנְּגָתָ עַל זֶה,
עַד שֶׁהִבְטַחְתָּ בְּשִׁמְחָה
לְהִקְרִיב אֶת הַיִּלְדָּה.
שְׁלַחְתָּ הוֹדָעָה לְאַשְׁתְּךָ,
מִרְצוֹנְךָ,
אֵף אֶחָד לֹא הִכְרִיחַ אוֹתְךָ -
זֶה נִכּוֹן ? -
אֲמַרְתָּ לָּהּ לְשַׁלַּח לְכָאן אֶת בְּתָךְ,
וְהִתְרוּץ: נִשְׁוֹאִים לְאַכִּילֵס.

הַסְתַּכַּל לְמַעַלָּה:
 אוֹתָם הַשָּׁמַיִם
 רְאוּ אוֹתְךָ מִבְּטִיחַ
 וְרְאוּ אוֹתְךָ – מִפֶּרֶ!
 פִּתְאֹם שְׁנִית דָּעָה,
 כְּתִבָּת דְּבָרִים אֲחֵרִים.
 אֵיזָה? שֶׁכֶּכֶר לֹא תִרְצַח אֶת בִּתְּךָ?
 כֵּן, כָּכָה בְּדִיּוֹק, אֲגַמְּנוֹן!

אֵינְסוֹף אֲנָשִׁים בְּשִׁלְטוֹן
 חוּרִים אֶת אוֹתוֹ הַדָּבָר:
 הֵם מִתְאַמְּצִים בְּכָל כֹּחַם
 לְגַעַת בַּפִּסְגָּה,
 וְכִשְׁכֶּכֶר עוֹמְדִים עָלֶיהָ –
 טֵרָאח! נוֹפְלִים וּמִתְרַסְּקִים.
 לַפְעָמִים זֶה בְּגִלְל הַשְּׁפוּט הַטָּפְשִׁי
 שֶׁל כָּלֵל הָאֲזָרְחִים,
 וְלַפְעָמִים הֵם בְּעֶצְמָם הַסִּבָּה:
 אֵין לָהֶם יְכָלֵת לְהִנָּהִיג מְדִינָה.

370

אַתָּה יוֹדֵעַ עַל מִי כוֹאֵב לִי מְאֹד?
 עַל יוֹן הַמֶּסְכָּנָה.
 הִיא רוֹצָה לַעֲשׂוֹת מַעֲשֵׂה אֲצִילִי,
 אֲבָל בְּגִלְלָךְ וּבְגִלְל הַבַּת שְׁלֶךְ
 הִיא תֹאֲלֵץ לְהַנִּיחַ
 לְאַפְסִים הַבְּרָבָרִים
 לְהַסְתַּלֵּק בְּצָחוֹק גָּדוֹל!

לֹא הֵייתִי מְמָנָה אֵף אַחַד
 לַעֲמֹד בְּרֹאשׁ מְדִינָה

אוּ לְהִנָּהִיג אֶת הַצָּבָא
 רַק בְּזָכוֹת אִמָּץ לְבוֹ.¹
 הַמַּצְבִּיא חַיֵּב לְהִיּוֹת
 אִישׁ עִם שְׂכָל.
 כָּל אָדָם יָכוֹל לְהִנָּהִיג מְדִינָה,
 בְּתַנָּאִי שֶׁהוּא נֶחֱנַן בְּתַבּוּנָה.

מקהלה:

כְּשֶׁאַחִים מִתְנַגְּחִים וְרָבִים,
 מִתְעוֹפְפִים עַלבוֹנוֹת אֵימִים.

אגממנון:

עֲכָשׁוּ תוֹרֵי לְהַעִיר לָךְ,
 אֲכַל... כָּלִי לְהַפִּיט בָּךְ
 מִלְמַעְלָה, בְּבוּז.
 אֲנִי אֲדַבֵּר בְּצוּרָה רְגוּעָה.
 אַחֲרֵי הַכָּל, אֲנַחֲנוּ אֲחִים,
 וְקִצֵּת כְּבוֹד הַדָּרִי לֹא יִזִּיק, מָה?

380

אֹז, תִּגִּיד לִי, אָחִי:
 לָמָּה אַתָּה מִתְנַשֵּׁף כָּכָה,
 עִם דָּם בְּעֵינַיִם?
 מִי עָשָׂה לָךְ עוֹל?
 מַה חָסֵר לָךְ?
 אַתָּה מְשִׁתוֹקֵק לְאִשָּׁה טוֹבָה?
 אֵין לִי אַחַת בְּשָׁבִילָךְ.
 זוֹ שְׂכָכְר הִיטָה לָךְ,

1. רַק בְּזָכוֹת אִמָּץ לְבוֹ – תִּיקוֹן טַקְסָט. בְּנוֹסַח כְּתָב הַיָּד נֹאמַר, "רַק מִפְּנֵי שְׁצִרִיךְ", אֲבָל זֶה חָסֵר מִשְׁמַעוֹת בְּמִסְגֶּרֶת הַטִּיעוֹן הַנוֹכַח.

לא השתלטת עליה.
אז למה אני צריך לשלם
על הבצירות שלך?
הן שלך, אחי, לא שלי!

אתה רוטן על אהבת הכבוד שלי,
אבל לא זה באמת
מה שמטריד אותך.
לא, אתה סתם מתנגע
להיות בין זרועותיה
של אשה יפה,
וכדי להשיג את זה
אתה משיל מעליך
כל הגיון וטעם טוב.
ההנאות של מגול –
מגולות כמותו!

מה, אני משגע
אם הפעלתי שקול-דעת
ושניתי החלטה שגויה?
לא! אתה המשגע!
האל בא לקראתך:
הוא פטר אותך מאשה בוגדנית,
אבל אתה – אתה רוצה אותה שוב!

המחזרים של הלנה
היו מטשטשים מתשוקה
להתחתן איתה,
לכן הם התפתו
להשבע לטינדראוס

לַעְזֹר לְמִי שְׂיִזְכֶּה בָּהּ.
 בְּגִלְל זֶה הֵם כָּאֵן.
 הַתְּקִנָּה, אֲנִי חוֹשֵׁב, הִיא אֱלֹה,
 וְהִיא זֹו שֶׁכִּנְסָה אוֹתָם.
 הִיא ! לֹא אֶתָּה אוֹ הַכַּח שְׁלֶךְ.
 אִז קַח אוֹתָם אֶתְּךָ וְצֵא לָךְ לַקָּרֵב !
 מֵרֵב טַפְשׁוֹת, הֵם עֲרוּכִים וּמוֹכְנִים.
 הָאֱלִים לְמַעַלָּה לֹא מְטַמְטָמִים :
 הֵם יוֹדְעִים מְתִי שְׂבוּעוֹת נַעֲשׂוֹת
 תַּחַת פֶּתוּי אוֹ כְּפִיָּה.
 אִז שְׂיִהְיֶה לָךְ בְּרוּר :
 אֲנִי לֹא אֶרְצֹח אֶת יְלָדִי !
 זֶה בְּאֵמֶת נִרְאָה לָךְ צוּדֵק
 שֶׁהַתְּכִנִּית שְׁלֶךְ לְנֶקֶם
 בְּאַשְׁתֶּךָ הַבּוֹגְדָנִית
 תַּעֲלֶה יָפֶה,
 בְּעוֹד שְׂאֲנִי, יָמִים וְלִילוֹת,
 אֶהְיֶה רָטֵב מִדְּמָעוֹת,
 אִם אֶגְרֵם לִבֶּת שְׁלִי
 עוֹל כְּזָה ?

הִנֵּה, אֱלֹה הָיוּ הַמְּלִים שְׁלִי :
 מַעֲשׂוֹת, בְּרוּרוֹת וּפְשׁוּטוֹת.
 אִם אֶתָּה לֹא רוֹצֶה לַחֲשֹׁב בְּהִגְיוֹן –
 בְּבִקְשָׁה.
 אֲנִי אֶטְפֹּל בְּעֵנִינִים שְׁלִי
 בְּדֶרֶךְ הַנִּכְוָנָה.

מקהלה :

מְלִים שׁוֹנוֹת מֵאֱלֹה
 שֶׁנֶּאֱמְרוּ כָּאֵן קִדָּם,

מְלִים עִם כְּוֹנָה טוֹבָה:
לְחוּס עַל הַיְלָדָה.

מנלאוס:

אי, אֵין לִי שׁוּם אָדָם קְרוֹב?

אגממנון:

לֹא אִם אַתָּה מְתַכּוֹן לְחַסֵּל אוֹתוֹ.

מנלאוס:

אֵיךְ תּוֹכִיחַ לִי שְׂאֵתָה אָחִי?
שְׁנוֹלְדֵנוּ מֵאוֹתוֹ אֲבֵא?

אגממנון:

אִם נִחְשֹׁב בְּהִגִּיּוֹן, לֹא בְּשָׁנְעוֹן.

מנלאוס:

קְרוֹבִים צְרִיכִים לְהִתְחַלֵּק גַּם בְּכָאָב.

אגממנון:

קְרֵא לִי כְּשֶׁאַתָּה רוֹצֶה לָבוֹא לְקִרְאָתִי,
לֹא רַק לְהִכָּאִיב לִי.

מנלאוס:

לֹא תִשְׁתַּף פְּעֵלָה עִם יוֹן
בְּמֵאֲמָן הַמְּלַחֲמָתִי?

אגממנון:

יוֹן וְאַתָּה הַשְׁתַּגְּעֶתֶם!
אֵיזָה אֵל שֵׁם לְמַעַלָּה שֶׁגַּעַ אֶתְכֶם.

מנלאוס :

הא, בִּיד אַחַת אַתָּה מְתַפָּאָר בְּשָׂרְכִיט שְׁלִיךְ,
וּבְשִׁנְיָה אַתָּה רוֹמֵס אֶת אַחִיד!
אֲנִי אַחֲפֹשׁ לִי דְרָכִים אַחֲרוֹת, אֲגַמְּנוֹן,
אֲנָשִׁים קְרוֹכִים אַחֲרֵים –

משמאל נכנס השליח בהתרגשות וקוטע את דברי מנלאוס.

שליח :

מַצְבִּיא כָּל בְּנֵי יוֹן, אֲגַמְּנוֹן!
בִּאתִי לְהַבִּיא לָךְ אֶת בְּתֻדָּה, אִפִּיגְנִיָּה.
אֲמָא שְׁלֵה מְלִיָּה אוֹתָהּ,
אֲשַׁתְּךָ, קְלִיטִימְסֻטְרָה.
וְגַם בְּנֵךְ אוֹרְסֻטְס כָּאן –
תִּתְעַנֵּג לְרֹאוֹת אוֹתוֹ:
הִרְבֵּה זְמַן לֹא הָיִיתָ בְּבֵית.

אַבְל הַדְּרֹךְ הִיָּתָה אֲרָכָה,
אִז כָּרְגַע הַנָּשִׁים
שׁוֹטְפוֹת רַגְלִים
בְּמִי מַעֲזֵן מְפֻכָּפֵךְ,
וְלִסּוּסִים הַנִּחְנוּ
לְרַעוֹת בָּאָחוּ מְלַבֵּל.
אֲנִי הַקִּדְמָתִי לְבוֹא,
שֶׁתִּכְוֹנֵן לְקִרְאָתָן.
הַשְׁמוּעָה כְּכֹר עֲבָרָה
בַּמִּחְנָה בַּמְהִירוֹת,
וְהֵם יוֹדְעִים שֶׁבְּתֻדָּה מַגִּיעָה.
כָּל הַצָּבָא רָץ לְרֹאוֹת אוֹתָהּ.
כָּלֵם רוֹצִים לְהַצִּיץ

בְּאַנְשִׁים מְפֹרָסִים.
 הֵם אוֹמְרִים: "יֵשׁ חֲתָנָה?
 מַה קּוֹרָה כָּאן בְּדִיוֹק?
 הַמָּלֶךְ הַתְּגַעֲגַע לְרֹאוֹת אֶת בֶּתּוֹ?"
 וְאַחֵרִים אוֹמְרִים:
 "הֵם מְקַדִּישִׁים אֶת הַצְעִירָה -
 לְפָנֵי נְשׁוֹאִיָּה - לְאַרְטָמִס,
 הָאֵלֶּה שֶׁל אֱוֹלִיס.
 מַעֲנִין מִי הַחֲתָן."

[בְּחִיּוֹר] קְדִימָה, אֲגַמְמֶנּוּן
 הֵכֵן אֶת הַסָּלִים לְטָקְס!
 שִׁימוּ זָרִים עַל רֹאשְׁכֶם!
 וְאַתָּה, מְנַלְאוֹס הַמָּלֶךְ,
 פָּצַח בְּמִזְמוֹר חֲתָנָה!
 תָּנוּ לְאַבּוֹב לְצֹחַ בָּאֵהָל!
 תָּנוּ לְרַגְלִים לַחֲבֹט עַל הָאָרֶץ!
 זֶה יוֹם מֵאֲשֶׁר לַעֲלֹמָה!

אֲגַמְמֶנּוּן:

תּוֹדָה. אַתָּה יָכוֹל לְהַכְנִס לְאֵהָל.
 מַה שְׂיִקְרָה, יִקְרָה לְטוֹבָה.

הַשְׁלִיחַ נִכְנָס לְאוּהֶל מִכְנִיסַת הַמִּשְׁרָתִים.

אִי, מַה יֵּשׁ לוֹמֵר?
 מֵאִיפֹה לְהִתְחִיל?
 אֵיזָה עַל נַחַת לוֹ
 עַל הַצָּוָאר שְׁלִי!
 הַגּוֹרֵל אָרַב לִי וְהוֹכִיחַ
 עַד כַּמָּה הוּא פָקַח מִמֶּנִּי.

הו, כְּמָה טוֹב לְהִיּוֹת
 בֵּן לְעַם הַפְּשׁוּט!
 לְאַנְשֵׁים כְּאַלֶּה מִתָּר
 לְבָכוֹת בְּקִלּוֹת
 וְלֹמַר כָּל דְּבָר שְׂבִלָּם!
 אֲבָל לְאַצִּילִים – זֶה אֲסוּר:
 אוֹתָנוּ הַמַּעֲמֵד מְחַיֵּב,
 וְאַנְחָנוּ מְשַׁעֲבָדִים לְהַמּוֹן.
 הִנֵּה, נִקְלָעְתִּי לְאַסּוֹן נוֹרָאִי,
 וְאַנִּי עוֹמֵד מוֹלֹו, מִתְבַּיֵּשׁ, בֵּן, לְבָכוֹת,
 וּבְאוֹתָהּ מִדָּה מִתְבַּיֵּשׁ לֹא לְבָכוֹת.

450

וְעַכְשָׁו, מָה אֶמַר לְאַשְׁתִּי?
 אֵיךְ אֶקְבֵּל אוֹתָהּ? בְּאַיִזָּה פָּנִים?
 כְּאֵלּוּ חָסְרוּ לִי בְּעִיּוֹת,
 הִיא בָּאָה לֹלֵא הַזְמָנָה
 לְתַקַּע מִסְמַר אַחֲרוֹן בְּאֲרוֹן שְׁלִי!
 אֲבָל... בְּרוּר, זֶה טְבָעִי:
 הִיא בָּאָה לְחַתֵּנָה שֶׁל בִּתָּה –
 הַדְּבָר הַכִּי יִקָּר לָהּ.
 אִי, כָּאֵן הִיא תִּגְלֶה
 אֶת הַנִּבְזוֹת שְׁלִי.

וְהַעֲלָמָה הַמְּסַכְנָה – לָמָּה עֲלָמָה?¹
 הֶדֶס, בּוֹדָאִי, אֵל הַמּוֹת,

460

1. עֲלָמָה – העברית המוקדמת, כמו היוונית העתיקה, חילקה את חיי האישה (בצעירותה) על פי "מצבה המשפחתי", כלומר, נשואה או לא נשואה, ומכאן בתולה או לא בתולה. הכינויים "עלמה" ו"בחורה", למשל, מיועדים לתיאור אישה צעירה ולרוב לא נשואה (הכינוי ←

יִקַּח אוֹתָהּ בְּקֶרֶב לְאִשָּׁה.
 אַח, כִּמָּה כּוֹאֵב לִי עָלֶיהָ!
 אֲנִי חוֹשֵׁב שֶׁכֶּךָ הִיא תִּתְחַנֵּן לִפְנֵי,
 כִּכָּה, בְּמַלִּים הָאֵלֶּה: "אֲבָא,
 אֶתָּה מִתְכַּנֵּן לְהִרְגֵּנִי אוֹתִי?
 הֲלוֹאִי שְׂאֵתָה תִּתְחַתֵּן עִם הַמּוֹת,
 אֶתָּה וְכָל מִי שִׁיִּקֶּר לָךְ!"
 וּבְנִי, אוֹרְסֻטְס – הוּא עֲדִין תִּינוּק –
 יִהְיֶה שֵׁם וְיִצְרַח מַלְּיִם חֲסֵרוֹת פֶּשֶׁר,
 שְׂאֵנִי, רַק אֲנִי אֶבִּין אֶת פֶּשֶׁרִי!

אִי, אִי, פָּרִיס, אֶתָּה הָאֶסּוֹן שְׁלִי!
 הַתְּחַתֵּנִת עִם הֶלְנָה וְחִסְלֶת אוֹתִי!

מקהלה:

גַּם לִי כּוֹאֵב, אִם מִתֵּר לְנִכְרֵיהָ¹
 לְקוֹנֵן עַל אֶסּוֹן בְּבֵית הַמְּלוּכָה.

470

"ונערה" הוא שלב מוקדם יותר בחייה). העברית בימינו מחלקת את חייה על פי "מצבה האישי-לאומי", כלומר, תיכוניסטית, חיילת, סטודנטית, צעירה, וכיו"ב. לכן המילים עלמה ונערה הפכו למיושנות, ואילו המילה בחורה ניצלה, מפני שדבקו בה משמעויות נוספות על משמעותה המקורית ("היא הבחורה שלו", וכדומה).

1. הואיל והמקהלה הורכבה מחובבים, עמד בראשה איש מקצוע מנוסה שאימן אותה ולקח על עצמו לדבר בשמה מחוץ למזמורים. מכאן הגוף הראשון היחיד בקטעי המקהלה. האיש הזה נקרא "ראש המקהלה" ("קורפּיֶאָס" ביוונית). בכל אופן, ולדעתי, הואיל ולמקהלה, כגוף אנשים השר בקול אחד, יש עוצמה רבה יותר מבחינה דרמטית, והואיל וסביר להניח שבחלק מן המקרים הם אכן שרו בקול אחד, החלטתי להשאיר את כל קטעי המקהלה תחת הכותרת "מקהלה".

מנלאוס :

אַחִי, תֵּן לִי לְגַעַת בְּיַד יְמִינְךָ.

אגממנון מושיט את ידו למנלאוס.

אגממנון :

קַח. נִצַּחַתְּ אוֹתִי. אֲנִי מְרַסֵּק.

מנלאוס :

אֲנִי נִשְׁבַּע בְּשֵׁם פִּלּוֹפֹס, סָבֵא שְׁלֹנוּ,
וּבְשֵׁמוֹ שֶׁל אָבִינוּ אֶטְרָאוּס,
לוֹמַר לְךָ מֶלֶךְ בְּמֶלֶךְ
מָה אֲנִי מְרַגֵּשׁ וְחוֹשֵׁב,
וּבְלִי שׁוּם תַּחֲבוּלוֹת.

בְּשָׂרְאִיתִי אֶת הַדְּמָעוֹת
נוֹזְלוֹת מְעִינֶיךָ,
כָּאֵב לִי, וּבְכִיתִי עָלֶיךָ.
אֲגַמְּמֶנּוּ,

אֲנִי חוֹזֵר בִּי מִמָּה שֶׁאַמְרָתִי.
אֲנִי לֹא הִבְלָהָה שְׁלֶךְ -
אַחִי, אֲנִי לְצִדְךָ !

הַקָּשָׁב לִי: אֵל תִּהְרֹג אֶת בִּתְּךָ !
אֵל תַּעֲדִיף אֶת הָאִינֶטֶרֶס שְׁלִי !
אֵין שׁוּם צֶדֶק בְּזֶה
שֶׁתִּרְקַב בִּיסוּרִים

וְאֲנִי אֶחָיָה לִי בַּעֲנָג;
שְׂלִדְיֶךָ יָמוּתוּ, בְּעוֹד יְלָדִי
יוֹסִיפוּ לְשִׁתּוֹת אֶת הַשֶּׁמֶשׁ הַזֹּאת.

מָה אֲנִי רוֹצֶה? לְהִתְחַתֵּן?
 זֶה בְּעֵינָה לְמַצֵּא כָּלָה מְשֻׁבַּחַת?
 אֲנִי צָרִיךְ לְהִרְסֵם אֶת אָחִי -
 הָאִישׁ הַכִּי יָקָר לִי -
 וְלִבְחֹר בְּמִקְוָמוֹ אֶת הַלְּנָה?
 לְהַעֲדִיף אֶת הָרַע עַל הַטּוֹב?
 הֵייתִי טֶפֶשׁ, כְּמוֹ יֵלֶד,
 עַד שֶׁבָּחַנְתִּי אֶת הָעֶנְיָן מִקְרֹב
 וְתַפְסֵתִי מָה פְּרוֹשׁ הַדָּבָר
 לְהִרְגֵּם אֶת הַיֵּלֶד שֶׁלִּי.
 חוּץ מִזֶּה, הַתְּמַלְאֲתִי רַחֲמִים
 עַל הַיֵּלֶדָה הַמְּסַכְנָה,
 כְּשֶׁחֲשַׁבְתִּי שְׁאַחֲרֵי הַכֹּל
 אֲנִי... הַדּוֹד שֶׁלָּהּ,
 וְהִיא תַּעֲלֶה עַל הַמִּזְבֵּחַ
 בְּגִלְלֵי הַנְּשׂוּאִים שְׁלִי.
 וְלִכָּל הַרוּחוֹת, מָה הַקֶּשֶׁר
 בֵּין הַלְּנָה לְבִתָּךְ?
 אִזְּכִירָמָּה, פֶּזֶר אֶת הַצָּבָא
 וְשָׁלַח אוֹתוֹ מֵאֻלִּים!
 דִּי, אָחִי, מְסַפִּיק לְבָכוֹת,
 זֶה סוֹחֵט גַּם מִמֶּנִּי דְּמָעוֹת.
 בְּעֶנְיָן הַנְּבוּאָה עַל בִּתְּךָ,
 עֲכָשׂוּ זֶה רַק הָעֵסֶק שֶׁלִּי -
 לִי אֵין יוֹתֵר שׁוֹם דְּרִישׁוֹת.

490

נו, אַתָּה רוֹאֶה
 אֶת הַשְּׁנֹנִי שֶׁעֲבַרְתִּי?
 אֵיךְ הִשְׁלַכְתִּי מֵעָלַי
 אֶת הַמַּלְאִים הַנּוֹרְאוֹת?

500

קָרָה לִי תְהִלָּךְ טְבָעִי:
הַשְׁתַּנִּיתִי כִי אֲנִי אוֹהֵב אוֹתְךָ,
כִּי לָךְ וְלִי יֵשׁ אוֹתָם אַבָּא וְאַמָּא.
וְחוּץ מִזֶּה, אֲנִי אִישׁ הַגּוֹן, אֲגַמְמֶנּוּ.

מקהלה:

מְלִים אֲצִילוֹת, יָאוֹת
לְטַנְטְלוֹס,¹ בֶּן זָאוֹס:
אֵינְךָ מְבִישׁ אֶת אַבּוֹת אַבּוֹתֶיךָ!

אגממנון:

תוֹדָה, מְנִלָּאוֹס.
לֹא צִפִּיתִי לָזֶה.
דְּבַרְתָּ בִישׁוֹר, וּבְצוּרָה
שְׁמִכְבַּדְתָּ אוֹתְךָ!
אַתָּה יוֹדֵעַ עַל מָה
אַחִים רַבִּים בִּינִיָּהִם?
עַל אֶהֱבָתָה שֶׁל אִשָּׁה
אוֹ עַל נְכִסֵּי הַמְשַׁפָּחָה.
אֲנִי יוֹרֵק עַל קֶשֶׁר כָּזֶה
שְׁמַכְאִיב לְשָׁנַי הַצָּדִדִים!
אַבֵּל... אֵין בְּרָרָה, מְנִלָּאוֹס:
הִגַּעְנוּ לְמַצֵּב שְׁמִכְרִיחַ אוֹתָנוּ
לְשַׁפֵּךְ אֶת הַדָּם שֶׁל בָּתִּי.

מנלאוס:

מָה? מִי יָכוֹל לְהַכְרִיחַ אוֹתְךָ
לְרַצֵּחַ אֶת הַבֵּת שֶׁלְּךָ?

1. טַנְטְלוֹס – אבי פלופס, אבי אטראוס, אבי אגממנון ומנלאוס.

אגממנון :

כָּל הַצָּבָא שֶׁהִתְאַסֵּף כָּאן.

מנלאוס :

לֹא אִם תַּחֲזִיר אוֹתָהּ לְאַרְגּוֹס.

אגממנון :

אֶת זֶה אֲנִי אוֹכֵל לְהִסְתִּיר,
לֹא אֶת הָעֵנָן הָאַחֵר.

מנלאוס :

אֵיזָה עֵנָן?
אֵל תִּתֵּן לָהֶמוֹן לְהַפְחִיד אוֹתָךְ.

אגממנון :

קִלְכֶּס יַחֲשׂךְ אֶת הַנְּבוּאָה
בְּפָנַי כָּל הַצָּבָא.

מנלאוס :

לֹא אִם הוּא יָמוּת לְפָנַי כֵּן.
וְאַפְשָׁר לְדַאֵג לָזֶה.

אגממנון :

כָּל הַנְּבִיאִים הָאֵלֶּה:
שָׂרָצִים רוֹדְפֵי כְבוֹד!

מנלאוס :

כְּנוּפִית חֲסִרֵי תוֹעֵלָת!

אגממנון משתתק לרגע ומהרהר.

אגממנון:

...אתה לא מדאג ממה שפפחיד אותי?

מנלאוס:

קדם דבר, ואחר כך נראה.

אגממנון:

הבן של סזיפוס¹ – אודיסאוס –
מפיר את כל הספור.

מנלאוס:

אין סבוי שאודיסאוס יפגע בך או בי.

אגממנון:

הוא ערמומי, והוא מציד בקהמון.

מנלאוס:

נכון, גם הוא רודף כבוד:
איזו מחלה אימה!

אגממנון:

אז באמת נדמה לך
שהוא לא יעמד

1. סזיפוס – אודיסאוס ידוע יותר כבנו של לארטס, אבל מסופר שאמו של אודיסאוס, אנטיקליה, נישאה לסזיפוס, ורק מאוחר יותר נישאה ללארטס. הייחוס כאן של אודיסאוס החלקלק לסזיפוס נובע מכך שהלה היה ידוע כטיפוס ערמומי, שהצליח להוליך שולל אפילו את האלים.

בְּמִרְכּוֹז הַמַּחֲנֶה,
 וַיִּסְפֹּר לְכָל הַצָּבָא
 עַל הַנְּבוּאָה שֶׁל קִלְכַס?
 וְאִיךָ הִבְטַחְתִּי לְזִבְחַ
 אֶת הַקָּרְבָּן לְאַרְטֵמִיס,
 וְאֵז חֲזַרְתִּי בִי?
 כֵּן, הוּא יוֹבִיל
 אֶת הַחִילִים מִן הָאֶרֶץ,
 וַיִּצְוֶה עֲלֵיהֶם לְהִרְגוֹ
 גַּם אוֹתָךְ וְגַם אוֹתִי,
 וְגַם לְשַׁחֵט אֶת הַיִּלָּדָה.
 אִם אֶבְרַח לְאַרְגּוֹס,
 הֵם יִגְיעוּ אֵלַיָּהּ,
 יִהְרָסוּ וַיִּגְלְחוּ אוֹתָהּ
 מֵעַל הָאֲדָמָה,
 כּוֹלֵל אֶת הַחֹמוֹת
 שֶׁבָּנוּ הַקִּיקְלוֹפִים.
 אַתָּה מִבִּין אֶת הַמַּצָּב שְׁלִי?
 אֵיפֹה אֲנִי עוֹמֵד?
 אֵי, זֶה הָאֵלִים, כֵּן,
 בְּגִלְלָם אֲנִי חָסֵר אוֹנִים!

מִנְלָאוֹס, יֵשׁ לִי בִקְשָׁה אַחַת:
 אֲנִי רוֹצֶה שְׁתַּעֲבֹר בַּמַּחֲנֶה וְתִדְאָג
 שֶׁקְּלִיטִימְסֻטְרָה לֹא תִדַּע שׁוֹם דְּבָר,
 לְפָחוֹת לֹא לִפְנֵי
 שְׁאִפְקִיד אֶת הַבַּת שְׁלִי
 בִּידְרִי שֶׁל אֵל הַשְּׁאוּל.
 אֲנִי רוֹצֶה שֶׁהַמַּעֲשֶׂה הַמְּכַעֵר
 יִלְוֶה בְּדַמְעוֹת מַעֲטוֹת.

אגממנון פונה למקהלה.

וַאֲתָן, נָשִׁים נְכָרִיּוֹת, יָד לַפֶּה !

מנלאוס יוצא מימין.¹ אגממנון נכנס לאודהל.

1. כאן נגמר תפקידו של מנלאוס במחזה. השחקן המגלם אותו (שחקן ב'; ראו הערה לשורה 333) נכנס לַסְקֵנָה להחליף בגדים ומסכה, ולגלם מעתה ואילך את דמותה של קליטימַסְטרה.

מזמור מקהלה ראשון

מְבָרְכִים הֵם אֱלֹה
הַטּוֹבִלִים בַּמַּתִּינוֹת וּבַמֶּדָּה
בַּמָּטָה שֶׁל אֶפְרֹדִיטָה,
שָׁלֹוִים וּפְטוּרִים
מֵעֲקָצֵי תְשׁוּקָה מְשַׁנְעֶת.
כְּשֶׁאָרוֹס¹ זָהָב הִשְׁעָר
נוֹטֵל אֶת קִשְׁתּוֹ –
הוּא יוֹרֵה שְׁנֵי חֲצִים מְכֻשָּׁפִים:
הָאֶחָד לְמַלֵּא אֶת חֵינּוֹ בְּאֶשֶׁר,
הָאֶחָד לְחֹלֵל מֵהוֹמָה בְּתוֹכָם.
אֲנִי אוֹסֶרֶת עָלָיו,
הוּא אֶפְרֹדִיטָה יָפָה,
לְבוֹא אֶל מִטָּתִי!
הַלֹּאִי שְׂאֲשֻׁרֵי יְהִיָּה בַּמְשׁוּרָה,
וּתְשׁוּקוֹתֵי טְהוֹרוֹת,
וְהַלֹּאִי שְׂאֻזָּכָה
לְאַהֲבָה בֵּת אֶפְרֹדִיטָה,
אֵךְ לֹא בַּמֶּדָּה יִתְרָה!

שׁוֹנִים בְּנֵי הָאָדָם בְּטִבְעָם,
שׁוֹנִים הֵם בְּאַפָּיִם,
אֲבָל אֲצִילוֹת אֲמִתִּית
תָּמִיד זְקוּרָה וּגְלוּיָה,
וְחִנּוּךְ מְשֻׁבָּח הוּא סִגְלָה

1. אָרוֹס – אַהֲבָה (eros), ובאות גדולה (Eros) – אל האהבה, ובן לווייה של אפרודיטה.

לַפְתוֹחַ הַמִּדָּה הַטּוֹבָה.¹
 גַּם הַבּוֹשָׁה הִיא חֻכָּמָה,
 וּבָה טְמוּנָה הַמִּתְנָה
 לְדַעַת מַה נָּכוֹן.
 זֹו יָדִיעָה הַמִּקְנָה
 מוֹנִיטִין לְאָדָם,
 תִּהְיֶה שְׂאִינָה מְזַדְקָנָה.
 לְצוּד מִדָּה טוֹבָה,
 הִרִי זֶה טָרֶף מְשֻׁבָּח!
 לְנָשִׁים מִדָּה טוֹבָה פְּרוּשָׁה
 לַפְעַל בְּסִתָּר בְּעֵינַי אֶהְבֶּה,
 וְלַגְבָּרִים: לַפְעַל
 לְפִי הַסֵּדֶר הַטּוֹב
 בְּכָל אֶחָד מִתְחוּמֵי הַחַיִּים –
 וְכֵךְ לְהַאֲדִיר אֶת הָאָרֶץ.

חֲזֹרָתָ, פָּרִיס, אֶל טְרוּיָה,
 שָׁם גִּדְלָת פְּרוּעָה
 בֵּין עֲגָלִים לְבָנִים עַל הַר אֵידָה.²
 שָׁם בַּחֲלִיל רוּעִים נִגְנָתָ

1. הַמִּדָּה הַטּוֹבָה – בִּיוּנִית, "אָרְטָה". מוֹנַח מַפְתַּח בַּתְּרֻבּוֹת וּבַמַּחֲשָׁבָה
 הַיּוּנִית. הוּא מַצִּיֵּן הַצִּיּוֹנוּת מְכַל סוּג שֶׁהוּא. בְּדֶרֶךְ כָּלֵל הוּא מַתִּיחֵס
 לַהַצִּיּוֹנוּת הַיָּאָה לַגִּבּוֹר: לַהֲיִוֹת בַּעַל הַתְּכּוּנוֹת שְׂאוֹתֵן מַעֲרִיכָה הַחֲבֵרָה
 יוֹתֵר מְכַל. הַמוֹנַח חָל כְּמוֹכֵן גַּם עַל נָשִׁים, אֲבָל גַּם עַל עֲצָמִים דּוּמְמִים:
 הָאָרְטָה שֶׁל הַסִּכִּין הוּא מַה שֶׁעוֹשֶׂה אוֹתָהּ לִסְכִּין טוֹבָה – הַיּוֹתָה בַּעֲלַת
 לֶהֱב חָד.

לְאֹוִרִיפִידֵס קֶשֶׁה וּלַהַתָּאֶפֶק וְלֹא לַהַפְגִּין אֶת הַרְקֶע הָאֵינְטֵלֶקְטוּאֵלִי שֶׁלּוֹ.
 מִסּוּפֵר שֶׁהוּא לִמַּד אֲצֵל שְׁנַיִם מַגְדוּלֵי הַסּוֹפִיסְטִים (מוֹרִים לַהֲשַׁכֵּלָה
 גְּבוּהָה) וְהַפִּילוֹסוֹפִים, אֲנַקְסִגוֹרִס וּפְרוֹדִיקוֹס.

2. הַר אֵידָה – הַר סִמוּךְ לַטְרוּיָה.

מְזַמְרִים בְּרַבְרִיִּים,
וְנִסִּיתָ לְחַקּוֹת
אֶת הָאֲבוֹב הַפְּרִיגִי,
הוּ, שֶׁל אוֹלִימְפּוֹס.¹
פָּרוֹת שׁוֹפְעוֹת חֶלֶב רָעוּ,
עֵת שִׁפְטָתָּ בַּתְּחָרוֹת
בֵּין שְׁלֹשׁ הָאֱלוֹת:
מִי הֵיפָה בִּינִיהֶן –
תְּחָרוֹת שִׁירְתָּהּ אוֹתָךְ
אֶל אֶרֶץ יוֹן.
הִגַּעְתָּ אֶל כִּסְאָהּ שֶׁל הֶלֶנָּה,
הַמְשַׁבֵּץ כָּלוּ שְׁנֵהָב,
עֲמַדָּתָּ, שְׁלַחְתָּ מִכָּט בְּעֵינֶיהָ
וְנִתְּתָּ אֶהְבָּה בְּלִבָּהּ,
אֶהְבָּה גַם רָגְשָׁה בְּלִבָּךְ.
וְכַךְ מְרִיבָה מִשְׁשָׁה אֶת יוֹן
לְעוֹט עִם סְפִינּוֹת כְּעוֹסוֹת
אֶל עֵבֶר מִגְדָּלֶיהָ שֶׁל טְרוֹיָה.

משמאל נכנסת מרכבה מארגוס, רתומה לארבעה סוסים, ועליה קליטימסטרה ואיפיגניה, וכן מינקת הנושאת בזרועותיה את אורסטס התינוק. הן מלוות בפמליה גדולה.²

1. אוֹלִימְפּוֹס – (ההטעמה בהברה הראשונה) דמות ספק היסטורית ספק מיתית. מוזיקאי, ואולי גם משורר, מסוף המאה השמינית לפני הספירה, שחי בפרִיגִיָה (צפון-מערב טורקיה המודרנית). ייחסו לו את המצאת האבוב ("אֶוֹלוֹס" ביוונית), כלי נשיפה דו-קני.
2. האוֹרְכֶסְטֵרָה ("רחבת המחול"), או הבמה, בלשון מודרנית, היתה כנראה מספיק גדולה לאפשר כניסת מרכבה עם סוסים (אבל ראו ההערה הבאה). התינוק אורסטס שבידי האומנת הוא בוודאי בובה, שכן, ככל הידוע, אין עדות לשימוש בתינוקות חיים בטרגדיה היוונית.

הַלְלוּיָהּ ! הַלְלוּיָהּ !
גְּדוֹל אֲשֶׁרֶם שֶׁל הַגְּדוּלִים !
הִנֵּה אִיפִיגֵנִיָּה,
בְּתוֹ שֶׁל מֶלֶכְנוּ,
הַנְּסִיכָה שֶׁלָּנוּ !
וְהִנֵּה קְלִיטִימְסֶטְרָה,
בֵּת טִינְדֶּרְאוּס !
רְאוּ אוֹתָן : נֶצֶר לְמִשְׁפַּחַה מְפֹאֶרֶת !
רְאוּ אֵיךְ הָעֵתִיד נִרְגָּשׁ לְקִרְאָתָן !
הַחֲזָקִים וְהַמְּצָלִיחִים הֵם אֵלִים
בְּעֵינֵי בְנֵי תְמוּתָה נְחוּתִים !¹

הָבָה נִגָּשׁ, בָּנוֹת כְּלָקִים,
לְקַבֵּל אֶת פְּנֵי הַמֶּלֶכָה,
לְעֶזֶר לָהּ לְרִדָּת
מִן הַמְּרֻכָּבָה בְּבִטָּחָה !

1. הַלְלוּיָהּ [...] נְחוּתִים – יש שלוש אפשרויות לגבי הקטע הזה:
א. המקהלה מתייחסת ברצינות להוראה של אגממנון לפני תחילת
המזמור ("וְאַתָּן, נָשִׁים נְכָרִיּוֹת, יָד לָפֶה!", שורה 542) ובורה שמחה
מעושה. ב. מקהלת הנשים כל כך מתרגשת מן החיזיון הפומפוזי ומן
"המשפחה המפוארת" ומן התכונה לחתונה, עד שהיא שוכחת לרגע
את המצב האמיתי. ג. לדעת כמה מבקרים, הקטע הזה מושר על ידי
מקהלת גברים או נשים מארגוס, המתלווה אל המלכה ובתה; כלומר,
על ידי מקהלה שנייה. לטענתם, מקהלת הנשים מכלקיס אינה יכולה
לקרוא לאיפיגניה "הנסיכה שלנו", ואין לה סיבה לגלוש לאירוניה
אכזרית כזאת. יש חוקרים הטוענים שכל הכניסה הזאת היא תוספת
מאוחרת מתקופה שאהבה מופעי ראוות כאלה, ולכן הם פוסלים את
שורות 590-630. אני מעדיף את אחת משתי האפשרויות הראשונות:
א. מפני שלאפשרות השלישית אין אישור בנוסח כתב היד שבידינו;
וחשוב יותר, ב. שתי האפשרויות הראשונות מעניינות יותר מבחינה
דרמטורגית.

נוֹשִׁיט לָהּ יָד בַּעֲדֵינוּת,
 בְּהִתְחַשְׁבוֹת,
 וְנִדְאָג שְׁבֹתוֹ הַמִּפְרָסָמֶת
 שֶׁל הַמֶּלֶךְ אֶגְמָמֶנוֹן,
 אֲשֶׁר הִגִּיעָה זֶה עֲתָה,
 לֹא תַחֲוֹשׁ כָּל פֶּחַד.
 הִבָּה לֹא נִבְהִיל
 אֶת הַנָּשִׁים הַנִּכְרִיּוֹת
 שֶׁבָּאוּ אֵלֵינוּ מֵאַרְגּוֹס –
 גַּם אֲנַחְנוּ נִכְרִיּוֹת!¹

1. שורות 590-606 מושרות במשקל אחר (אֶנְפֶּסְטִים ליריים) מזה של בתי
 המזמור הקודמים; כלומר, הן רציטיבי, לא שירה. היה נהוג ללוות
 את הרציטיבי בנגינת אבוב (אָלוֹס), אבל סביר להניח שהאירוע
 הנוכחי לווה גם בנגינת כלים אחרים.

מערכה שנייה

קליטימסטרה:

איזו קבלת פנים חמה!
אילו מלים חביבות!
אני רואה בזה
סימן טוב לעתיד!
יש לי הרגשה שבאתי
ללוות את הכלה,
אח, לחתנה נפלאה!

פונה אל משרתיה.

610

בואו, קחו מן המרכבה
את המהר שהבאתי לבת!
שאו אותו לאהל... בזהירות!

ואת, ילדה שלי, צאי מן המרכבה
והניחי על הארץ רגל עננה.

פונה אל המקהלה.

צעירות, תנו לה יד
ועזרו לה לרדת.

בנות מקהלה אחדות ניגשות אל איפיגניה ועוזרות לה לרדת.

ומי תושיט לי יד, להשען עליה,
כדי שארד לי בחן ובאצילות?

בנות מקהלה אחדות ניגשות אל קליטימסטר. היא פונה אל שאר
בנות המקהלה.

עמדו מול הסוסים:
אם לא מרגיעים אותם,
הם נתקפים חרדה.

620

האומנת עם התינוק אוֹרסטס יורדת מן המרכבה בכוחות עצמה.

קחו גם את הבן, זה אוֹרסטס:
צאצא של אגממנון!
הוא עדין תינוק.
מתוך שלי, אתה ישן?
הטלטולים במרכבה הרדימו אותך?
קום לתוף אשר: אחותך מתחתנת!
היום, אציל קטן שלי,
תזכה בגיס אציל:
באכילס האלהי, בנה של תטיס,
בתו של נראוס – אל הים!
בואי, איפיגניה, עמדי לצד אמא,
קאן, קרוב אלי.
הראי לנכריות האלה
באיזה אשר זכיתי!

אגממנון נכנס מן האוהל.

630

אה, הנה אבא היקר, קבלי אותו!

איפיגניה רצה להקביל את פני אביה.

איפיגניה :

אָמאַ, אַל תִּכְעָסִי עָלַי,
אִם אַרְוֶץ לְפָנֶיךָ
לְחַבֵּק אֶת – אֲבֹא שְׁלִי!

קליטימסטרה :

אִישִׁי, מֶלֶךְ הַכְּבוֹד שְׁלִי, אֲגַמְּנוֹן!
צְוִית שֶׁנָּבֹא – וְהִגַּעְנוּ.

איפיגניה :

אֲנִי רוֹצָה לְהַשְׁלִיךְ אֶת עֲצָמִי
עַל הַחֲזָה שְׁלֶךְ, אֲבֹא –
כָּל כֶּף הָרַבָּה זְמַן עָבַר.
הַתְּגַעְגַּעְתִּי לְעֵינַיִם שְׁלֶךְ.

פונה פתאום אל אמה.

...אָמאַ, אַל תִּכְעָסִי עָלַי.

קליטימסטרה :

[ברוך] לֹא, יִלְדָּה שְׁלִי,
אֶת צְרִיכָה לְחַבֵּק אוֹתוֹ.
תָּמִיד אֶהְבֶּת אוֹתוֹ יוֹתֵר מִכָּלִם.

איפיגניה ואגממנון מתחבקים בחום.

איפיגניה :

אֲבֹא, כָּל כֶּף הָרַבָּה זְמַן עָבַר!
אֲנִי מֵאֲשֶׁרֶת לְרֹאוֹת אוֹתְךָ!

אגממנון :

וְאֲנִי אוֹתָךְ. אֶת מְדַבֶּרֶת בְּשָׁבִיל שְׁנִינוּ.

איפיגניה :

אֲנִי כָּל כֶּךָ שְׁמַחָה שְׂדָאֲגַת לְהִבִּיא אוֹתִי.

אגממנון :

...שְׁמַחָה? לֹא יוֹדֵעַ מָה לוֹמֵר עַל זֶה, יִלְדָּה.

איפיגניה :

מָה קָרָה, אֲבֹא? אֶתָּה נִרְאָה מְתוּחָ.
רַק הִרְגַּע שְׁמַחָת לְרֹאוֹת אוֹתִי.

אגממנון :

לְמַלְךְ וּמַצְבִּיא יֵשׁ הֶמוֹן דָּאָגוֹת.

איפיגניה :

עֹזב אוֹתָן עֲכָשׁוּ, תִּהְיֶה אִתִּי.

אגממנון :

בְּסֶדֶר, עֲכָשׁוּ אֲנִי אֶתָּךְ לְגִמְרִי,
לֹא בְּמָקוֹם אֲחֵר.

איפיגניה מלטפת את פניו.

איפיגניה :

אֲזַ שְׁחַרֵּר אֶת הַגִּבּוֹת
וּמִחֵק אֶת הַקִּמָּטִים
מֵהַפְּנִים הַמְּתוּקוֹת שֶׁלָּךְ.
כֵּן, כִּכָּה !

אגממנון :

אֵי, יִלְדָּה, כִּמָּה אֲנִי שָׁמַח לְרֹאוֹת אוֹתָךְ !

איפיגניה :

בְּגִלְל זֶה אֶתָּה מְזִיל דְּמָעוֹת ?

650

אגממנון :

כֵּן, צְפוּיָה לָנוּ פֶּרֶדָה אֲרָכָה.

איפיגניה :

אֲנִי לֹא מְבִינָה מָה אֶתָּה אוֹמֵר.

אָבֹא, אֲנִי לֹא מְבִינָה.

אגממנון :

כָּכֵל שְׂאֵת מְדַבֶּרֶת יוֹתֵר בְּתִבּוּנָה,

אֲנִי מְרַגֵּשׁ יוֹתֵר עָצוּב.

איפיגניה :

אֲזֵ אֲנִי אֲדַבֵּר בְּלִי תִבּוּנָה,

אִם זֶה יִשְׁמַח אוֹתָךְ.

אגממנון :

[נאנח, לעצמו] אוֹי, אֵין לִי כֹחַ לְשֹׁתֵק !¹

[לאיפיגניה] תוֹדָה.

1. לא ברור אם במהלך המאה החמישית לפני הספירה, או בסופה, היה נהוג בתיאטרון "aside", אותה מוסכמה המאפשרת פנייה לקהל, לכאורה בלי ששאר הנוכחים על הבמה ישמעו אותה. בכל אופן, יש דוגמאות לא מעטות למוסכמה הזאת, ואולי הפנייה היא אל ←

איפיגניה:

אָבא, אַני רוצה שְׁתַּשָּׂאָר בַּבֵּית,
קָרוֹב אֵלַיְנו, לִילָדִים.

אגממנון:

הַלֹּאִי שְׂיִכְלֹתִי, אֲבָל...
לא הַפֵּל אֶפְשָׁרִי. בְּגִלָּל זֶה אֲנִי עָצוּב.

איפיגניה:

שְׂיִלְכוּ לַעֲזֹאזֵל כָּל כִּידוֹנֵי הַמִּלְחָמָה
וְהַשְׁטִיּוֹת שֶׁל מִנְּלֹאֹס!

אגממנון:

אַחֵרִים יֵלְכוּ לַעֲזֹאזֵל לִפְנֵי כֵן -
וְזֶה הַסּוּף שְׁלִי, אִיפִיגְנִיָּה!

איפיגניה:

[מהורהרת] אַתָּה כָּל כֵּן הָרַבָּה זְמַן בְּאוֹלִים.

660

אגממנון:

נִכּוֹן, וְגַם עֲכָשׁוּ, יִלְדָּה,
מִשְׁהוּ מוֹנֵעַ מִן הַצָּבָא לְהַפְלִיג.

איפיגניה:

אָבא, אֵיפָה גָרִים הַטְרוֹיָאֲנִים?

המקלה, לא אל הקהל. במקרה הנוכחי, העובדה שאיפיגניה אינה מגיבה על החלק הראשון בדבריו של אגממנון ("אוי, אין לי כח לשחק!"), מעידה שבאופן כלשהו המילים לא הגיעו אליה. דוגמה מובהקת ל-aside ראו בשורות 1140-1142.

אגממנון :

איפה ?

הַלֹּאִי שְׁפָרִיס, הֵבֵן שֶׁל הַמֶּלֶךְ,
לֹא הָיָה גָר שָׁם בְּכָלֹל !

איפיגניה :

אַתָּה יוֹצֵא לְמַסָּע אֶרֶץ
וְנוֹטֵשׁ אוֹתִי.

אגממנון :

גַּם אֲנִי מַרְגִּישׁ כָּכָה, יְלִדָּה.

איפיגניה :

אוֹף ! הַלֹּאִי שְׂיַכְלֹתִי
לְהַפְלִיג אֶתָּךְ בְּיַחַד !

אגממנון :

גַּם אַתָּ תַּפְלִיגִי, אִיפִיגֶנִיָּה...
לְמַקּוֹם שֶׁבּוֹ תִשְׁכַּחִי אֶת אָבִיךָ.

איפיגניה :

אֲנִי אֶפְלִיג לְבַד, אוֹ עַם אִמָּא ?

אגממנון :

לְבַדְּךָ, יַחֲדָה, בְּלִי אָבָא וְאִמָּא.

איפיגניה :

אַתָּה לֹא שׁוֹלַח אוֹתִי לְבֵית אַחֵר,
...נִכּוֹן, אָבָא ?

אגממנון :

עַד כָּאן ! זֶה לֹא עֲנִין לְנִעָרוֹת.

איפיגניה :

אַתָּה מִבְטִיחַ לַחֲזֹר אֵלַי מֶהֱרָ,
אַחֲרֵי שֶׁתִּגְמֹר עִם טְרוּיָה ?

אגממנון :

קֹדֶם אֲנִי צָרִיךְ לְהִקְרִיב כָּאן
אֵיזָה קֶרְבָּן.

איפיגניה :

בָּרוּר.
יֵשׁ לְרִצּוֹת אֶת הָאֱלִים בְּטַקְסִים.

אגממנון :

אֶת תְּהִי שֶׁתִּפָּה.
תַּעֲמִדִי קְרוֹב לְאַנֵּן הַטְּבִילָה.

איפיגניה :

אֲנִי אוֹבִיל אֶת הָרְקוּדִים מִסָּבִיב לְמִזְבֵּחַ ?

אגממנון :

כִּמָּה אֲנִי מְקַנָּא בָּךְ
שְׁאִינְךָ יוֹדַעַת כָּלוּם !
הַכֶּנֶסִי לְאַהֶל.
אֲסוּר לְנִעָרוֹת לְהִרְאוֹת
זֶמֶן רַב בַּחוּץ.

איפיגניה מתחילה ללכת לעבר האוהל.

בואי, תני לי נשיקה וחבוק:
זמן בלי סוף יפריד בינינו.

680

הוא מחבק אותה.

אי, חֲזָה וּלְחַיִּים!
אי, שֶׁעַר מְזֻהָב!
איזה מִשְׁקַל כָּבֵד עַל הַלֵּב
הִפְכּוּ לְהִיּוֹת הֶלְנָה וּטְרוֹיָה!
די, אֲנִי לֹא יָכוֹל לְדַבֵּר.
בְּרָגַע שָׁאֲנִי נוֹגֵעַ בָּךְ
הָעֵינִים שְׁלִי נִרְטָבוֹת.
קְדִימָה, הַכְנָסִי לָאֵהָל.

איפיגניה נכנסת לאוהל. הוא פונה אל קליטימסטרה.

אני מִבְקֵשׁ אֶת סְלִיחָתְךָ,
אֲשֶׁתִּי, הַבֵּת שֶׁל לָדָה.
עֲצוּב לִי מְאֹד,
כִּי אֲנִי מִחְתֵּן אֶת בִּתִּי.
אֶת מְבִינָה –
לְכָאוּרָה זֶה נִרְאָה דִּבְרַם מְשֻׁמָּה,
אָבֵל זֶה מְכָאִיב לְהוֹרִים;
זֶה מְכָאִיב לָאֵב שֶׁעֲבַד וְהִתְאַמֵּץ
וּבִסוּף מוֹסֵר אֶת בִּתּוֹ לְבֵית אֲחֵר.

690

קליטימסטרה:

לא צָרִיךְ לְהַכְבִּיר מְלִים:
אני לא חֲסֵרֶת רְגִישוֹת.

גַּם לִי יִהְיֶה עֶצוֹב
 כְּשֶׁאֵלֶךְ לְצַד הַבַּת שְׁלֵנוּ
 וּמִסְבִּיבֵנוּ יוֹשְׁרוּ
 מִזְמוֹרֵי חֲתָנָה.
 אָבֵל הַזֶּמֶן יִחְלֶף,
 וְהַהָרָגֶל – אַתָּה תִּרְאֶה –
 הוּא יִצְמַק אֶת הַכָּאֵב.

טוֹב, לְעֵנִין אַחֵר:
 בְּעָלִי, אֲנִי יוֹדַעַת
 מֶה שָׁמוּ שֶׁל הַבְּחוּר
 שֶׁהִבְטַחְתָּ לוֹ אֶת הַיְלָדָה,
 אָבֵל אֲנִי רוֹצָה לְדַעַת
 מֵאִיזוֹ מְשַׁפָּחָה הוּא,
 מֵאִיזָה חֹבֵל אֶרֶץ.

אגממנון:

אַיִגִּינָה הִיְתָה בְּתוֹ שֶׁל אֶסּוֹפּוֹס.¹

קליטימסטרה:

מִי הִתְחַתֵּן אֶתָּה, אֵל אוֹ אָדָם?

אגממנון:

זָאוּס. וּמֵן הַזֹּוּג בֵּינֵיהֶם
 נוֹלַד אֵיאֶקוֹס, מֶלֶךְ אוֹיְנוֹנָה.²

קליטימסטרה:

מִי מִבְּנֵי אֵיאֶקוֹס יָרַשׁ אֶת בֵּיתוֹ?

700

1. אֶסּוֹפּוֹס – אל נהר.

2. אוֹיְנוֹנָה – שם אחר לאי אֵיגִינָה, השוכן במפרץ בין אתונה לארגוס.

אגממנון :

פֿלאַאוס. הוא הַתְּחַתֵּן
עם בְּתוֹ שֶׁל נֶרְאָוס.¹

קליטימֶסטרה :

זֶאִוס רָצָה בָּזָה אוֹ לֹא ?

אגממנון :

זֶאִוס בִּעֲצָמוֹ חָתַן אוֹתָם.

קליטימֶסטרה :

אֵיפֹה הֵם הַתְּחַתְּנוּ, מִתַּחַת לַגָּלִים ?

אגממנון :

לֹא, בְּאֶזֶר מְגוֹרֵיו שֶׁל כִּירוֹן.²
הַעֲמָקִים הַקְּדוֹשִׁים שֶׁל פֿלִיאון.³

קליטימֶסטרה :

שֵׁם גֵּרִים הַקֶּנְטָאורִים, נָכוֹן ?

אגממנון :

כֵּן, שֵׁם חָגְגוֹ הָאֵלִים
אֶת הַחֲתָנָה שֶׁל פֿלאַאוס.

1. בְּתוֹ שֶׁל נֶרְאָוס - תֶּטִּיס.

2. כִּירוֹן - כִּירוֹן הִיָּה קֶנְטָאורִוס, יצור שפלג גופו התחתון הוא סוס והעליון אדם. הַקֶּנְטָאורִים גִּילוּ חִיבָה יתרה לִיָּן, לִמִּין וּלְאִלִּמוֹת. הֵם הַתְּגוֹרְרוּ בֵּין הַר פֿלִיאון לְהַר אוֹסָה בְּחִבְלֵ תִּסְלִיָּה. כִּירוֹן הִיָּה שׁוֹנָה מִשָּׂאֵר הַקֶּנְטָאורִים: הוּא הִיָּה אֶלְמוּתִי וְחָכָם. הוּא מוֹזְכָּר בְּמַחֲזָה כְּמָה פַּעֲמִים, מִפְּנֵי שִׁיעוֹן לִפְלֶאֱוֹס לְשֹׂאת אֶת תִּטִּיס, וְהִיָּה הָאֲחֵרָאִי לְחִינוּכּוֹ שֶׁל אֲכִילֵס.

3. פֿלִיאון (הַטַּעֲמָה בַּהֲבֵרָה הָרִאשׁוֹנָה) - הַר פֿלִיאון בְּתִּסְלִיָּה.

קליטימסטרה :

ומי גידל את אכילס :

תטיס או אכיו ?

אגממנון :

כירון גידל אותו, שלא יחשף

להתנהגות של בני-אדם עלובים.

קליטימסטרה :

אה, מורה חכם, בהחלט.

אבל האב שמסר לו את בנו

חכם אפלו יותר.

710

אגממנון :

נו, מה את אומרת ?

זה האיש שיהיה בעלה של בתך !

קליטימסטרה :

עד כאן אין בעיות. איפה הוא גר ?

אגממנון :

בפתיאה, קרוב לנהר אפידנוס.

קליטימסטרה :

לשם הוא יקח את הבת שלנו ?

אגממנון :

זה כבר ענינו.

קליטימסטרָה :

שְׂיִזְכוּ לְאִשֶּׁר וְעִשָּׂר ! מְתֵי הַחֲתָנָה ?

אגממנון :

בְּלִיל הַיָּרֵחַ הַמָּלֵא.

קליטימסטרָה :

רְצִיתָ כָּכָר עִם זָבָחִים
אֶת אֵלֶת הַנְּשׂוּאִים ?

אגממנון :

בְּקָרוֹב. אֲנַחְנוּ מְטַפְּלִים בָּזֶה.

קליטימסטרָה :

וְאַחֵר כֶּךָ תַּעֲרֹךְ אֶת סְעוּדַת הַחֲתָנָה ?

אגממנון :

כֵּן, אַחֲרֵי שְׂאֲקָרִיב לְאֵלִים
אֶת הַקֶּרְבָּנוֹת הַנִּדְרָשִׁים.

קליטימסטרָה :

אֵיפֹה אֲנִי אֶעֱרֹךְ אֶת הַחֲגִיגָה לְנָשִׁים ?

אגממנון :

כָּאֵן, לִיד הַסְּפִינּוֹת עִם הַיָּרֵכְתִּים הַיְּפוֹת.

קליטימסטרָה :

טוֹב, אֵין בְּרָרָה. הַלֹּאִי שָׁזָה יִהְיֶה לְטוֹכָה !

אגממנון:

אֵשָׁה, עֲשֵׂי מַה שְּׁאֲנִי אוֹמֵר לָךְ!
אֲנִי דוֹרֵשׁ צִיּוֹת!

קליטימסטר:

...קָרָה מִשֶּׁהוּ? אֲנִי רְגִילָה לְצִיַּת לָךְ.

אגממנון:

אֲנִי... שֵׁם, בַּמַּחֲנֶה, אֲנִי אַחַתָּן -

קליטימסטר:

[קוטעת אותו] מָה? אַתָּה מִתְכַּנֵּן לְבַצֵּעַ
אֶת הַחוֹבוֹת שְׁלִי, כְּאִמָּא?

אגממנון:

- אֲנִי אַחַתָּן אֶת הַבַּת שְׁלֹךְ,
בְּנוֹכָחוֹת כָּל הַיּוֹנִים.

קליטימסטר:

וְאִיפֹה אֲנִי אֶהְיֶה בְּזִמָּן הַזֶּה?

730

אגממנון:

חֲזְרִי לְאַרְגּוֹס וְטַפְלֵי בְּבָנוֹת שְׁלֹנוּ.

קליטימסטר:

לְעֹזֵב אֶת הַיְלָדָה שְׁלִי?
אָבֵל... מִי יִנִּיף אֶת הַלְפִיד בַּחֲתָנָה?¹

1. הַלְפִיד בַּחֲתָנָה - בתהלוכת החתונה ליוו את הכלה לבית בעלה.
התהלוכה התקיימה בלילה, ושתי האמהות (מצד הכלה ומצד החתן),
נשאו לפידים להאיר את הדרך.

אגממנון :

אֲנִי אֲנִיךָ אֶת הַלְפִיד הַמִּתְאַיִם.

קליטימסטרה :

זֶה לֹא הַמְנָהֵג שְׁלֹנוּ.

אָסוּר לְזַלְזֵל בְּדָבָרִים כָּאֵלֶּה !

אגממנון :

וְלָךְ אָסוּר לְהִסְתַּוְּבָב כָּאֵן,

בֵּין כָּל הַחֲלִילִים !

קליטימסטרה :

"אָסוּר" ? אִזּוּ לְמִי מִתָּר

לְחַתֵּן אֶת הַיְלָדִים שְׁלִי ?

אגממנון :

וְאָסוּר לָךְ לְהִשְׁאִיר

אֶת הַבָּנוֹת, לְבַד, בְּבֵית !

קליטימסטרה :

הֵן תַּחַת הַשְּׁגָחָה טוֹבָה.

אגממנון :

אֲנִי דוֹרֵשׁ שְׁתַּצִּיטִי לִי !

קליטימסטרה :

בְּשֵׁם הָאֵלֶּה הַשּׁוֹמְרֹת עַל אֲרָגוֹס,¹

בְּשׁוֹם פָּנִים וְאַפֵּן לֹא !

1. הכוונה לאלה הָרָה, אשתו של זאוס, שהיתה גם פטרונית הנישואים.

לך, דאָג לענינים שְׁלֹךְ בַּחוּץ,
 אָני אָדאָג לְבֵית!
 הַחֲתָנָה שֶׁל הַבַּת שְׁלָנוּ
 הִיא עֵינֵן שְׁלִי. שְׁלִי!

קליטימסטרס נכנסת לאוהל בכעס. אגממנון עוקב בעיניו אחריה עד שהיא נעלמת. הוא ממשיך להביט בדלת האוהל וממלמל לעצמו.

אגממנון:

אִי, הֶחֱטֵאתִי –
 לֹא הִצַּלְחֵתִי לְסַלֵּק אֶת אִשְׁתִּי –
 הַמַּטָּרָה חֲדָרָה לְאַהֵל!
 הֵם, אָני מִתְחַכֵּם וְזוֹמֵם תַּחֲבוּלוֹת
 נִגְדַּת הָאֲנָשִׁים הַקְּרוֹבִים בְּיוֹתֵר,
 וּבְכָל פֶּעַם מִחֲדָשׁ – מִפְּלָה.

בְּכָל מְקָרָה, אֵלֶךְ
 אֶל קַלְכֶּס, הַנָּבִיא,
 וּשְׁנֵינוּ בִּיחָד נִדְאָג לְמַלֵּא
 אֶת רְצוֹנָה שֶׁל הָאֵלָה –
 אֶת מֶה שִׁיאֲמַלֵּל אוֹתִי
 וַיַּעֲנֶה אֶת כָּל יוֹן.

אִי, מְנַלְאוֹס, מְנַלְאוֹס,
 אִישׁ חָכָם צָרִיף בְּבֵית
 אִשָּׁה מוֹעִילָה וְטוֹבָה,
 וְאֵם הִיא לֹא כְּזֹאת –
 הַחוּצָה, לֹא צָרִיף אִשָּׁה!

אגממנון יוצא מימין, לעבר מחנה הצבא.

מזמור מִקְהֵלָה שְׁנִי

הִיא תָּבוֹא אֶל נָהָר הַסִּימּוֹאִים¹ –
עֲצַמַת הַצָּבָא הַיּוֹנִי!
עַל סְפִינוֹת הִיא תָּבוֹא
וְחִמּוּשָׁה תִּתְּפֹרֵץ
לְמִישׁוֹר
מוֹל חוֹמוֹתֶיהָ שֶׁל טְרוּיָה,
הַמְּקַדָּשֶׁת לְאַפּוֹלוֹן הָאֵל,
לְמָקוֹם, כִּךְ שֶׁמַּעֲתִי, שָׁבוּ
קְסִנְדֵּרָה² מְטִלְטֵלֶת
אֶת שַׁעְרָהּ הַבְּלוֹנְדִינִי,
הָעֵטוֹר נֶזֶר דְּפָנָה רַעֲנָן,
כְּשֶׁנּוֹפֶתֶת הָאֵל בְּלִבָּהּ
מִשְׁבֵּי נְבוּאָה נִלְהָבִים.

יַעֲמְדוּ הַטְרוּיָאֲנִים
עַל רֹאשׁ מְגֻדִּים,
בֵּין שְׁנֵי הַחוֹמוֹת
מִסָּבִיב לְעִירָם,
כְּשֶׁאַרְס³, וּמִגֵּן אֶרֶץ בִּידוֹ,
יִדָּאָה עַל כְּנָפֵי הַסְּפִינוֹת
וַיִּתְּקֶרֶב לְאַפִּיקֵי הַסִּימּוֹאִים,

1. נָהָר הַסִּימּוֹאִים – נהר ליד טרויה.

2. קְסִנְדֵּרָה – בתם של פריאמוס והֶקְטָה, מלך ומלכת טרויה. אפולון, אל הנבואה, הציע לה כוח נבואה תמורת קיום יחסי מין איתו. היא הסכימה, קיבלה את המתנה, אבל אז סירבה לקיים את חלקה. אפולון העניש אותה בכך שאף אחד לא יאמין לנבואותיה.

3. אָרְס – אל המלחמה.

להוט להחזיר את הלנה
אל ארץ מולדתה,
לטל אותה מידי מלך טרויה
בכח המגן והחרב
של בני יון למודי הקרבות.

770

ואחר שיקיף
את מגדליה של טרויה,
את אבני חומותיה,
בקרב רצחני -
לפת ראשים בשערם
וישחט את גרונם,
ויחריב את העיר עד עפר -
יסחט האל דמעות רבות
מעלמות, כן, וממנה:
אשתו של פריאמוס!
גם בתו של זאוס, הלנה,
תמליח בדמעות את פניה:
כי נטשה את מטת בעלה.

780

רק שלא יבוא עלי
ועל ילדי ילדי
הגורל הצפוי לנשות טרויה
ולבנות לידיה,¹ הכורעות מזהב!
ליד הנול הנ תעמדנה
ותאמרנה זו לזו:
"מי יגור אותי בצמות שערי היפה

790

1. בנות לידיה - אוריפידס אינו מבחין כאן בין נשות טרויה (פריגיה, במקור, בצפון-מערב טורקיה המודרנית) לנשות לידיה: ממלכה עשירה דרומית לפריגיה.

וַיִּמְשֹׁךְ מֵעֵינַי חֶבֶל דְּמָעוֹת?
מִי יִתְּלֵשׁ אוֹתִי מֵאַרְצֵי הַגּוֹנֵעֹת?"
הַכֹּל בְּגִלְלָהּ, בֵּית שֶׁל בְּרַבּוּר¹
שֶׁצָּנְאוּ אָרֶךְ,
אִם אֶכֶן נִכְוְנָה הַשְּׁמוּעָה
שֶׁלָּדָה יִלְדָה אוֹתָךְ
לְצֹפּוֹר מְכַנְפֶּת –
זֶאֱוֹס שֶׁהִחְלִיף אֶת מְרֹאָהּ!
וְאוֹלֵי אֱלֹה סֶתֶם אֲגָדוֹת,
בְּדִיּוֹת מִתּוֹךְ סֵפֶר הַמּוֹזוֹת?

800

1. בֵּית שֶׁל בְּרַבּוּר – הַלְנָה.

מערכה שלישית

אכילס נכנס מימין.

אכילס:

איפה המַצְבִּיא שֶׁל יוֹן?

פונה אל המשרתים העומדים בפתח האוהל.

מי מִבֵּם יִמָּסֵר לוֹ
שְׁאֲכִילָס, בְּנוֹ שֶׁל פֶּלֶאוס,
מַחֲבֶה לוֹ כָּאֵן?

אחד המשרתים נכנס לאוהל. אכילס פונה למקהלה.

אֲנִי שׂוֹאֵל אֶתְכֶן:
לֹא כָּלְנוּ מְבֻזְבְּזִים אֶת זְמַנְנוּ,
כָּאֵן, קְרוֹב לְמִצֵּר אֶוְרִיפּוֹס?
כָּלְנוּ, לֹלֵא יוֹצֵא מִן הַכֶּלֶל?
הַרוֹקִים עֲזָבוּ אֶת בְּתִיָּהֶם שׂוֹמְמִים –
הִנֵּה הֵם, יוֹשְׁבִים עַל הַחוּף –
וְהַנְּשׂוּאִים עֲזָבוּ נָשִׁים וְיֻלְדִים.
כֵּן, עַד כִּדֵּי כֹךְ
אֲדִירָה הַתְּשׁוּקָה
שֶׁתִּפְסָה אֶת יוֹן בְּגִרוֹנָה,
וּבּוֹעֵטֶת בָּהּ לְצֵאת לַמָּסַע הַזֶּה!
אֵין סֶפֶק, לְאֵלִים יֵשׁ יָד בַּדָּבָר!

טוב, זה המצב של כלנו,
ואני מניח שלכל אחד
יש נקדת מבט שונה עליו.
הקשיבו לשלי:

עזבתי את ארץ פרסלוס
ואת פלאוס, אבא שלי,
ועכשו אני מחכה כאן,
ליד האוריפוס,
כי הרוחות כל כך שקטות.
אני מנסה לרסן את חילי –
המירמירונים הפראים –
אבל הם לוחצים ואומרים:
"אכילס, למה אנחנו מחכים?
כמה זמן עוד יעבר עד שנצא לטרויה?
אם אתה חושב לעשות משהו, קדימה!
ואם לא, תחזיר אותנו הביתה!
אל תתן לבנים האלה של אטראוס
לעכב אותנו כאן!"

קליטימסטרה באה מן האוהל ומתפרצת לדבריו.

קליטימסטרה:

בנה של האלה בת נראוס!
שמעתי בפנים מה אמרת
ויצאתי אליך החוצה.

אכילס:

בשם אלת הצניעות!¹

1. אכילס נדהם לראות אישה ממולו, אבל רגע אחד לפני כן הוא דיבר עם
חמש-עשרה נשים צעירות – המקהלה. מה יכול להיות ההסבר ←

מי זאת האשה היפה
שאני רואה כאן?

קליטימסטרה:

אין פלא שאפה לא מזהה אותי:
מעולם לא נפגשנו לפני כן.
אבל – אני מעריכה
את הכבוד שלך לצניעות.

אכילס:

מי את?
מה את עושה במחנה היווני –
אשה בין גברים עטופי מגנים?

קליטימסטרה:

אני הבת של לדה,
שמי הוא קליטימסטרה,
ובעלי – המלך אגממנון.

אכילס:

תשובה יפה ותמציתית!
אבל – זה לא מכבד
לדבר עם אשה.

830

לכך? סביר להניח שהוא פשוט הופתע לראות, בלב המחנה היווני, אישה הלבושה כאצילה יוצאת מן האוהל. אבל התגובה שלו גם שופכת אור על היחס אל המקהלה כאל גוף נייטרלי, אם כי לא א-מיני (עקבו אחרי סגנון הדברים של מקהלות הנשים, כפי שהוא משתקף למשל במחזה הנוכחי או בהקפה) או א-גילי (עקבו אחרי סגנון הדברים של מקהלות הזקנים באנטיגונה או באדיפוס המלך).

אכילס פונה לצאת. קליטימסטרה מושיטה לעברו את יד ימינה.

קליטימסטרה:

חֲפֵה, לָאן אַתָּה בּוֹרַח?
בּוֹא נִשְׁלַב יַד יָמִין בְּיַד יָמִין!
זוֹ תִּהְיֶה הַהֲתַחֲלָה
שֶׁל נְשׂוּאִים מְאֻשָּׁרִים.

אכילס:

[בתדהמה] מָה אָמַרְתָּ?
לְשַׁלֵּב אֶתְּךָ יָדַיִם?
אֲנִי אֶעֱמַד בּוֹשׁ וְנִכְלָם
לִפְנֵי אֲגַמְמֶנוֹן,
אִם אֶגַּע בְּךָ בְּלִי זְכוּת.

קליטימסטרה:

יֵשׁ לְךָ זְכוּת מְלֹאָה!
בְּנֵה שָׁל הָאֵלֶּה:
אַתָּה עוֹמֵד לְהִתְחַתֵּן עִם הַבֵּת שְׁלִי!

אכילס:

סְלִיחָה? עַל אֵיזָה נְשׂוּאִים אַתָּה מְדַבֶּרֶת?
גְּבִירָה, הִשְׁאֲרֵת אוֹתִי בְּלִי מְלִים!
לֹא יֵצֵאת מִדַּעְתְּךָ, נָכוֹן?
כִּי זֶה פָּשוּט סְפוּר מִדְּהִים.

קליטימסטרה:

[מחייכת] תִּגּוּבָה טְבָעִית. בְּרוּר.
כָּלֶם נְבוֹכִים כְּשֶׁהֵם פּוֹגְשִׁים

אֶת הַקְּרוֹבִים הַחֲדָשִׁים,
וּמַדְבָּרִים עַל נְשׂוּאִים.

אכילס :

גְּבִירָה, מַעוֹלָם לֹא בִקְשָׁתִי
אֶת הַיָּד שֶׁל בִּתְּךָ,
וְהַבָּנִים שֶׁל אֶטְרָאוֹס
לֹא דִבְרוּ אֵתִי מַעוֹלָם
עַל נְשׂוּאִים אֲתָה.

קליטימסטרה :

אֲנִי לֹא מְבִינָה מָה קוֹרָה פֹּה :
אֲתָה מַתְפַּלֵּא עַל דְּבָרֵי...
אֲנִי מַתְפַּלֵּאת עַל דְּבָרֶיךָ...

אכילס :

כִּדָּאִי שֶׁנִּבְדֵּק אֶת זֶה יַחַד.
אוּלִי שְׁנִינוּ נִפְלְנוּ בַּפֶּח.

קליטימסטרה :

יִתְכֵּן שֶׁהִתְעַלְלוּ בִּי ?
נִרְאָה שֶׁאֲנִי מַתְכוֹנֶנֶת
לְנְשׂוּאִים דְּמִיוֹנִיִּים...
אֲנִי כָּל כֵּךְ מַתְבַּיֶּשֶׁת !

אכילס :

אוּלִי מִיִּשְׁהוּ שְׁטָה בְּנוֹ.
אַל תִּתִּיחֲסִי לָזֶה,
קַחִי אֶת הָעֶנְיָן בְּקִלּוֹת.

קליטימסטרה מרכינה את ראשה ומטה אותו הצידה.

קליטימסטרה:

שְׁלוֹם!

אֲנִי לֹא יְכוּלָה לְהִסְתַּכֵּל לָךְ בְּעֵינַיִם -
אֲנִי מְרֵמָה וּמְשַׁפֵּלֶת מְדִי!

אכילס:

גַּם אֲנִי מְרַגֵּשׁ כָּכָה כָּל־פִּיךָ.
אֲנִי נִכְנָס לְאַהֵל לְחַפֵּשׂ אֶת בַּעֲלֶיךָ.

הוא ניגש לפתח האוהל. הזקן מופיע פתאום, מציץ מבעד לרווח בדלת של אגף המשרתים. הוא פונה אל אכילס ואל קליטימסטרה בלחישה מפוחדת.

זקן:

הֵי, אֲדוֹנִי, נִכְדוֹ שֶׁל אֵי־אָקוֹס, חֲכָה!
כֵּן, אֲנִי מְדַבֵּר אֵלֶיךָ, בָּנָה שֶׁל הָאֵלָה.
וְגַם אֵלֶיךָ, בִּתָּה שֶׁל לָדָה.

אכילס:

מִי קוֹרֵא לִי מִבַּעַד לְרוּחַ בִּדְלֶת?
הוא נִשְׁמָע דִּי מִפֶּחֶד.

זקן:

עֶבֶד. אֲנִי לֹא מִתְגַּאֵה בָּזֶה -
כָּכָה רָצָה הַגּוֹרֵל.

אכילס:

עֶבֶד שֶׁל מִי? לֹא שְׁלִי:
לִי וּלְאַגַּמֶּמְנוֹן אֵין רְכוּשׁ מְשֻׁתָּף.

זקן :

שֶׁל הָאִשָּׁה הַזֹּאת שֵׁם.
טִינְדֵרְרָאוֹס, אָבֹא שְׁלֵה, נָתַן לָהּ אוֹתִי.

860

אכילס :

טוב, אֲנִי מְחַכֶּה. מָה אַתָּה רוֹצֶה?
לָמָּה עֲכַבְתָּ אוֹתִי?

זקן :

רק שְׁנֵיכֶם נִמְצְאִים שָׁם?

אכילס :

כן, רק שְׁנֵינוּ, זֶה בְּסֵדֶר. יָצָא מִן הָאֵהָל!

הזקן יוצא מן האוהל ונושא ידיים לשמים.

זקן :

הוּ שֶׁכֵּל וּמָזַל:
הֲצִילוּ אֶת מִי שְׁאֲנִי רוֹצֶה לְהֲצִיל!

אכילס :

אַתָּה תִּמְשִׁיךְ לְעַכָּב אוֹתָנוּ?

הזקן כורע ברך לפני קליטימסטרה.

קליטימסטרה :

בְּלִי שְׁבוּעוֹת עֲכָשׁוּ!
קְדִימָה, מָה אַתָּה רוֹצֶה לְסַפֵּר לִי?

זקן :

אַתָּה יוֹדַעַת מִי אָנִי ?
כַּמָּה אָנִי נֶאֱמָן לִילְדִים שֶׁלְּךָ וְלֶךָ ?

קליטימסטרה :

אָנִי יוֹדַעַת שְׁאֵתָה מְשֶׁרֶת זָקֵן בְּבֵיתִי.

זקן :

וְאַתָּה יוֹדַעַת שֶׁהֵייתִי חֶלֶק מֵהַמֶּהָר שֶׁלְּךָ
כְּשֶׁהִתְחַתַּנְתָּ עִם הַמֶּלֶךְ אֶגְמָמֹנוֹן ?

קליטימסטרה :

הִגַּעַתְּ אֶתְנוּ לְאַרְגוֹס, וְתָמִיד הָיִיתָ אֶצְלִי.

870

זקן :

בְּדִיּוֹק.
בְּגִלְלִל זֶה אָנִי נֶאֱמָן לָךְ,
יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר לְבַעֲלֶךָ.

קליטימסטרה :

אִז קְדִימָה, מָה אֵתָה רוֹצָה לְסַפֵּר לִי ?

הזקן מסתכל לצדדים במבט מבוהל.

זקן :

...הִבַּת שֶׁלְּךָ, אָבָא שָׁלָה,
הוא מְתַכּוֹן לַהֲרֹג אוֹתָהּ.

קליטימסטרה :

מָה ? אָנִי יוֹרֶקֶת עַל מָה שְׁאַמְרָת !
זָקֵן מְשַׁעֵּעַ אֶחָד !

זקן :

הוא יִחַתֶּךָ עִם הַחֶרֶב
אֶת הַגֶּרוֹן הַלָּבָן שְׁלֵה.

קליטימסטרה :

אוי ! זֶעֶה ! בַּעֲלֵי הַשְׂתַּגֵּעַ ?

זקן :

לא, הוא שְׁפוּי לְגַמְרִי.
אָבֵל בְּכָל מָה שֶׁקָּשׁוּר
לְבַת שְׁלֹף וְאַלִיף –
הוא יֵצֵא מִדַּעְתּוֹ !

קליטימסטרה :

לָמָּה ? אֵיזוֹ רוּחַ עֹשִׂים נִכְנָסָה בּוֹ ?

זקן :

"הוֹרָאָה מִן הָאֱלִים," כָּכָה קָלָכֶם אוֹמֵר,
"כִּדִּי שֶׁהֲצָבֵא יוֹכֵל לְהַפְלִיג."

קליטימסטרה :

לָאָן ? אֵי ! אֵיזוֹ יִלְדָה מְסִכָּנָה,
שְׁאֲבִיָּה עוֹמֵד לְהַרְג אוֹתָהּ !

זקן :

הֵם יַפְלִיגוּ לְבֵית שֶׁל דְּרָדְנוֹס,¹
כִּדִּי שֶׁמְנַלְאוֹס יַחֲזִיר אֶת הַלָּנָה.

1. לְבֵית שֶׁל דְּרָדְנוֹס – כִּינוֹי לטרויה. דרדנוס (הטעמה בהברה הראשונה)
היה אבי המלכים הטרויאנים.

קליטימסטרה :

אָז הַחֲזֶרָה שֶׁל הֶלְנָה
הִיא הַקֵּץ שֶׁל אִיפִיגֵנִיָּה?

זקן :

עֲכָשׁוּ אֶת יוֹדֶעַת הַכֹּל!
אַבָּא שָׁלָה יִקְרִיב אוֹתָהּ
לְכַבּוֹד אַרְטֵמִיס, הָאֵלָה.

קליטימסטרה :

וְהַחֲתָנָה הִיְתָה תְּרוּץ
לְמַשָּׁךְ אוֹתִי לְכָאן.

זקן :

כֵּן, שְׁתַּבִּיאִי אֶת הַבֵּת בְּשִׁמְחָה,
כָּאֵלּוּ לְהַתְחַתֵּן עִם אַכִּילֵס.

קליטימסטרה :

אוֹי, יִלְדָּה שְׁלִי:
כָּאֵת אֵל הַמָּוֶת הָרַע
שְׁלָךְ וְשֵׁל אִמָּא שְׁלָךְ!

זקן :

הַסֵּבֶל שְׁלָכֵן מְעוֹרֵר רַחֲמִים.
אֶגְמָמֶנוֹן עוֹשֶׂה דָּבָר נוֹרָאִי!

קליטימסטרה :

אֲנִי כָּבֵר לֹא שׁוֹלֵט בְּדַמְעוֹת:
הֵן נִדְחָפוֹת וּמִתְפָּרְצוֹת.

זקן :

בן, תני לָהֶן לְזֶרֶם –
זֶה כּוֹאֵב כְּשֶׁקוֹרְעִים מִמֶּךָ יֶלֶד.

קליטימסטרה :

890

הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, זָקֵן, אֵיפֹה שְׁמַעַת אוֹתָם?

זקן :

הִיִּיתִי בַּדֶּרֶךְ אֵלָיו, עִם מִכְתָּב שְׁנִי –

קליטימסטרה :

[קוטעת אותו] שְׁאוּסֵר עָלִי,
אוּ מְזִרְז אוֹתִי,
לְהִבִּיא אֶת הַיֶּלֶדָה?

זקן :

אוּסֵר. אֶת הַמִּכְתָּב הַזֶּה
הוּא כָּתֵב בְּשִׁכָּל צָלוּל.

קליטימסטרה :

אֲז לָמָּה לֹא מְסַרְתָּ לִי אוֹתוֹ,
אִם הוּא הָיָה בְּיָדִים שְׁלֹף?

זקן :

מְנַלְאוּס חָטַף לִי אוֹתוֹ.
הוּא הָאֲחֵרָאִי לְכָל הַסָּבֵל הַזֶּה!

קליטימסטרה :

[פונה לאכילס] אֵי יֶלֶד שֶׁל אֵלֶת הַיָּם,
אֵי בְּנוֹ שֶׁל פֶּלְאוּס – אַתָּה שׁוֹמֵעַ אֶת זֶה?

אכילס :

אֲנִי שׁוֹמֵעַ אֵיזָה מִסִּבָּנָה אֶתָּה.
אֲנִי שׁוֹמֵעַ גַּם מָה הֵם עֲשׂוּ לִי !

קליטימסטרה :

הֵם פָּתוּ אֶת הַבַּת שְׁלִי לַחֲשׁב
שְׁתַּחֲחֶתֶן אֹתָךְ,
וְעֲכָשׁוּ הֵם עֹמְדִים לַהֲרֹג אוֹתָהּ !

אכילס :

גַּם אֲנִי זֹעֵם עַל בְּעַלְיָךְ.
אֲנִי לֹא אֶשְׁתַּק לּוֹ עַל כָּךְ !

קליטימסטרה כורעת ברך לפני אכילס.

קליטימסטרה :

900

אֲנִי לֹא מַתְבַּיֶּשֶׁת לְכַרְעַ בִּרְךָ לְפָנֶיךָ -
אֲנִי בַת תְּמוּנָתָהּ וְאַתָּה בֶּן אֱלֹהִים.
מָה הַטַּעַם לְהִתְנַפֵּחַ עֲכָשׁוּ ?
מָה יָכוֹל לְהִיּוֹת לִי חָשׁוּב יוֹתֵר
מִן הַבַּת שְׁלִי ?
עֲזֹר לִי, בְּנֵה שָׁל הָאֱלֹהִים -
חַלֵּץ אוֹתִי מֵאֲסוֹן.
עֲזֹר לִי־לָדָה שְׁלִי,
הֵם קָרְאוּ לָהּ "אֶשְׁתָּר",
בְּשֵׁקֶר, נִכּוֹן, אַבְל כָּךְ הֵם קָרְאוּ לָהּ !
הִנָּחֵתִי עַל רֹאשָׁה זֶר כְּלוּלוֹת
וְהִבֵּאתִי אוֹתָהּ שְׁתַּחֲחֶתֶן אֹתָךְ כָּאֵן.
מִתְבָּרַר שֶׁהִבֵּאתִי אוֹתָהּ לְשַׁחֲיֻטָּה !
אֲכִילֵס, אִם לֹא תַעֲזֹר לָהּ,

יִתְחִילוּ לְהַכְפִּישׁ אוֹתָךְ:
 יֹאמְרוּ שָׁגַם אִם לֹא הִתְחַתַּנְתָּם,
 כִּבְר קוֹרְאִים לְךָ "בַּעֲלָה"
 שֶׁל הָעֲלָמָה הַמְסֻכָּה".

קליטימסטרה נאחזות בזקנו וביד ימינו של אכילס - אות מקובל
 לתחינה.

910

בְּשֵׁם הַזָּקֵן שְׁלֹךְ,
 בְּשֵׁם יָד יְמִינְךָ וְאַמְךָ:
 הַשֵּׁם שְׁלֹךְ, אָכִילֵס, הָרֵס אוֹתִי -
 צֵא לְהִגֵּן עָלָיו!
 אֵין לִי מִזִּבְח לְבָרוּחַ אֱלֹיו
 חוּץ מִן הַבֶּרֶךְ שְׁלֹךְ;
 אֵין לִי שׁוֹם יָדִיד כָּאֵן
 לְחִזֹּק אֶת הַלֵּב עִם חֵיוֶךְ.
 שְׁמַעְתָּ מָה הַזְעוֹת
 שְׁאֵגְמָמָנוֹן זֹמֶם לַעֲשׂוֹת.
 רְאִיתָ אֵיךְ אֲנִי, אִשָּׁה,
 הִנֵּעַתִּי אֶל הַמַּחֲנֶה:
 אֶסְפֹּסוֹף חֵילִים לְהוֹטִים לַפִּשְׁעִים,
 אֲכַל אִם מִתְחַשֵּׁק לָהֶם, הֵם טוֹבִים וִיעִילִים.
 אִם תַּעֲזוּ וְתוֹשִׁיט לָנוּ יָד - נִצְלָנוּ;
 אִם לֹא תוֹשִׁיט, זֶה סוֹפְנוּ, אָכִילֵס!

מקהלה:

אִמָּהוּת הִיא פֶּלֶא רוּחַשׁ קָסֵם.
 הַטְרַחָה לְמַעַן יִלְדִים
 מְשַׁתֶּפֶת לְכָל הַנָּשִׁים.

אֲנִי תוֹסֵס מוֹעֵם.
 ...אָבֵל, אֲנִי יוֹדֵעַ לְהִיּוֹת מְאָפֵק
 גַּם בְּזִמְנִים רָעִים וְגַם בְּהִצְלָחוֹת.
 וּמִי שֶׁמְאָפֵק, גְּבִירָה,
 רִשְׁאֵי לְקוּוֹת לְחִיוֹת אֶת חַיּוֹ
 תַּחַת מְנוֹרַת הַתְּבוּנָה.
 נִכּוֹן, לַפְעָמִים נָעִים
 לֹא לְהִיּוֹת חָכֵם מְדִי,
 אָבֵל לַפְעָמִים זֶה מוֹעִיל
 לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בַּשֶּׁכֶּל.
 אֲנִי, שְׂגָדְלָתִי בְּבֵית
 שֶׁל כִּירוֹן הָאֲדוּקָה,
 אֲמַצְתִּי לִי אֶפִי פָשׁוּט.
 אִם הַבָּנִים שֶׁל אֶטְרָאוּס
 יִנְהִיגוּ בִישׁוּר,
 אֲנִי אֲצִיֵּית לָהֶם;
 אִם לֹא – לֹא אֲצִיֵּית.
 גַּם כָּאֵן וְגַם בְּטְרוֹיָה
 אֶפְאָר כָּכֵל יְכָלָתִי
 אֶת אָרֶס, אֶל הַמְּלַחְמָה,
 וְרַק מְרִצוֹנִי הַחֶפְשִׁי !

אָבֵל אֶת:
 הָאֲנָשִׁים הַכִּי קְרוֹבִים לָךְ
 עוֹשִׂים לָךְ עוֹל אֲכֻזָּרִי.
 אֲזִי תִּנִּי לִי לְכַסּוֹת אוֹתָךְ
 בְּרַחֲמִים שְׁלִי,
 וְלִדְאֹג לְכָל הָעֲנִיָּיִם –
 עַד כִּמָּה שְׂגָבֵר צָעִיר מְסֻגָּל.

גְּבַרְתִּי, אֶגְמָנוֹן לֹא יִשְׁחַט אֶת בְּתוֹ,
 אַחֲרֵי שֶׁקָּרָאוּ לָהּ אֶשְׁתִּי!
 אֲנִי לֹא אֶתֵּן לְבַעֲלָךְ
 לְשִׁרְטוֹת עַל הַגֵּב שְׁלִי
 מִזְמוֹת וְתַחבּוּלוֹת:
 לְהִשְׁתַּמֵּשׁ, כְּמוֹ בַּחֲרֹב,
 בַּשֵּׁם שְׁלִי,
 כְּדֵי לְרַצַּח אֶת בְּתָךְ!
 הַגּוֹף שְׁלִי יִרְקַב בְּטִמְאָה
 אִם בְּגִלְלִי וּבְגִלְלֵי "חֲתָנָה" אֶתִּי
 הַבְּחוּרָה הַזֹּאת תָּמוּת,
 תִּסָּבֵל וְתִתְעַנֶּה,
 תִּשְׁפֹּל עַד תִּדְהָמָה!

940

אֲנִי אֶהְיֶה הַיּוֹנִי הַשֹּׁפֵל בְּיוֹתֵר,
 מִנְּלָאוֹס בֵּין גְּבָרִים,¹
 לֹא בְּנוֹ שֶׁל פְּלָאוֹס,
 אִם בַּעֲלָךְ יַעֲזוּ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בַּשָּׁמִי
 כְּדֵי לְרַצַּח אֶת בְּתָךְ!

בַּשֵּׁם נְרָאוֹס – שֶׁגָּדַל בָּיִם
 וַיִּנָּק מִשְׁדֵּי הַגָּלִים אֶת קֶצֶפִּים –
 אֶגְמָנוֹן לֹא יִנִּיחַ אֶת יָדוֹ עַל בְּתָךְ,
 גַּם לֹא בְּקִצּוֹת אֶצְבְּעוֹתָיו,
 אֶף לֹא בְּשׁוּלֵי שְׁמֹלְתָהּ!
 אַחֲרָת, הֵר סִפִּילוֹס² בְּגָבוֹל הַבְּרָכָרִים,

950

-
1. מְנַלְאוֹס בֵּין גְּבָרִים – במילים אחרות, "רכיכה בין גברים". מנלאוס נחשב לוחם פחדן.
 2. הֵר סִפִּילוֹס – אגממנון ומנלאוס הם צאצאיו של טנטלוס, שהגיע ליוון מאזור הר סיפילוס בלידיה, ארץ באסיה הקטנה (טורקיה המודרנית).
 אזור "ברכרי" בעיני היוונים.

עָרַשׁ הָאֲבוֹת שֶׁל "הַמַּצְבִּיא" אֶגְמָמֶנוֹן,
יָכְרוּ עִיר שׁוֹקֶקֶת תְּרַבּוּת,
וְאֵלּוּ פְּתִיאַה, הַמּוֹלֶדֶת שְׁלִי,
כָּבֹד לֹא תִזְכֹּר בְּשׁוּם מָקוֹם!

קָלֶכֶס יִתְחַרֵּט עַל הַפֶּלֶחֶן שֶׁלּוֹ
עִם כָּל אוֹתָם גִּיגִירִי שְׁעוֹרָה
וְאֶגְנִי טְבִילָה! הָא, נָבִיא!
אֵיזָה מִיִּן אָדָם הוּא נָבִיא?
אֶחָד שָׁאֵם הַמָּזֶל לְצֶדֶד
קוֹלֵעַ בְּאַמֶּת מְדִי פַעַם –
גַּם אִם לְרֹב
...הוּא מַחֲטִיא אוֹתָהּ.
וְאִם הַמָּזֶל אֵינּוּ לְצֶדֶד:
פּוֹף! הוּא פָּשׁוּט מִתְּפוּגָג.

גְּבִרְתִּי,
לֹא אֶמְרָתִי אֶת מָה שְׁאֶמְרָתִי,
כְּדִי לְהִתְחַתֵּן עִם הַבַּת שְׁלֶךְ:
אֵינְסְפּוֹר בַּחֲוִירוֹת
מִשְׁתּוֹקֶקוֹת לְצוּד אוֹתִי.
אֲנִי אֶמְרָתִי אֶת זֶה
כִּי אֶגְמָמֶנוֹן הַשְּׁפִיל אוֹתִי.
הוּא צָרִיף הָיָה לְבוֹא אֵלַי
וּלְבַקֵּשׁ אֶת רְשׁוּתִי,
לִפְנֵי שֶׁהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּשִׁמִּי
לְלַפֵּד אֶת אִיפִיגֵנִיָּה!

פּוֹנָה לַמִּקְהֵלָה.

קְלִיטִימַסְטֶרָה הַשְׁתַּכְנָעָה
 לְהֵבִיא אוֹתָהּ לְכָאן
 רַק בְּזָכוּתִי, כְּדֵי לַחֲתֹן אוֹתָהּ אֵתִי !

פונה שוב לקליטימסטרה.

לְמַעַן הָאֵמֶת, אִם הַמַּסַּע לְטְרוֹיָה
 הָיָה תָלוּי בָּזָה,
 הָיִיתִי נוֹתֵן אֶת שְׁמִי לַיּוֹנִים.
 לֹא הָיִיתִי פּוֹגֵעַ בְּאִינְטֶרֶס הַמִּשְׁתָּף
 שֶׁל חֲבֵרֵי הַחֵלִים.
 אֲבָל אֵף אֶחָד לֹא בִקֵּשׁ שׁוּם רְשׁוּת.
 בְּעֵינֵי הַמַּצְבִּיאים אֲנִי לֹא-כֹלֹם !
 מִבְּחִינָתָם זֶה הִינוּ-הָךְ
 אֵיזָה יַחַס הֵם נוֹתְנִים לִי:
 טוֹב אוֹ רַע, זֶה לֹא מִשְׁנָה.

אִם מִיִּשְׁהוּ יִנָּסֶה
 לְגַזֹּל מִמֶּנִּי אֶת בִּתְּךָ -
 הַחֶרֶב הַזֹּאת תִּדְרַע אוֹתוֹ !
 לְפָנַי שְׂאֵצָא לְטְרוֹיָה
 אֲנִי אֶכְתִּים אוֹתָהּ בְּדַמּוֹ !
 אֶת יְכוּלָּהּ לְהַרְגֵּעַ !
 אֲנִי נִרְאָה לָךְ אוֹלִי אֵל גָּדוֹל.
 אֲנִי לֹא אֵל - אֲבָל אֶהְיָה !

מקהלה:

בְּנוֹ שֶׁל פִּלָּאוס,
 דִּבְרַת כְּרָאוּי לָךְ וּלְאַמֶּךָ -

אַלֶּת הַיָּם הַנֶּאֱצָלָת.¹

קליטימסטרָה:

אֵי, אֵיךְ לְשַׁבֵּחַ אוֹתָךְ
בְּלִי לְהַכְבִּיר מַלִּים,
אֲבָל גַּם בְּלִי לְחַסֵּף בְּהֵן,
כְּדֵי שְׁעֲדִין אֲמַצָּא חֵן בְּעֵינֶיךָ?
מִי שֶׁבִּאֲמַת זֶכְאִי לְשִׁבְחִים
סוֹלֵד מִמִּי שֶׁמְגַזִּים בְּשִׁבְחוֹ.

980

אֲנִי מִתְבַּיֶּשֶׁת לְשִׁטַּח תַּחֲנוּת –
הַמְצוּקָה שְׁלִי הִיא רַק שְׁלִי, לֹא שְׁלָךְ.
אֲבָל... אָדָם רָאוּי לְשִׁמּוֹ
יְגִישׁ עֲזָרָה לְאַנְשִׁים בְּצָרָה,
גַּם אִם הוּא לֹא קָרוֹב שְׁלָהֶם.
רַחֵם עָלֵינוּ, אֲכִילָס!
הַיִּסּוּרִים שְׁלָנוּ רָאוּיִים לְרַחֲמִים!
רַחֵם, כִּי קוֹיָתִי
שֶׁתְּהִיָּה הַחֲתָן שְׁלִי –

1. בשלב הזה כבר אפשר להבחין בטריק הדרמטורגי של אוריפידס, החוזר לאורך כל המחזה (מהלך נפוץ במחזות שלו, המצוי גם במחזות של שאר המחזאים היוונים). במערכות, בין המזמורים, הוא משתמש במקהלה לצורך אתנחתא או הפוגה בין ה"נאומים" של הדמויות השונות. דמות אחת מסיימת את דבריה, ובשעה שהמקהלה אומרת את מה שאומרת, אנחנו, הצופים, נושמים עמוקות, מעכלים את מה שנאמר, ומתכוונים ל"נאום" הבא. אינני טוען שדברי המקהלה ברגעים האלה הם "ברבור" חסר משמעות פנימית, המיועד לצורך האמור לעיל. לא. לדעתי, אם ה"נאומים" הם נסיעה בכביש, אז דברי המקהלה הם לרוב מעין שלטי הכוונה לצד הדרך, לפעמים צמתים, ופעמים רחוקות הם אפילו מעין גמל החוצה מולך את הכביש, פתאום, בנסיעה ברחוב בורוכוב בגבעתיים.

נִשְׁאַרְתִּי בְּלִי תִקְוָה.
 רַחֵם, כִּי אִם בְּתִי תִמּוּת
 זֶה יִשְׁלֹט סִימֵן רַע
 עַל נִשְׁוֹאִיךָ בְּעֵתִיד,
 וְאַתָּה חַיֵּב לְמַנֵּעַ אֶת זֶה!
 לְאַרְךָ כָּל דְּבָרֶיךָ
 חֲזֹרָתָ וְאַמְרָתָ,
 וּבִמְלִים יָפוּת,
 שְׂאֵם תִּרְצָה, בְּתִי תִנְצֹל.
 אַתָּה מְעַנֵּן שֶׁהִיא תִתְחַנֵּן
 וּתִתְבַּקֵּק לָךְ אֶת הַבְּרָכִים?
 זֶה לֹא דָּבָר רָאוּי לְעִלְמָה,
 אֲבָל אִם זֶה מַה שֶּׁנֶּרְאָה לָךְ,
 הִיא תִשְׁלִיךְ אֶת הַצְּנִיעוּת וְתִבּוֹא.
 אִם אֲנִי אֶצְלִיחַ לְשַׁכְנֶעַ אוֹתָךְ
 בְּלִי שֶׁהִיא תִבּוֹא לְכָאן –

אכילס:

[קוטע אותה] שֶׁתִּשְׁאַר בָּאֵהָל!
 אֲנָשִׁים עִם כְּבוֹד רְאוּיִים לְכְבוֹד.

קליטימסטרה:

נִכּוֹן, אֲבָל יֵשׁ גָּבוּל לַצְּנִיעוּת.

אכילס:

אֵל תּוֹצִיאֵי אֵלִי אֶת הַבַּת שְׁלֹךְ,
 וּבּוֹאֵי לֹא נַחֲשֹׁף אֶת עַצְמוֹנוֹ
 לַתּוֹכְחוֹת שֶׁל הַטֶּפְשִׁים!
 חִילִּים, כְּשֶׁהֵם בִּיחָד,
 בְּטָלִים וּרְחוּקִים מִהַבִּית,
 אוֹהֲבִים לְהַתְפַּלֵּשׁ בְּרַכִּילוֹת מְרֻשָּׁעַת.

בְּכָל מְקָרָה, גַּם אִם שְׁתִּיכֶן
 תִּתְחַנְּנוּ אֵלַי אוֹ לֹא,
 הַתּוֹצֵאָה תִּהְיֶה זֶהָ.
 הַמַּטָּרָה שְׁלִי עֲכָשׁוּ
 הִיא אַחַת וַיַּחֲדָה:
 לְהַצִּיל אֶתְכֶן מֵאֶסוֹן!
 תִּהְיֶי בְּטוֹחָה בְּזֶה,
 אֲנִי לֹא מַשְׁקֵר!
 הַלֹּאִי שְׁאֲמוֹת אִם זֶה שֶׁקֶר,
 אוֹ אִם אֲנִי סֶתֶם מִהַתֵּל בָּךְ!
 וְהַלֹּאִי שְׁלֹא אָמוֹת,
 אִם אֲצִיל אֶת בִּתְּךָ!

קליטימסטרָה:

תְּבַרְךָ עַל עֲזָרְתְּךָ!

אכילס:

כִּדִּי לְהַשִּׁיג אֶת הַמַּטָּרָה,
 אֶת צְרִיכָה לְהַקְשִׁיב לִי.

קליטימסטרָה:

בְּרוּר. אֲנִי מְקַשֶּׁיבָה.

1010

אכילס:

בּוֹאִי נִנְסָה לְשַׁכְנֶעַ אֶת אַגַּמֶּמְנוֹן
 שִׁינָּהֵג בַּהֲגִיזוֹן.

קליטימסטרָה:

הָאִישׁ מוֹגֵלֵב, הוּא מְפַחֵד מִן הַצָּבָא!

אכילס :

בִּהְגִּיזוֹן אֶפְשָׁר לְהִכְרִיעַ פְּחָדִים.

קליטימסטרה :

נְנִיחַ...

טוב, מָה אֲנִי צָרִיכָה לַעֲשׂוֹת?

אכילס :

קֶדֶם כָּל תְּתַחַנְנִי לְפָנָיו
שְׁלֹא יִהְרֹג אֶת הַיְלָדָה.
אִם לֹא תַצְלִיחִי לְשַׁכְנֵעַ אוֹתוֹ,
תַּחֲזָרִי אֵלַי.

אִם הוּא יִשְׁעָה לְתַחֲנָנָה,
הַבַּת שְׁלֶף נִצְלָה
וְאֵין צָרָךְ בְּהַתְעַרְבוֹת מִצָּדִי.
אֶת מְבִינָה,

אִם אֲטַפֵּל בְּזָה כָכָה –

בְּתַבּוּנָה וְלֹא בְכֹחַ –

אֲנִי לֹא אֶפְסִיד בְּעַל בְּרִית,
וְהַצָּבָא לֹא יִכְעַס עָלַי.

אִם הַדְּבָרִים יִסְתַּדְּרוּ בְּלִעָדִי
זֶה יִהְיֶה רַק לְטוֹבָתְךָ
וּלְטוֹבַת מִשְׁפַּחְתְּךָ.

קליטימסטרה :

בְּאַיְזָה שְׁקוּל דַּעַת דְּבִרְתָּ!
אֲנִי אֶעֱשֶׂה כָּל מָה שֶׁתַּחֲלִיט.
...אָבֵל, מָה אִם לֹא אֲצַלִּיחַ?
אֵיפֹה תִּהְיֶה?

הֵיכָן לְחַפֵּשׂ אֶת הַיָּד שְׁלֶךְ,
שֶׁתַּעֲזֹר לְחַלֵּץ אוֹתִי מֵאֶסוֹן?

אכילס :

אַל תִּדְאָגִי, אֲנִי אֶפְקַח עֵינַי עָלֶיךָ.
אֶסוּר שְׂרָאוֹ אוֹתָךְ בְּרַחֲבֵי הַמַּחֲנֶה,
הוֹלֶכֶת לְכָאן וּלְכָאן, לְחַפֵּשׂ אוֹתִי.
אַל תִּבְיָשִׁי אֶת הַמְשַׁפָּחָה שְׁלֶךְ!
לֹא מִגִּיעַ לְטִינֵדְרָאוֹס שְׂיִכְפִּישׁוּ אוֹתוֹ –
אֲבִיךָ אִישׁ גָּדוֹל בְּיוֹן.

1030

קליטימסטרה :

בְּסֶדֶר.
אַתָּה הַשְׁלִיט וְאֲנִי הַשְׁפָּחָה שְׁלֶךְ.
אֲכִילֵס, אִם הָאֱלִים קִיָּמִים,¹
אָדָם יֵשֶׁר כָּמוֹךָ
צָרִיךְ לְקַבֵּל גָּמוּל עַל זֶה,
וְאִם לֹא – מָה הַטַּעַם
לְהִיטֹת אִישׁ יֵשֶׁר?

אכילס יוצא מימין. קליטימסטרה נכנסת לאודהל. הזקן נכנס למגורי
המשרתים.

1. אִם הָאֱלִים קִיָּמִים – קצת תמוה עד משעשע לשמוע את קליטימסטרה
מביעה ספק כזה, בשעה שאכילס הוא בנה של תטיס, אלת הים; מה
גם שלאורך כל המחזה, ובכל הזדמנויות, מוזכרת לנו ה"עובדה" הזאת.
נראה שאוריפידס האינטלקטואל גבר לרגע על אוריפידס המחזאי (ראו
גם הערה לשורה 562).

מזמור מקהלה שלישי

איזה שִׁיר כְּלוּלוֹת הַזֶּדֶמֶר
לְצִלְלִי הָאֲבוֹב הַלּוּבִי
וְהַנֶּכֶל חוֹבֵב הָרְקוֹד
וְנִעְיֻמוֹת חֲלִיל הַקָּנִים?
איזה שִׁיר כְּלוּלוֹת הַזֶּדֶמֶר
כְּאֲשֶׁר אֶל פְּסַגַּת הַר פְּלִיאֹן הִגִּיעוּ
הַמוֹזוֹת יְפוֹת הַצִּמּוֹת
לְחֹבֵט עַל הָאֶרֶץ
בְּרֶגֶל דָּקָה
עֲטוּיָה סִנְדֵּל מְזֻהָב?
לְחֹבֵט עַל הָאֶרֶץ
בְּחִגִּיגַת הָאֱלִים
לְכָבוֹד נִשְׁוֹאֲיוֹ שֶׁל פִּלֶּאֱוֹס?
עַל הָרֵי הַקְּנִטָּאוֹרִים,
עַל מוֹרְדוֹת מִיַּעֲרִים,
הַמוֹזוֹת הַלְלוּ בְּזִמְרֹת
אֶת תְּטִיס וּבֶן אֵיֶאֱקוֹס.
בְּעוֹד נִכְדּוֹ שֶׁל דִּרְדְּנֹס,¹
גְּנִימָדָס הִטְרוּיָאנִי –
נֶעַר תַּפְנוּקִים מְתוֹק
בְּמִשְׁתּוֹ שֶׁל זָאוֹס –
מִזֵּג נֶקֶטָר מִפִּכְכָּף מִן הַפֶּד
לְלַעְזוֹת שֶׁל גְּבִיעִים מְזֻהָבִים.
וְשֵׁם, הִנֵּה, עַל הַחוֹל הַנוֹצֵץ,

1040

1050

1. דִּרְדְּנֹס – ראו הערה לשורה 881. בן איאקוס בשורה הקודמת הוא פלאוס.

חָגוּ בְּמַעֲגָל, חוֹלְלוּ,
חֲמָשִׁים בְּנוֹתָיו שֶׁל נִרְאוּס,
רָקְדוּ לְכָבוֹד הַחֲתָנָה.

עַם כִּידוּנֵי אֶרֶן בִּידָם
וְנִזְר עֲשָׂכִים לְרֹאשׁם
בָּאָה בְּדִהְרָה עֲדַת הַקְּנִטָּאוּרִים
אֶל חֲגִיגַת הָאֱלִים,
גַּם אֶל כַּד הַמְּשָׁקָה שֶׁל בִּקְכוּס.¹
בְּקוֹל גָּדוֹל קָרְאוּ:
"הוּא בָּתוֹ שֶׁל נִרְאוּס –
כִּירוֹן הַנְּבִיא,
הַיּוֹדֵעַ אֶת שִׁירוֹ שֶׁל אֶפּוֹלוֹן,²
חוּזָה כִּי בֶן תְּלָדִי,
שִׁיְהִיָּה אֹר גָּדוֹל לְתַסְלִיָּה.
יַחַד עִם הַמִּירְמִידוֹנִים, לוֹחֲמִים אֲיִמִּים,
יִגִּיעַ אֶל הָאֶרֶץ שֶׁל פְּרִיאָמוּס,
לְכָלוֹת בָּאֵשׁ אֶת שְׂדוֹתֶיהָ;
לְגוֹפּוֹ יִלְבֹּשׁ שְׂרִיֹן זָהָב,
מַעֲשֵׂה יָדֵי הַפִּסְטוּס,³
מִתְנָה מֵאֲמוֹ הוֹרְתוֹ –
תִּטֵּס הָאֱלֹהָה."
אֲזִי בִּרְכוּ הָאֱלִים
אֶת הַנְּשׂוּאִים הַקְּדוּשִׁים
בֵּין פֶּלְאוּס
לְבָתוֹ הַבְּכִירָה שֶׁל נִרְאוּס.

1060

1070

1. בִּקְכוּס – אל היין, ובהשאלה, יין.

2. אֶפּוֹלוֹן – אל הנבואה. "שִׁירוֹ שֶׁל אֶפּוֹלוֹן" = נבואתו.

3. הַפִּסְטוּס (הטעמה בהברה הראשונה) – אל האש, הנפח האלוהי.

אָבֵל עַל רֹאשׁוֹ, אִיפִיגֵנִיָּה,
עַל גְּלִי שְׁעָרָךְ הַיָּפֶה,
יְנִיחוּ הַיּוֹנִים עֲטָרָה,
כִּמוֹ עַל עֲגֻלָּה טְהוֹרָה
הַמְּגִיחָה מִנְקִיקֵי הַהָרִים,
וַיֵּאדִימוּ אֶת גְּרוֹנָךְ הַנָּשִׁי.
לֹא גִדְלָתָ לְצִלְלֵי חֲלִיל הַקְּנִים
וְלִשְׂרִיקוֹת הָרוּעִים –
גִּדְלָתָ לְצַד אִמָּךְ, אִיפִיגֵנִיָּה,
לִהְיוֹת בְּבוֹא הַיּוֹם לְכָלָה
לְאַחַד מִבָּנָיו שֶׁל אֵינְכּוֹס.¹

אֵיפֹה הַפָּנִים הַחֲזָקוֹת
שֶׁל הַבוּשָׁה וְהַמָּדָה הַטּוֹבָה?
רַק לְכַפִּירָה יֵשׁ כָּח,
וְהַמָּדָה הַטּוֹבָה – הִיא נִרְמָסֶת!
חֶסֶר חֶק שׁוֹלֵט בַּחֶק,
וּבְנֵי אָדָם אֵינָם מִתְאַחֲדִים
לְסִלֵּק מֵעֲלֵיהֶם אֶת חֲרוֹן הָאֵלִים.

1. אֵינְכּוֹס (הטעמה בהברה הראשונה) – אל נהר וממלכיה הקדומים של ארגוס. "בניו של אינכוס" = אַרְגִּיבִים, כלומר, בני ארגוס, ובהרחבה, יוונים.

מערכה רביעית

קליטימסטרה נכנסת לבמה מן האוהל ופונה אל המקהלה.
שני משרתים יוצאים איתה ועומדים ליד דלתות האוהל.

קליטימסטרה:

יִצְאָתִי מִן הָאוֹהֶל לְחַפֵּשׁ אֶת בְּעָלִי.
כָּכָר הָרִבָּה זְמַן הוּא בַּחוּץ.
הַיְלָדָה הַמְסַכָּנָה שְׁלִי
מְלוּחָה מְדַמְעוֹת,
מִיֵּלֶלֶת כָּל מִיָּנִי אֲנָחוֹת –
הִיא כָּכָר שְׂמָעָה שְׂאֲבִיָּה
זוֹמֵם לְהַרְג אוֹתָהּ.

1100

היא מבחינה באגממנון העומד להיכנס מימין.

דְּבַרְתִּי עַל אֲגַמְמֶנוֹן וְהִנֵּה הוּא בָּא.
תִּכְךָ יִתְגַּלוּ הַפְּשָׁעִים הַטְּמָאִים שְׁלוֹ
נָגֵד הַיְלָדִים שְׂנוּלְדוֹ מִן הַזֶּרַע שְׁלוֹ!

אגממנון נכנס.

אגממנון:

הַבַּת שֶׁל לָדָה,
מָזַל שְׂמָצָאתִי אוֹתָךְ,
כָּאֵן, מַחוּץ לָאוֹהֶל!
אֲנִי רוֹצָה לוֹמַר לָךְ כְּמָה דְּבָרִים,
וְלֹא לִיד הַבַּת שְׁלֵנוּ:
כִּלְהָ לִפְנֵי חֲתָנָה
לֹא צְרִיכָה לְשִׁמְעַ אוֹתָם.

קליטימסטרה:

"לא צריכה לשמע אותם", מה?
דבר, אני שומעת!

אגממנון:

1110

אגני הטבילה מוכנים,
וגם זרעי השעורה –
להשליך אותם לאש המטהרת.
גם העגלות מוכנות;
צריך לשחט אותן לפני הכלולות
לכבודה של האלה,
מבועים של דם שחור
לכבודה של ארטמיס.
קראי לילדה, שתתלזה אלי.

קליטימסטרה:

איזה מלים יפות, אגממנון,
אתה כל כך טוב במלים.
חבל שלא במעשים שלך!
אין לי שום מלה יפה
לקשור למעשים שלך!

פונה לעבר האווהל, בקול רם.

איפיגניה, צאי החוצה!
את כבר יודעת כל פרט
בתכנית של אבא שלך.
והביאי את אורסטס, אחיך.
כפי אותו בשמלה שלך.

איפיגניה יוצאת עם אורסטס בין ידיה, עטוף בשמלתה.

1120

הִנֵּה הִיא, אֶתָּה רוֹאָה? יִלְדָּה צִיִּתְנִית.
עֲכָשׁוּ אֲנִי אֲדַבֵּר בְּשָׁמִי וּבְשִׁמָּה!

אגממנון:

יִלְדָּה, לָמָּה אַתָּ בּוֹכָה?
אַתָּ כָּבֵר לֹא שְׁמַחָה לְרֵאוֹת אוֹתִי?
לָמָּה אַתָּ מְשַׁפִּילָה עֵינַיִם לְאָרֶץ
וְקוֹבֶרֶת אֶת הַפָּנִים בְּשִׁמְלָה?

קליטימסטרה:

טפו, כָּל כֵּךְ הִרְבֵּה כָּאֵב,
אֲנִי לֹא יוֹדַעַת בָּמָּה לְהִתְחִיל!

אגממנון:

מַה קָּרָה לָכֵן?
שְׁתִּיכֵן נִרְאוֹת מְבִלְפָּלוֹת, מְתוּחוֹת.

קליטימסטרה:

בַּעֲלִי, עֲנֵה לִי בְּכִנוּת!

אגממנון:

1130

אֵין צָרָךְ בְּפִקְדוֹת. אֲנִי מוֹכֵן לַעֲנוֹת.

קליטימסטרה:

הַבֵּת שְׁלִי וְשִׁלְךָ – אֶתָּה מִתְכַּוֵּן לְהַרְג אוֹתָהּ?

אגממנון:

מַה אָמַרְתָּ? אֵיךְ אַתָּ מְדַבֶּרֶת!
אֵיזָה חֲשָׁדוֹת עוֹבְרִים לָךְ בְּרֹאשׁ –

קליטימסטרה :

[קוטעת אותו] שְׁתַּק ! עֲנֵה עַל הַשְּׁאֵלָה שְׁלִי !

אגממנון :

אֲנִי מוֹכֵן לַעֲנוֹת רַק עַל שְׁאֵלוֹת הַגִּיוֹנוֹת !

קליטימסטרה :

אֲנִי לֹא אֶשְׁאַל שׁוֹם שְׁאֵלָה אַחֶרֶת.
אַל תִּתְּחַמֵּק !

אגממנון :

הוּ גוֹרֵל וּמִזֵּל !
הוּ הָרוּחַ הַשׁוֹמֵרֶת עָלַי !

קליטימסטרה :

כֵּן, גַּם עָלַי וְעָלֶיךָ -
רוּחַ אַחַת וּשְׁלִשָּׁה אֲמָלִים !

אגממנון :

עֲשׂוּ לָךְ אֵיזָה עוֹל ?

קליטימסטרה :

אֵיךְ אַתָּה מֵעֵז לְשַׁאֵל אוֹתִי אֵת זֶה ?
יֵצְאָת מִדַּעְתְּךָ ?

אגממנון :

[הצידה, באנחות] אֵי, אֲנִי מְחַסֵּל ! בְּגָדוֹ בִּי !
הַסּוֹד שְׁלִי נִחְשֶׁף !

קליטימסטרה :

אָנִי יוֹדַעַת הַכֹּל !
שְׁמַעְתִּי מָה אַתָּה מַתְכוּנֵן לַעֲשׂוֹת לִי.
הַשְׁתִּיקָה שְׁלֹךְ פְּרוּשָׁה הוֹדָאָה,
כֵּן, גַּם הָאֲנָחוֹת הָאֵלֶּה !
אַל תִּטְרַח לְנֶאֱמַר לִי עֲכָשׁוּ.

אגממנון :

אֵין לִי מָה לוֹמַר. אָנִי שׁוֹתֵק.
לָמָּה לְשַׁקֵּר וּלְלַבּוֹת אֶת הָאֵשׁ ?

קליטימסטרה :

טוֹב מְאֹד, אֲזַתְקָשִׁיב !
נִגְמְרוּ הַמְּשָׁלִים וְהַמְּלִים הָעֲמוּמוֹת !
הִנֵּה הַנְּבִזוֹת הָרֵאשׁוֹנָה שְׁלֹךְ :
הַתְּחַתֶּנֶת אֶתִּי בְּלִי שְׁרָצִיתִי, בְּאַנֶּס !
רָצַחְתָּ אֶת טַנְטְלוֹס, בְּעָלִי הָרֵאשׁוֹן,
קָרַעְתָּ אֶת הַתִּינוֹק שְׁלִי
מִן הַשָּׂדִים שְׁלִי,
וְהַטַּחְתָּ אוֹתוֹ עַל הָאֶרֶץ !
שְׁנֵי הָאֲחִים שְׁלִי – בְּנֵי זְאוּס¹ –
יָצְאוּ לְמַלְחָמָה נִגְדָּךְ,
רְכוּבִים עַל סוּסִים וְנוֹצְצִים מִשְׁרִיזִין,
אָבָל אָבִי הַזֶּקֶן טִינְדְּרָאוֹס
הָצִיל אוֹתְךָ כְּשֶׁכָּרַעְתָּ מוּלוֹ
וְהַתְּחַתֶּנֶת לַעֲזָרָה :
הוּא הִפְךָ אוֹתִי לַהֲיוֹת הַמָּטָה שְׁלֹךְ !

1150

1. בְּנֵי זְאוּס – הִדְיאוֹסְקִירוֹי, קֶסְטוֹר וּפּוֹלִידָאוּקְס (Pollux, בלטינית).

כְּשֶׁהִשְׁלַמְתִּי עִם הַגִּזְרָה הָרָעָה,

אֶתָּה בַּעֲצָמָךְ תּוּכַל לְהַעֲדִיר

שְׁהִייתִי אִשָּׁה מְעֻלָּה

לָךְ וּלְמִשְׁק הַבַּיִת.

הֵייתִי מְאֻפָּקֶת בְּעֶסְקִי אֶפְרוֹדִיטָה,¹

וְעִזְרַתִּי לָךְ לְהַגְדִּיל נְכָסִים,

עַד שְׁהִייתִי מְאֻשָּׁר

לְהַכְנִס הַבַּיִתָּה,

וּכְשִׁיצְאָתָּ מִמֶּנּוּ –

שְׂבַעַת מְרַב נַחַת.

אִשָּׁה כְּזֹאת הִיא טָרֶף נָדִיר;

כָּל הַשָּׂאָר נְפֻצּוֹת כְּמוֹ אֲוִיר!

מצביעה על אורסטס.

יִלְדַתִּי לָךְ אֶת הַיֶּלֶד הַזֶּה,

נוֹסֶף לְשֵׁלֶשׁ הַבָּנוֹת –

אַחַת מֵהֶן תִּגְזַל מִמֶּנִּי

בְּמִצַּח נְחוּשָׁה!

אֲבָל מָה אִם יִשְׁאַלּוּ אוֹתָךְ

לָמָּה אֶתָּה הוֹרֵג אוֹתָהּ –

תִּגִּיד לִי, מַה תַּעֲנֶה?

אוּלֵּי אֲנִי אֶעֱנֶה בְּמִקוֹמָךְ?

”כִּדִּי שְׁמֹנְלָאוֹס יַחֲזִיר אֶת הַלֵּנָה.”

אי, אִיזוֹ מִשְׁפָּחָה נִהְדָּרֶת:

לְמַכּוֹר אֶת הַיֶּלְדִּים שְׁלָךְ

בְּמַחִיר אִשָּׁה בּוֹגְדָת!

1. הֵייתִי מְאֻפָּקֶת בְּעֶסְקִי אֶפְרוֹדִיטָה – במילים אחרות, ”הייתי מאופקת בחיי המין שלנו”. אפרודיטה היא אלת האהבה.

לְקִנּוֹת אֶת הַשָּׁנוּא בְּיוֹתֵר,
וְמָה לְשֵׁלֶם בְּתַמּוּרָה?
אֶת הַכִּי אָהוּב עָלֶיךָ!

1170

בּוֹא, אֲנִי רוֹצֶה לְדַעַת:
אִם תִּשְׁאִיר אוֹתִי בְּבֵית
וְתִצָּא לְךָ לְמִלְחָמָה אֲרָכָה,
מָה אַתָּה חוֹשֵׁב, אֲגַמְּנוֹן?
אֵיךְ אֲנִי אֲרָגִישׁ, פֹּה, בְּלֵב,
כְּשֶׁאֲרָאָה אֶת הַכֶּסֶּא שְׁלִי
רִיק,
אֶת הַחֲדָר שֶׁל הַבַּת שְׁלִי
רִיק,

וְאֲנִי אֲשֵׁב לִי לְבַד
מְלוּחָה מְדַמְעוֹת,
מֵלֶאָה בִּילְלוֹת וְקִינּוֹת?
"הוּא חָסֵל אוֹתְךָ, יְלָדָה,
הוּא, אָבִיךָ מוֹלִידְךָ.
הוּא בְּעֶצְמוֹ הָרַג אוֹתְךָ,
הוּא וְלֹא אֲחֵר.

הֵיךְ שָׁלוֹ, יְלָדָה,
הֵיךְ שָׁלוֹ הָרָגָה אוֹתְךָ."
אִז אֵיךְ אֲנִי וְהִילָדִים –
מָה שִׁישְׁאָר מִן הִילָדִים! –
אֵיךְ נִקְבַּל אוֹתְךָ בַּיּוֹם שֶׁתִּחְזֹר?
לְאִיזוֹ קִבְּלַת פָּנִים תִּקְנֶה?
לֹא, בְּשֵׁם הָאֱלֹהִים, אֲגַמְּנוֹן,
אֶל תִּכְרִיחַ אוֹתִי
לְהִיּוֹת מְרַשַּׁעַת אֵלֶיךָ!
אֶל תְּהִיָּה אַתָּה מְרַשָּׁע!

1180

נָנִיחַ שְׁתַּקְרִיב אֶת הַיִּלְדָּה -
 אֵיזָה תַּפְלוֹת תִּשָּׂא לְשָׂמַיִם?
 מָה תֵּאָחַל לְעֶצְמָךְ
 בְּרָגַע שְׁתִּשְׁחַט אֶת הַבֵּת שְׁלֶךְ?
 הֵא, שְׁתַּחֲזֹר הַבֵּיתָה בְּשָׁלוֹם?
 וְאֲנִי, מָה אֲנִי וְכָאִית לְאָחִל לָךְ?
 בְּמָה לְבָרֶךְ אוֹתָךְ, בְּעָלִי הַיָּקָר?
 הָאֱלֹהִים יֵרָאוּ אֲדִישִׁים,
 אִם נִבְרָךְ בְּשִׁמְם רוֹצְחִים!

1190

וְעוֹד דָּבָר, אֲגַמְּנוֹן.
 כְּשִׁתַּחֲזֹר הַבֵּיתָה, לְאַרְגוֹס -
 תַּחֲבֹק אֶת הַיִּלְדִּים?
 אָסוּר לָךְ, זֶה מְטָרָךְ!
 מִי מֵהֶם יַעֲזוּ אֶפְלוּ
 לְהִסְתַּכֵּל בָּךְ?
 מִי מֵהֶם לֹא יִחְשַׁב,
 כְּשִׁתַּתְקַרֵּב אֵלָיו,
 שֶׁהוּא הֵבֵא בַּתּוֹר?

שְׁקַלְתָּ אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה,
 אוּ מָה שְׂאֲכַפֶּת לָךְ
 זֶה רַק שְׂרָבִיט הַפְּקוּד?
 הִיִּיתָ צָרִיךְ לְבוֹא
 אֶל בְּנֵי אַרְגוֹס!¹
 עַם הַצָּעָה הוֹגְגָת:

1. בְּנֵי אַרְגוֹס - הַיּוֹנִיִּים נִקְרָאִים לְאוֹרֶךְ כָּל הַמַּחֲזָה (וּבִסְפָּרוֹת הָאֲרַכָּאִית וְהַקְּלָאסִית בְּכָלֵל) בְּשִׁמּוֹת: אַרְגִּיבִּים (= בְּנֵי אַרְגוֹס), דְּנָאִים (= בְּנֵי דְנָאוֹס), אַכָּאִים (תּוֹשְׁבֵי אַכִּיָּאָה). וְכך, בַּשּׁוּרָה הַנוֹכַחִית הֵם נִקְרָאִים אַרְגִּיבִּים ("אֵל בְּנֵי אַרְגוֹס"), שְׁתֵּי שׁוּרוֹת אַחֵר כֵּךְ, אַכָּאִים ("יּוֹנִיִּים, ←

"יוֹנִים, רוֹצִים לְהַפְלִיג
 אֶל אֶרֶץ הַטְּרוֹיָאנִים?
 בּוֹאוּ נִעְרֹף הַגִּרְלָה וְנִדַּע
 מִי צָרִיף לַהֲרֹג אֶת הַיָּלֵד שְׁלוֹ!"
 כֵּן, זֶה הָיָה נֶהַל צוֹדֵק,
 וְלֹא לְמַסֵּר לַצָּבָא
 אֶת הַבַּת שְׁלֵד,
 כְּאֵלוּ הָיָא שָׂה לְעוֹלָה.
 וְאִם לֹא, שְׁמַנְלָאוּס –
 זֶה הָעֶסֶק שְׁלוֹ! –
 שְׁהוּא יַהֲרֹג אֶת בִּתּוֹ, הַרְמִיוֹנָה,
 לְמַעַן הָאֵמָא שְׁלָה!
 כִּכָּה הָיָה צָרִיף לַהֲיוֹת!
 אֲכַל כָּאֵן הַכֹּל הַפּוֹף:
 אֲנִי, אֲשַׁתְּךָ הַנְּאֻמָּנָה,
 אֶהְיָה אִם שְׁכוּלָה,
 בְּעוֹד שְׁהִיא, הָאִשָּׁה הַבּוֹגְדָת,
 תַּחֲזוֹר לְסַפְרָטָה לִילְדֻנְתָּ שְׁלָה
 וְתַחֲיָה לָהּ בְּאֶשֶׁר וְעֶשֶׂר.

תִּקַּן אוֹתִי אִם טְעִיתִי בְּמַשְׁהוֹ.
 אֲכַל אִם הִצָּדֵק אֹתִי,
 כִּדְאִי שְׁתַּפְּעִיל שְׁקוּל־דַּעַת.

רוצים להפליג ("ולא למסור לצבא"), דנאים. הגיוון הזה מנע מן המחזאי חזרה משמימה על המילה יוונים. בכל אופן, גם במחזה הזה וגם בכלל, היוונים קראו לעצמם הֶלֶנִּים, בדיוק כמו בימינו. הטרויאנים עצמם נקראו לעיתים טרויאנים ולעיתים פְּרִיגִים (כלומר, בני ארץ פְּרִיגִיָה, חבל הארץ בצפון מערב טורקיה, שבו שכנה טרויה). גם במקרה הזה אני קורא להם טרויאנים בלבד.

אָגמָמֶנוֹן,
אַל תִּהְרֹג אֶת אִיפִיגֵנִיָּה –
הִיא הִבֵּת שְׁלֶךְ וְשָׁלִי.

מקהלה:

הַקָּשֶׁב לָהּ, אָגמָמֶנוֹן!
לְהַצִּיל יַחַד אֶת הַיִּלְדָּה
הוּא מַעֲשֶׂה אֲצִילִי:
אֵף אַחַד בְּעוֹלָם
לֹא יִסְתֵּר אֶת זֶה!

1210

איפיגניה מעבירה את אורסטס לידי קליטימסטרה.

איפיגניה:

אָבֵא, אֵלֹו יִכְלָתִי
לְשִׁיר כָּמוֹ אוֹרְפֵּאוֹס,
לְהַקְסִים אֶת הַסָּלְעִים
עַד שֶׁהִיוּ הוֹלְכִים אַחֲרַי,
וּלְכַשּׁוֹף בַּמָּלִים שְׁלִי
כָּל אָדָם בְּעוֹלָם –
הִיִּיתִי מִשְׁתַּמָּשֶׁת בִּיכְלַת הַזֹּאת.
אָבֵל הִיכְלַת הַיַּחֲדָה שְׁלִי בָּרָגַע הַזֶּה
נִמְצְאָת רַק בְּדַמְעוֹת:
הִנֵּה, קַח אוֹתָן, אָבֵא!

בורעת לפניו אגממנון ומחבקת את ברכיו.

אֲנִי עוֹטֶפֶת עִם הַגּוֹף שְׁלִי
אֶת הַבְּרָכִים שְׁלֶךְ,
בְּתַחֲנוּנִים אֲנִי עוֹטֶפֶת אוֹתָן עִם הַגּוֹף,

שִׁילָדָה לָךְ הִיא - הָאִשָּׁה הַזֹּאת.

אַל תַּהַרְג אֹתִי קֹדֶם זְמַנִּי:

נָעִים לָרְאוֹת אֶת אֹר הַיּוֹם.

אַל תֵּאַלֵּץ אֹתִי לַחֲזוֹת

בְּעוֹלָם שְׁמַתַּחַת לָאָרֶץ.

אֲנִי הָרֵאשׁוֹנָה שֶׁקָּרָאתִי לָךְ "אַבָּא",

וְאַתָּה - "יִלְדָה שְׁלִי".

אֲנִי הָרֵאשׁוֹנָה שֶׁהִתְנַדְּנָה עַל בְּרַכְיָךְ,

וְנִתַּתִּי לָךְ נְשִׁיקוֹת מְתוּקוֹת

וְהַחֲזַרְתָּ לִּי נְשִׁיקוֹת מְתוּקוֹת.

זוֹכֵר מָה נִהְגַּתָּ לְשָׂאֵל?

"הֵאֵם אָרְאָה אוֹתְךָ, יִלְדָּת שְׁלִי,

מֵאַשְׁרֵת בְּבֵית בְּעָלְךָ,

עוֹלָה וּפּוֹרְחַת וּמִפְאָרְת אֶת שְׁמִי?"

וְאֲנִי הֵייתִי נִתְּלִית בְּזִקְנ שְׁלָךְ -

שָׁבוּ אֲנִי אוֹחֲזֹת עֲכָשׁוּ - וְעוֹנָה,

"אַבָּא, כְּשֶׁתִּהְיֶה זָקֵן זָקוֹ:

הֵאֵם אֶקְבֹּל אוֹתְךָ בְּאַהֲבָה בְּבֵיתִי,

וְאֶגְמַל לָךְ עַל כָּל הַשָּׁנִים

שֶׁהִתְאַמַּצְתָּ כָּל כֶּף לְגַדֵּל אוֹתִי?"

כֵּן, אֲנִי עֲדִין זוֹכֶרֶת

אֶת הַשִּׁיחוֹת הָאֵלֶּה,

אֲבָל אַתָּה שִׁכַּחְתָּ אוֹתָן,

וְעַכְשָׁו אַתָּה רוֹצֵה לַהַרְג אוֹתִי.

בְּשֵׁם פְּלוֹפֶס,

בְּשֵׁם אֶטְרָאוּס אָבִיךָ,

אֲנִי מִתְחַנֶּנֶת אֵלֶיךָ:

אַל תַּעֲשֶׂה אֶת זֶה!

אֲנִי מִתְחַנֶּנֶת בְּשֵׁם אִמָּא,

1220

1230

שִׁילָדָה אוֹתִי בְּסִבָּל,
וְעִכְשׁוֹ, שׁוּב, תִּזְחַל לָהּ בְּסִבָּל!
מָה לִּי וְלַחֲתָנָה שֶׁל הַלָּנָה וּפָרִיס?
לָמָּה הַחֲתָנָה הַזֹּאת
צָרִיכָה לַהֲרֹס אוֹתִי?

אגממנון מטה את מבטו ממנה.

אָבֵא, תִּסְתַּכֵּל עָלַי,
תֵּן לִי מִבֶּט, נְשִׁיקָה -
שֶׁהַזְכָּרוֹן הַזֶּה לְפָחוֹת
יִשְׁאֵר לִי מִמֶּךָ,
שֶׁם, בְּעוֹלָם לְמֶטָה...
אִם כָּל מָה שֶׁאֲמַר
לֹא יִשְׁכַּנֵּעַ אוֹתְךָ.

1240

היא פונה אל אורסטס.

אָחִי, אֵתָּה קָטָן מִכְּדֵי לַעְזוֹר לִי,
אָכֵל בּוֹא נִבְכָּה בִּיחָד!
תִּתְחַנֵּן אֶל אָבֵא
שֶׁאַחֲוֹתְךָ כָּאֵן לֹא תָמוּת!
בּוֹא, אֲפִלּוּ תִינּוֹקוֹת
מְרִיחִים אֲסוֹנוֹת.
אָבֵא, תִּרְאֶה,
הוּא מִפְצִיר בְּךָ בְּשִׁקָּט:
"חֹוס וְרַחֵם עָלֶיָּה!"
כֵּן, בְּשֵׁם הַזֶּקֶן שְׁלֶךָ,
שְׁנִינוּ מִתְחַנְּנִים לְפָנֶיךָ:
הִנֵּה - הַגּוֹזֵל הַקָּטָן הַזֶּה,
וְהַצָּפוֹר שֶׁהִצְמִיחָה כְּנָפִים.

מִשְׁפָּט אַחֲרוֹן וְדִי:
 אֵין דְּבַר נָעִים יוֹתֵר
 מִלְּשִׁכְשֹׁף אֶת הָעֵינִים
 בְּאוֹר הַחֹזֶק
 שֶׁל הַשֶּׁמֶשׁ הַזֹּאת!
 הָעוֹלָם לְמִטָּה הוּא אֵין וְאָפֶס
 וּמִשְׁגָּע מִי שְׁרוּצָה לָמוּת!
 מוּטָב לַחֲיוֹת כְּמוֹ כָּלֵב
 מִלָּמוּת כְּמוֹ מֶלֶךְ!

מקהלה:

אִי, הֶלְנָה הַפְּרוּצָה:
 בְּגָלְלֶךָ וּבְגָלֵל נִשְׁוֹאֵיךָ
 נִחַתוּ סִלְעֵי מְרִיבָה
 עַל בְּנֵי אֶטְרוֹס
 וְעַל רֹאשׁ יְלִדֵיהֶם!

אגממנון:

[לְקִלְטִימַסְטֵרָה] אֲנִי יוֹדֵעַ עַל מָה לָּרַחֵם
 וְעַל מָה לֹא צָרִיךְ לָרַחֵם:
 אֲנִי אוֹהֵב אֶת יְלָדֵי – לֹא הַשְׁתַּגַּעַתִּי!
 אֲשֶׁה, זֶה אִים וְנוֹרָא בְּעֵינַי
 לַעֲשׂוֹת אֶת הַדְּבַר הַזֶּה,
 אֲבָל יִהְיֶה גַם נוֹרָא
 אִם לֹא אַעֲשֶׂה אֶת זֶה.
 אֲנִי בֵּין הַפְּטִישׁ לְסֶדֶן.

[אֵל אֲשֶׁתּוֹ וּבִתּוֹ] רָאוּ אֵיזָה צָבָא עֲנָק
 רוֹבֵץ בֵּין הַסְּפִינּוֹת!

כַּמָּה לוח־מִים חֲמוּשִׁים
 בְּמַגְנֵי אֶרֶד בּוֹרְקִים!
 הֵם לֹא יוֹכְלוּ לְהַפְלִיג
 אֶל מַגְדְּלֶיהָ שֶׁל טְרוּיָה,
 לְקַעֲקַע עַד הַיָּסוֹד
 אֶת רִגְלֶיהָ הַדְּגוּלוֹת,

[אל בתו] אִם לֹא אֶקְרִיב אוֹתָךְ,
 כִּמוֹ שֶׁקְּלַכְס הַנְּבִיא מְצֻוָּה.

יְלָדָה, הַחַיִּלִּים הַשְׁתַּנְּעוּ:
 מִיֵּן תְּשׁוּקָה לְפֶתָּה אוֹתָם
 לְהַפְלִיג בְּכָל הַמְּהִירוֹת
 אֶל אֶרֶץ הַבְּרָבָרִים,
 וְלִשִּׁים קֶץ אַחַת וּלְתַמִּיד
 לַחֲטִיפַת נָשִׁים מִיּוֹן.
 הַחַיִּלִּים הָאֵלֶּה יַעֲוִטוּ עַל אֲרָגוֹס
 וַיִּרְצְחוּ אֶת הַבָּנוֹת שְׁלֵי שָׁם,
 וְגַם אֶת שְׁתִּיכָן, וְאוֹתִי,
 אִם לֹא אֲצִיֵּת לַהוֹרָאוֹת הָאֵלֶּה.

לֹא מְנַלְאוֹס מְשַׁעֲבֵד אוֹתִי, יְלָדָה,
 אֲנִי לֹא כָּפוּף לְרִצּוֹן שְׁלוֹ.
 לֹא, זֶה אֶרֶץ יוֹן –
 בְּשִׁבִּילָהּ אֲנִי חַיֵּב לְהַקְרִיב אוֹתָךְ,
 אֶרְצָה אוֹ לֹא אֶרְצָה.
 הַחוּבָה הַזֹּאת גְּדוּלָּה מֵאֲתָנוּ.
 יוֹן צְרִיכָה לְהִיּוֹת חֲפָשִׁית,
 וְאֲנִי וְאַתָּה, יְלָדָה,
 צְרִיכִים לַעְזוֹר לָהּ כְּכֹל יְכַלְתָּנוּ.

אָסור לָנוּ לְאַפְשֵׁר לְבַרְבָּרִים
לְגֹזֵל אֶת הַנָּשִׁים שְׁלָנוּ
מִן הַמָּטוֹת שְׁלָנוּ!

אגממנון יוצא במהירות מימין. קליטימסטרה ואיפיגניה פוצחות בקינה.

קליטימסטרה:

[רציטייב] הוּ יִלְדָּה, הוּ נָשִׁים נִכְרִיּוֹת,
אֵיךְ הַמָּוֶת שְׁלָךְ מְאַמְלֵל אוֹתִי!
אֶכֶיךָ בָּרַח,
נָטַש אוֹתְךָ
לְהֵדָס הַשְּׁחוּר!

איפיגניה:

[רציטייב] אוֹי, אִמָּא,
אוֹתָהּ אוֹתָהּ זִמְרַת גּוֹרֵל
נוֹפֶלֶת עַל רֹאשׁ שְׁתִּינּוּ!
נִגְמְרוּ לִי הָאוֹר וְהַשֶּׁמֶשׁ.

1280

היא שרה.

אֵי, גֵּיא עֲטוּי־שֶׁלֶג בְּטְרוּיָה
וְרֻכְסֵי הַר אֵידָה¹ –
שֵׁם פְּרִיאָמוֹס נָטַש אֵי־אָז
אֶת תִּינוֹקוֹ הָרֶךְ,
הַפְּרִיד אוֹתוֹ מֵעַם אָמוֹ
לְשֹׁכֵן בְּחִיק הַמָּוֶת.
הַיֶּלֶד הָיָה פָּרִיס.

1. הַר אֵידָה – הַר סִמוֹךְ לִטְרוּיָה.

"הִבֵּן שֶׁל הַר אֵידָה,
הִבֵּן שֶׁל הַר אֵידָה,"
כֵּן הוּא נִקְרָא נִקְרָא¹
בְּעִיר שֶׁל הַטְּרוּיָאנִים.

אִי, גִּיא עֲטוּי שֶׁלֵּג בְּטְרוּיָה
וּרְכְּסֵי הַר אֵידָה -
לוֹ מַעוֹלָם לֹא הוֹשַׁבְתֶּם אֶת פָּרִיס
לְגָדֵל כְּבוֹקֵר בֵּין פְּרוֹת,
לְיַד הַמַּיִם הַזְּכִים,
שֶׁם נוֹבְעוֹת עֵינֹת הַנִּמְפוֹת
וְאַחוּ מִפְּרִיחַ דָּשָׁא יֶרֶק
עִם וְרָדִים וּפְרִיחֵי יִקְיִנְתוֹן -
לְאַלוֹת, שֶׁתְּבֹאנָה לְקֹטֵף.

לְשֵׁם פַּעַם הַגִּיעָה אֶתְנָה
וְאַפְרוֹדִיטָה, קֵן-מְזֻמוֹת,
וְהֶרָה, וְאַתֵּן גַּם הֶרְמֵס -
שְׁלִיחוֹ שֶׁל אֲבֵי הָאֱלִים.
אַפְרוֹדִיטָה הַתְּפָאֶרָה
בְּדֶרֶבְנוֹת הַתְּשׁוּקָה,
אֶתְנָה בְּחוֹד חֲנִיתָה,
וְהֶרָה בְּמַטֵּת הַמְּלָכוֹת,
אוֹתָהּ הִיא חוֹלֶקֶת עִם זְאוּס.
הֵן בָּאוּ לְאַחוּ
כְּדֵי שְׁפָרִיס יִכְרִיעַ
מִי הַיָּפֶה בִּינִיָּהן.
אִי, תַּחֲרוֹת לִפִּי נִתְעַבַּת

1. נִקְרָא נִקְרָא - ראו הערה לשורה 184.

שְׁהוֹלִידָה אֶת זֶרַע מוֹתִי!
 מוֹתִי שְׁיולִיד תִּהְיֶה
 לְכָל הַבָּנוֹת בִּינֶן:
 אֲנִי הִיא רֵאשִׁית הַמַּנְחוֹת
 שְׁאֲרֻטָּמִים תִּרְיַח
 לְכַבּוֹד הַמָּסַע אֵלַי טְרוּיָה!

1310

אִי אִמָּא, אִי אִמָּא,
 הָאִישׁ שְׁהוֹלִיד אוֹתִי
 הִסְתַּלַּק וְנָטַשׁ אוֹתִי
 הַלּוֹמָה מִבְּדִידוֹת.
 אוֹי, אֵיזָה מַרְאֶה מַרְעִיל,
 הַלָּנָה הַשְּׁנוּאָה, מַרְעִיל!
 וְאֲנִי נִטְבַּחַת נִרְצַחַת בְּזָבַח טָמֵא
 בְּיָדַיִם שֶׁל אֲבֵא טָמֵא.

הַלֹּאִי שְׁאֻלִּים
 לֹא אֲרַחָה בְּנִמְלָה
 אֶת יִרְכָתִי הַסְּפִינוֹת
 עִם הַמַּקְוִיִּים מֵאָרֶד
 הַמַּקְרָקִרִים עַל טְרוּיָה!
 הַלֹּאִי שְׁזָאוֹס לֹא נִגַּע
 בְּמִימֵי הָאֻרִּיפּוֹס
 לְשִׁכְךָ אֶת רַעֲשִׁים!
 מִנְשִׁיפַת אַפּוֹ
 שְׁמַחִים מִפְּרָשִׁים,
 גִּזְאִים בְּבִטְנָם הַתְּפוּחָה,
 וְהַמְּלָחִים מִבִּיטִים בְּדַמָּה:
 לְאַחַדִּים מֵהֶם זֶה רָגַע עֶצוּב,
 לְאַחַדִּים זֶה צָרָךְ,

1320

לְאַלֶּה סִימָן לְצֹאת לַיִם,
לְאַלֶּה לְקַפֵּל מִפְרָשִׁים,
וּלְאַחֲרִים – לְחִכּוֹת.

הוּ גִזַּע כּוֹרֵעַ מִסֶּבֶל אֲנַחְנוּ,
בְּנֵי חֲלוֹף כּוֹרְעִים מִסֶּבֶל!
נַחֲפֹר וְנַחֲפֹר בְּחַיֵּינוּ
וְרַק אֲמַלְלוֹת נִגְלָה!

1330

מקהלה:

[שרה] אֵי, סֶבֶל גָּדוֹל כָּאֵב גָּדוֹל
הַמִּיטָה הֶלְנָה עַל רֹאשׁ הַיּוֹנִים.

המקהלה עוברת לדיבור רגיל ופונה לאיפיגניה.

אֲנִי מְרַחֶמֶת עָלֶיךָ,
עַל הָאֶסּוֹן שֶׁנִּפְל בְּחֻלְקֶךָ!
לוֹ רַק לֹא נָפַל בְּחֻלְקֶךָ!

רעש של המולה מתקרבת. איפיגניה מאמצת מבט לעבר מקור הרעש.

איפיגניה:

אֵמָּא, קְבוּצַת גְּבָרִים מִתְקַרְבֶּת!

קליטימסטרה מביטה.

קליטימסטרה:

כֵּן, זֶה אֶכִּילָס, יִלְדָּה,
הַבֶּן שֶׁל הָאֵלָה.
בְּשִׁבִּילֹו הִגַּעַתְ לְכָאן.

איפיגניה פונה לשני המשרתים העומדים ליד דלתות האוהל.

איפיגניה :

1340

פֶּתְחוּ אֶת הַדֶּלֶת ! אֲנִי רוֹצָה לְהִסְתַּתֵּר.

קליטימסטרה :

לָמָּה אַתְּ בּוֹרַחַת, יְלָדָה ?

איפיגניה :

אֲנִי מִתְבַּיֶּשֶׁת לְהִסְתַּכֵּל בְּאֶכִּילֹס.

קליטימסטרה :

לָמָּה ?

איפיגניה :

הַחֲתָנָה שֶׁנֶּהְרָסָה... זֶה מְבִיֵּשׁ אוֹתִי.

קליטימסטרה :

זֶה לֹא הַזְמַן לְגִנּוּנִי אֲצִילוֹת ! חֲכִי כָּאֵן !
אֲסוּר לְהָרִים אֶת הָאֶף, אִם יֵשׁ סְכוּי שְׁ –

אכילס נכנס מימין עם קבוצת חיילים. לאורך כל התמונה, איפיגניה אינה מביטה בהם ישירות.

אכילס :

[פונה לקליטימסטרה] אִשָּׁה מְסֻכָּנָה, הִבַּת שֶׁל לָדָה –

קליטימסטרה :

כֵּן, "מְסֻכָּנָה", זֶה לֹא שֶׁקֶר.

אכילס :

- הַיּוֹנִים צוֹרְחִים דְּבָרִים אֵימִים.

קליטימסטרה :

מָה הֵם צוֹרְחִים ? סֵפֶר לִי !

אכילס :

לְגִבִּי הַבֵּת שְׁלֹךְ -

קליטימסטרה :

מָלִים מְבַשְּׂרוֹת רָעוֹת.

אכילס :

- שְׁצַרְיָךְ לְשַׁחֵט אוֹתָהּ.

קליטימסטרה :

וְאַף אֶחָד לֹא הִתְנַגֵּד ?

אכילס :

אֲנִי, אֲבָל גַּם עָלֵי הֵם צָרְחוּ.

קליטימסטרה :

מָה הֵם צָרְחוּ ?

אכילס :

לְסַקֵּל אוֹתִי בְּאֲבָנִים !

קליטימסטרה :

כִּי נִסִּיתָ לְהַצִּיל אֶת הַבֵּת שְׁלִי ?

אכילס :

בְּדִיּוֹק !

קליטימסטרָה :

מִי מֵעַז לְגַעַת בָּךְ ?

אכילס :

כָּל הַיּוֹנִים.

קליטימסטרָה :

מָה עִם הַחֲיָלִים שְׁלָךְ, הַמִּרְמִידוֹנִים :
הֵם לֹא הָיוּ לְטוֹבָתְךָ ?

אכילס :

הֵם הָיוּ הַכִּי עוֹיָנִים !

קליטימסטרָה :

[לֹאִיפִיגֶנִיָּה] זָהוּ, יִלְדָּהּ, אֲנַחְנוּ אַבּוּדוֹת.

אכילס :

הֵם לָעָגוּ לִי, הֵם קָרְאוּ לִי
עֶבֶד לַחַיִּי נְשׂוּאִים!¹

קליטימסטרָה :

מָה עָנִיתָ לָהֶם ?

1. עֶבֶד לַחַיִּי נְשׂוּאִים – הייתי מעדיף לתרגם את השורה כך: "הם לָעָגוּ לִי, הם קָרְאוּ לִי / עֶבֶד לַחַיִּי נְשׂוּאִים!". אבל...

אכילס :

”אַל תַּהַרְגוּ אֶת אִשְׁתִּי לְעֵתִיד !”

קליטימסטרה :

כָּל הַכְּבוֹד !

אכילס :

”אַבָּא שְׁלֵה הַבְּטִיחַ לִי אוֹתָהּ.”

קליטימסטרה :

וְשַׁלַּח לְהַבִּיא אוֹתָהּ מֵאַרְגּוֹס !

אכילס :

אַבְל הַצָּרְחוֹת שְׁלָהֶם הַשְׁתִּיקוּ אוֹתִי.

קליטימסטרה :

הָאֶסְפָּסוֹף הוּא זֹרְעָה !

אכילס :

אֲנִי אֶגֶן עָלֶיךָ !

קליטימסטרה :

תִּלְחַם לְבִדָּד מוֹל כָּלֶם ?

מצביע על החיילים שהתלוו אליו.

אכילס :

אֵת לֹא רוֹאָה אֶת הַחֲמוּשִׁים הָאֵלֶּה ?

קליטימסטרָה:

תְּבַרְךָ עַל אִמְץ לְבָבְךָ!

אכילס:

הִלֹּאִי!

קליטימסטרָה:

אֲזַל אֶל יִשְׁחָטוּ אֶת הַיְלָדָה?

1360

אכילס:

לֹא, כָּל עוֹד זֶה תְּלוֹי בְּרָצוֹן שְׁלִי!

קליטימסטרָה:

מִי־שֶׁהוּ יָבוֹא לְקַחַת אוֹתָהּ?

אכילס:

כֵּן, אֲלָפִים, וּבְרֵאשָׁם אוֹדִיסֵאוֹס.

קליטימסטרָה:

הַיֵּן שֶׁל סִיזִיפּוֹס?

אכילס:

הוּא בַּעֲצָמוֹ!

קליטימסטרָה:

הוּא פּוֹעֵל מִרְצוֹנוֹ, אוֹ הַצָּבָא בָּחַר בּוֹ?

אכילס:

הוּא נִבְחַר, אֲבָל מִצִּדּוֹ, בְּרָצוֹן.

קליטימסטרָה :

בְּחִירָה מְרַשֶּׁעַת : לְרֹצֶחַ !

אכילס :

אֲנִי אֶבְלֵם אוֹתוֹ !

קליטימסטרָה :

וְאִם הִיא תִּתְנַגֵּד ,

גַּם אִזּוּ הוּא יִקַּח אוֹתָהּ ?

אכילס :

מִהֶשְׁעַר הַבְּלוֹנְדִי שָׁלָה .

קליטימסטרָה :

מָה לַעֲשׂוֹת בְּרֹגַע הַזֶּה ?

אכילס :

לְהַחֲזִיק בָּהּ בְּכַח ! בְּכַח !

קליטימסטרָה :

וְאִזּוּ יֵשׁ סְפוּי שֶׁלֹּא יִשְׁחָטוּ אוֹתָהּ ?

אכילס :

זֶה בְּהַחֲלִיט אֶפְשָׁרִי .

איפיגניה מתנערת פתאום מן המצב המכונס, שבו היתה שרויה במשך רוב זמן השיחה בין השניים. היא קוטעת את שיחתם, בלי להביט באכילס.

אָמאַ, אַנִי רוֹצֶה שְׁתַּקְשִׁיבִי לִי!
 אַנִי רוֹאֶה שְׁאֵת כּוֹעֶסֶת עַל בְּעִלְךָ -
 אֵין טַעַם בָּזֶה. יֵשׁ דְּבָרִים
 שֶׁהֵם מַעֲבֵר לִיכְלֹת שְׁלָנוּ.

1370

מצביעה על אכילס.

רְאוּי לַהּוֹדוֹת לוֹ
 עַל הַכּוֹנֵנוֹת הַטּוֹבוֹת,
 אֲבָל צָרִיךְ לַהֲזַהֵר:
 אֲסוּר לוֹ לַהֲסַתְכֶסֶף עִם הַצָּבָא -
 אֲנַחְנוּ לֹא נִרְוִיחַ מִזֶּה שׁוּם דָּבָר
 וְהוּא עָלוּל לַהֲפָגַע.

אָמאַ,
 הַקְשִׁיבִי מָה עָבַר לִי בְּרֹאשׁ.
 נִגְזַר עָלַי לָמוּת.¹ אִם כֵּן,
 אַנִי רוֹצֶה לָמוּת בְּאַצִּילוֹת,
 לַהֲשַׁלִּיךְ מִמֶּנִּי כָּל פְּתָדָנוֹת!
 בּוֹאִי נִבְדֹּק אֶת זֶה יַחַד
 וְתִרְאִי שֶׁהֶצַּדֵּק אֶתִּי.
 יוֹן הַגְדוֹלָה כְּלָה
 נוֹשֵׂאת אֵלַי אֶת מִבְטָהּ:
 בִּי תְלוּיִים מִשֵּׁט הַסְּפִינוֹת
 וְנִפּוּץ חוֹמוֹתֶיהָ שֶׁל טְרוּיָה.
 בִּי תְלוּי הָעֵתִיד שֶׁל נְשׁוֹת הַיּוֹנִים -
 הַבְּרָבָרִים לֹא יִמָּשִׁיכוּ לַחֲטֹף אוֹתָן

1380

1. נִגְזַר עָלַי לָמוּת - ואפשר גם להבין: "הַחֲלָטָתִי לָמוּת".

מְחוּפֵּיהָ שֶׁל יוֹן הַשּׁוֹפֵעַת,
אִם יַעֲנֶשׁוּ עַל כָּךְ
שְׁפָרִים גָּזֹל אֶת הַלָּנָה.

כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה
יִקְרוּ בְּזִכּוֹתִי,
בְּזִכּוֹת הַמָּוֶת שְׁלִי,
וְאֲנִי, הַמוֹשִׁיעָה שֶׁל אֶרֶץ יוֹן,
אֶזְכֶּה בְּתֵהֱלֹת נִצְחִים !

חוּץ מִזֶּה, אֶסוּר לִי
לְאַהֲב מְדֵי אֶת הַחַיִּים שְׁלִי:
אִמָּא,
אֶת יְלֻדְתִּי אוֹתִי לְטוֹבַת כָּל יוֹן,
לֹא רַק לְעֶצְמִךְ !
אֲלֹפִי גְבָרִים תּוֹפְסֵי מְגָנִים,
אֲלֹפִים אוֹחֲזִים בְּמִשּׁוּטִים,
וּבְגִלְל הָעוֹל שֶׁנַּעֲשֶׂה לְמוֹלֶדֶת
הֵם יִחַרְפוּ אֶת נַפְשָׁם
לְהִלָּחֵם בְּאוֹיֵב
וְלָמוּת לְמַעַן יוֹן –
אֲזִי אֲנִי, רַק נֶפֶשׁ אַחַת,
אֲנִי אֶמְנַע אֶת כָּל זֶה ?
אִיזוֹ תְּשׁוּבָה הוֹגֶגֶת
נָשִׁיב לְטַעֲנָה הַזֹּאת ?

וְעוֹד מִשָּׁהוּ.

מַצְבִּיעָה עַל אֲכִילָס.

לָמָּה שָׁהֲאִישׁ הַזֶּה
יִלְחֹם בְּכָל הַיּוֹנִים
וַיָּמוּת בְּשִׁבִּיל אִשָּׁה ?
חַיִּים שֶׁל גִּבּוֹר אֶחָד
עָדִיפִים עַל חַיֵּי אֶלֶף נָשִׁים !

וְאִם אֶרֶטְמִיס רוֹצָה לְקַחַת אוֹתִי,
מִי אֲנִי - בֵּת תְּמוּתָה -
שְׁאֶפְרִיעַ לָאֵלֶּה ?
זֶה בִּלְתִּי אֶפְשָׁרִי !
אֲנִי מְקַדִּישָׁה אֶת גּוֹפִי לַיּוֹן !
בּוֹאוּ: הִקְרִיבוּ אוֹתוֹ !
צִאוּ וְחַסְלוּ אֶת טְרוּיָה !
זֶה יִהְיֶה הַגִּלְעָד שְׁלִי !
הַיִּלָּדִים,
הַנְּשׂוּאִים,
הַתְּהַלָּה שְׁלִי !
מִגִּיעַ לַיּוֹנִים לְשַׁלֵּט עַל הַבְּרָבְרִים,
וְלֹא לְהַפֵּךְ, אֲמָא :
הֵם מְגֻזָּע עֲבָדִים,
אֲנַחְנוּ בְּנֵי חוֹרִין !

מקהלה :

יִלְדָּה,
בְּדֶרֶמָה הַזֹּאת אַתְּ אֲצִילָה,
וְהָאֵלֶּה - חוֹלָה.

אכילס :

בְּתוֹ שֶׁל אֶגְמֶמְנוֹן,
אֶחָד הָאֱלִים

הָיָה הוֹפֵךְ אוֹתִי לְמֵאֶשֶׁר,
 אֵלֹו הַתַּחֲתָנִתִּי אֶתֶּךָ.
 אֲנִי מִקְנֵא בִּינֹן שְׁזָכְתָּה בָּךְ,
 וּבָךְ - עַל שְׁזָכִית בִּינֹן!
 אִמְרַת דְּבָרִים יָפִים,
 הַמְּכַבְּדִים אֶת הַמּוֹלֶדֶת.
 הַפְּסָקָה לְהִלָּחֵם בָּאֵלִים,
 הֵם חֲזָקִים מִמֶּךָ,
 וְשָׁקֵלְתָּ מָה מוֹעִיל וְנַחוּץ.
 כָּכָל שְׁאֲנִי נֶחֱשֵׁף לְאִפִּי שְׁלֶךְ -
 אֶת אֲצִילָהּ, אִיפִיגְנִיָּה! -
 אֲנִי מִשְׁתוֹקֵק יוֹתֵר וְיוֹתֵר
 לְהַתְחַתֵּן אֶתֶּךָ.

מתקרב לאיפיגניה, העומדת בגבה אליו.

אֲנִי רוֹצָה לַעְזוֹר לָךְ!
 אֲנִי רוֹצָה לְקַחַת אוֹתָךְ אֵלַי.
 בְּשֵׁם אִמָּא שְׁלִי -
 אֲנִי נִשְׁבָּע לְהִלָּחֵם בִּיּוֹנִים,
 כְּדֵי לְהַצִּיל אוֹתָךְ!

אִיפִיגְנִיָּה, תַּחֲשָׁבִי עַל זֶה,
 מוֹת הוּא דְּבָר נוֹרָא!

איפיגניה:

אֲנִי אוֹמְרַת בְּלִי בּוֹשָׁה:
 הַגּוֹף שֶׁל הֶלֶנָּה גֵּרָם כָּכָר
 לְמִסְפִּיק מְלַחְמוֹת וְרָצִיחוֹת.
 אֲזֵי דֵי, לֹא צָרִיךְ לְהוֹסִיף!

אֲכִילָס, אַל תִּהְרַג בְּגִלְלִי
וְאַל תִּהְרַג אִף אַחֵר.
תֵּן לִי לְהַצִּיל אֶת יוֹן, אִם אוֹכֵל.

1420

אכילס :

הוֹ, אֵיזָה לֵב נֶאֱצַל !
כָּבֵר אֵין לִי שׁוּם תְּשׁוּבָה לָזֶה.
זָכָה הִחְלַטְתָּ, וְלוֹמַר אֶת הָאֲמֶת –
זוֹ הִחְלַטָּה אֲמִיצָה.
בְּכָל זֹאת, כִּדְאִי שֶׁתְּקַשִּׁיבִי לִי:
אַחֲרֵי הַכֹּל, כְּשֶׁתִּרְאִי אֶת הַחֶרֶב,
אֵיךְ הִיא מִתְקַרֶּבֶת אֵלַיךְ,
אוֹלֵי תַחֲשָׁבִי אַחֲרַת
וּתְבַקְּשִׁי עֲזָרָה.
וְאַנִּי אֶהְיֶה שָׁם לְהַצִּיל אוֹתָךְ !
אַלְךָ עֲכָשׂוּ אֶל הַמְּזֻבָּח
יַחַד עִם הָאֲנָשִׁים שְׁלִי
וְאַחֲכָה שָׁם בְּדְרִיכוֹת לְבוֹאֶךָ.
אֲנִי לֹא אֲנִיחַ לָךְ לָמוֹת
רַק בְּגִלְל פֶּרֶץ פְּזִיזוֹת !

1430

אכילס יוצא מימין עם חייליו. איפיגניה פונה אל אמה.

איפיגניה :

אֵמָּא, לָמָּה אַתְּ בּוֹכָה
וְלֹא אוֹמֶרֶת כָּלוּם ?

קליטימסטרה :

יֵשׁ לִי סִבָּה טוֹבָה לְכַפּוֹת,
לְכָאֵב עֵמֶק בֵּלֵב.

איפיגניה :

דִּי ! אֶל תִּגְרָמִי לִי לְפָחַד.
עֲשֵׂי מַה שְּׂאֲמַר לָךְ !

קליטימסטרה :

דְּבָרִי, אֲנִי לֹא אֶבֶא שְׁלֹף,
לֹא אֶפְגַּע בָּךְ.

איפיגניה :

אֶל תִּגְזְרִי אֶת הַשְּׁעָר לְאוֹת אֶבֶל
וְאַל תַּעֲטֹפִי אֶת גּוֹפֶךְ בְּשָׁחוּרִים !

קליטימסטרה :

מָה ? לָמָּה ? אַחֲרֵי שְׂאֲנִי אֶאֱבֹד אוֹתָךְ ?

איפיגניה :

אֶת לֹא תֵאֲבֹדִי אוֹתִי ! אֲנִי אֶנְצָל,
וְאֶת תַּזְכִּי לְתֵהֱלָה בְּזָכוּתִי.

1440

קליטימסטרה :

לָמָּה אֶת מִתְכַּנֶּנֶת ?
אֲנִי לֹא אוֹכֵל לְהִתְאֵבֵל עָלֶיךָ ?

איפיגניה :

לֹא, כִּי לֹא יִהְיֶה לִי קֶבֶר.

קליטימסטרה :

מָה ? אֶבֶל לְפִי הַמְנָהג
צָרִיךְ לְקַבֵּר אֶת הַמֶּת.

איפיגניה :

הַמְזֻבָּחַ שֶׁל אֲרִטְמִיס –
הוא יִהְיֶה הַגִּלְעָד שְׁלִי !

קליטימסטרה :

מָלִים יָפוֹת, יִלְדָּה.
אֲנִי אַעֲשֶׂה מָה שְׁאֲמַרְתָּ.

איפיגניה :

אִיזוֹ בֵּת-מָזֶל אֲנִי : זָכִיתִי לַעְזוֹר לִיּוֹן !

קליטימסטרה :

מָה לְהוֹדִיעַ לְאַחֵיוֹת שְׁלֹף ?

איפיגניה :

אַל תִּלְבִּישִׁי גַם אוֹתָן בְּשָׁחוֹרִים !

קליטימסטרה :

לְמַסֵּר לָהֶן מָלֶה אוֹהֶבֶת מִמֶּנּוּ ?

איפיגניה

שְׁלוֹם, זֶה הַכֹּל...

נעצרת במבטה על אֲרִסְטֹס, המונח בחיק קליטימסטרה.

וְגִדְלִי בְּשִׁבְלִי אֶת אֲרִסְטֹס,
שִׁיְהֶיָּה לְגִבֹּר !

קליטימסטרה :

חֲבָקִי אוֹתוֹ ;
לֹא תִרְאֶי אוֹתוֹ עוֹד.

קליטימסטרדה מגישה לה את התינוק.

איפיגניה :

מתוך שְׁלִי, עֲשִׂית
כָּל מָה שְׁיִכְלֶת
לַעְזֹר לַאֲחֻתְךָ.

קליטימסטרדה :

לַעֲשׂוֹת בְּשִׁבְלֶךְ מִשְׁהוּ בְּאַרְגֹּס ?

איפיגניה :

כֵּן, אֵל תִּשְׁנְאֵי אֶת אֲבֹא שְׁלִי.
זְכָרִי : הוּא בַּעֲלֶךָ.

קליטימסטרדה :

הוּא יַעֲבֹר שְׁבָעָה מְדוּרֵי גֵיהֲנוֹם
עַל כָּל מָה שֶׁעָשָׂה לָךְ !

איפיגניה

הוּא לֹא הוֹרֵג אוֹתִי מִרְצוֹנוֹ,
הוּא פוֹעֵל לְמַעַן יוֹן.

קליטימסטרדה :

אָבֵל הוּא נִהַג בְּעֶרְמָה !
הַנִּבְּזָה הַזֶּה לֹא רָאוּי
לִשְׁם שֶׁל אָבִיו !

איפיגניה מעבירה את אורסטס לקליטימסטרדה. היא מהורהרת ומלטפת
את שְׁעֵרָה.

איפיגניה :

מִי יִלְוֶה אוֹתִי לַמִּזְבֵּחַ
לִפְנֵי שִׁימְשֹׁכוֹ אוֹתִי לְשֵׁם בְּשָׁעַר?

קליטימסטרה :

אֲנִי אָבוֹא אֵתָּךְ –

איפיגניה :

לֹא אֵתָּ, זֶה לֹא רַעְיוֹן טוֹב.

קליטימסטרה :

– אֲנִי אֲדַבִּיק אֶת עֲצָמֵי לִשְׁמֶלֶה שְׁלֹךְ!

איפיגניה :

1460

אִמָּא, הִקְשִׁיבִי לִי,
אֵת צְרִיכָה לְהַשְׁאֵר כָּאן!
זֶה טוֹב יוֹתֵר לְשִׁתִּינוּ.

ניגשת לאוהל, לכניסת המשרתים, וקוראת פנימה.

מִי מִן הַמְּשָׁרְתִּים שֶׁל אָבִא
יִלְוֶה אוֹתִי לְשֵׁם –
לְאַחוֹ שֶׁל אֲרִטְמִיס,
שֶׁבוּ יִשְׁחָטוּ אוֹתִי?

יוצאים שניים־שלושה משרתים, ביניהם השליח.¹

1. כאמור בהערה לשורה 333, במחזה הנוכחי חולקו התפקידים כך: שחקן א' גילם את אגממנון ואת אכילס; שחקן ב' – את מנלאוס ואת קליטימסטרה; שחקן ג' את הזקן, את השליח "הראשון" (שורות 414-439), ואת איפיגניה. השאלה היא האם הוא גילם גם את דמות ←

קליטימסטרה:

יְלִידָה שְׁלִי, אֶת הוֹלָכָתָּ?

איפיגניה

כֵּן, וְלֹא אֶחָזֵר לְעוֹלָם.

קליטימסטרה:

אֶת עוֹזְבֶתָּ אֶת אִמָּא?

איפיגניה

אֶת רוֹאָה שְׁאִין לִי¹ -

השליח "השני" (שורות 1532-1612). על סמך שורות 1462-1463, ושורה 1543, ניכר כי "אחד המשרתים של אבא" (שורה 1462) צריך להיות השליח "השני", מפני שהוא זה אשר לוקח את איפיגניה למחנה (יחד עם עוד משרת אחד לפחות, כפי שניתן להסיק משורה 1543), והוא זה אשר חוזר לספר מה קרה שם. אבל אם שחקן ג' משחק גם את איפיגניה - זה בלתי אפשרי, מפני שאיפיגניה כבר על הבמה. איך פותרים את זה? יש שתי אפשרויות: 1. אחד הניצבים יוצא מן האוהל חבוש במסכה של השליח ולבוש בבגדיו, ויוצא מן הבמה עם איפיגניה (שחקן ג') אחרי שורה 1509; 2. שחקן א' מגלם את הדמות הזאת. האפשרות השנייה מחייבת החלפה זריזה מאוד של תלבושות ומסכה, מפני ששמונה שורות אחרי יציאתו של השליח (שורה 1612) אמור שחקן א' להיכנס בדמותו של אגממנון. האפשרות הראשונה היא הסבירה יותר בעיני. שחקן ג' (בדמותה של איפיגניה) יוצא אחרי שורה 1509, המקהלה שרה עד שורה 1531, ואז הוא חוזר בדמות השליח השני.

1. אֶת רוֹאָה שְׁאִין לִי - מילולית, "כן, כפי שאת רואה, לא כראוי". לטובת הנוסח המילולי אפשר לומר כי במילים "לא כראוי" נדמה שאיפיגניה "נשברת" מעט ונסוגה לרגע מן הפתוס בנאום שלה: מהלך טבעי שהיא מתאוששת ממנו מיד. נגד הנוסח הזה אפשר לטעון שהוא "בכייני" מדי, ולכן צורם מדי, לנוכח הנאום שלה. יש עורכים המציעים לקרוא: "כן, כפי שאת רואה. כיאה וכראוי." אבל זו ←

קליטימסטרה:

עצרי, אל תעזבי אותי!

איפיגניה:

אני לא מרשה לך לבכות!

היא נפרדת מקליטימסטרה, הנכנסת לאוהל עם אורסטס בידה. פונה אל המקהלה.

צעירות, פצחו בשיר תודה
לארטמיס, בתו של זאוס,
הודו לה על הגורל שנפל בחלקי!

תבוא דממה על מחנה היונים!

יוכנו סלי הפלחן!

תבער האש ותקלה

את גרגירי השעורה!

יקיף אבי את המזבח

משמאל לימין!

הנה אני באה לעטר את יון

בזר נצחון וישועה!

איפיגניה פוצחת בקומוס.¹ היא שרה.

כבר תגובה מתלהמת מדי, שאינה מגלה רגישות רבה כלפי האם. העדפתי לתרגם כפי שתירגמתי, מפני שרציתי "להקשיב" לרגע הקשה הזה, לכאב הנורא של האם, ולמצוקתה של איפיגניה.

1. "קומוס" – קינה. תמונה לירית בתוך מערכה (בין מזמורי המקהלה), המתקיימת בין השחקנים למקהלה ברגעי מצוקה נפשית עזה. השירה (ו/או הרציטטיב) מלווה באבוב: המוזיקה מפצה על מה שהמילים מתקשות להביע.

קחו אותי,
המחריבה הגדולה
של טרויה ובניה!
תנו הביאו זרים לראשי
לעטר את מקלעות שערי!
הביאו מים זכים
מאגני הטבילה!
רקדו מסביב למקדש,
מסביב למזבח רקדו,
לכבוד ארטמיס,
המלכה ארטמיס,
זו האלה הברוכה!
בדמי, אם צריך,
בגופי השחוט,
אמחק את נבואתה!

1480

מקהלה:

[שרה] הוּ אִם! נִכְבְּדָה נִכְבְּדָה,
את דמעותינו נתן לך עכשו:
אסור להזיל אותן בזמן הפלחן.

1490

איפיגניה:

[שרה] אִי אִי צְעִירוֹת,
שירו אתי לארטמיס,
שמקדשה מול כלקיס,
ליד הנמל הצפוף של אוליס,
שם שואגות חניתות הקרב,

1. אִם - הכוונה בוודאי לאלה ארטמיס, לא לקליטימסטרה.

טְרוּפוֹת צְפִיָּה לְבוֹאִי!
אִי, אֶרֶץ פְּלִסְטִינָה,¹ אֲמִי,
וּמִי־קִנְאִי, הָאוֹמֶנֶת שְׁלִי –

מקהלה:

[קוטעת אותה. שרה] אֶת קוֹרֶאת לְמִבְצָר שֶׁל פָּרְסָאוּס,

1500

יְגִיעַ כַּפֶּם שֶׁל אוֹתָם הַקִּיקְלוֹפִים?

איפיגניה:

[שרה] – גִּדְלָתָן אוֹתִי לְהִיּוֹת אוֹר לִיּוֹן:

לָמָּה אֶפְתָּח מִן הַמָּוֶת?

מקהלה:

[שרה] תִּהְלָתְךָ לֹא תִגָּנַע לְעוֹלָם!

איפיגניה:

[שרה] הוּא יוֹם מוֹאֵר בְּנִגְהָ

עֵינֵי הַזֹּרֶחַת שֶׁל זָאוּס!

אֲנִי עוֹבְרֶת לְעוֹלָם אַחֵר,

לְחַיּוֹת חַיִּים אַחֵרִים.

הִיָּה שְׁלוֹם, אוֹר יָקָר!

איפיגניה יוצאת מימין, בליווי המשרתים. המקהלה ממשיכה בקומוס.

מקהלה:

[שרה] אִי אִי,

1510

הַבֵּיטוּ בַּמַּחְרִיבָה הַגְּדוֹלָה

1. פְּלִסְטִינָה הוא שם אחר לחבל הארץ (אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל), שבו שכנה העיר ארגוס. חבל ארץ זה כלל את מצודת מִי־קִנְאִי, שנוסדה על ידי הגיבור פָּרְסָאוּס ונבנתה בידי הקיקלופים. הפְּלִסְטִינִים נחשבו תושביה הקדומים של יוון.

שֶׁל טְרוּיָה וּבִנְיָה –
 הִנֵּה הִיא מְסַלֶּקֶת!
 זָרִים עוֹטְרִים אֶת רֹאשָׁהּ,
 וְעַל שַׁעְרָהּ
 נוֹצְצִים מִיָּם זָפִים
 מֵאֲגַן הַטְּבִילָה.
 הִנֵּה הִיא מְסַלֶּקֶת!
 תְּכָתִים בְּרִסְיֵי דָם מִתְפָּרֵץ
 אֶת מְזִבַּח הָאֵלָה
 וְאֶת גְּרוֹנָהּ הַמְּלִיכָה.
 אֲגִי טְבִילָה שׁוֹצְפִים
 מִמִּי מַעְיֵנוֹת צְלוּלִים
 מִחִפִּים לֶךְ בְּזִרְעוֹתָיו שֶׁל אָבִיךָ,
 מִחִפָּה גַם הַצָּבָא הַיּוֹנִי
 הַשׁוֹקֵק לְשַׁעֵט אֶל טְרוּיָה.

1520

נְהַלֵּל־נָא אֶת בֵּית זָאוֹס,
 אֲרֻטָּמִים הַמְּלִכָה,
 שֶׁתְּנִיב בְּרָכָה מִמוֹת הָעֵלְמָה!
 הוּא גְבִירָה הַמֵּתַעֲנֶגֶת
 עַל קְרִבָּן אָדָם –
 שְׁלָחִי אֶת צָבָא יוֹן
 אֶל אֶרֶץ בְּנֵי-בְלִיעֵל,
 טְרוּיָה הַבּוֹגְדָת!
 וְתִנִּי שְׁאֲגַמְּמוֹן, בְּכַח הַחֶרֶב,
 יִנִּיחַ כְּתוֹר דָּגוּל עַל רֹאשָׁהּ שֶׁל יוֹן,
 וְיַעֲטֹר אֶת רֹאשׁוֹ בְּתֹהֶלֶת נְצָחִים!¹

1530

1. מבקרים רבים סבורים שבנקודה הזאת נגמר המחזה בהצגת הבכורה שלו. לדעתם, כל מה שכתוב מכאן ואילך הוא תוספת מאוחרת מאוד, ש"הושתלה" כדי להתאים לעלילת המחזה איפיגניה בטאוריס, ←

לצורך אירוע שבו הוצגו שני המחזות בסדר עוקב (במחזה איפיגניה
בטאוריס אנחנו מוצאים את איפיגניה בממלכת טאוריס, לאחר שהאלה
אַרְטֵמִיס חילצה אותה מחרב השחיטה). הם מבססים את טענתם
בעיקר על בעיות רבות בשפה ובמשקל, ואכן הטקסט בהמשך לוקה
בבעיות רבות כאלה, אבל מבחינה דרמטורגית זהו סוף מצוין (ראו
מבוא), בעל ניחוח מובהק של אוריפידס.

אפילוג

השליח נכנס מימין.

שליח:

בתו של טינדראוס, קליטימסטרה!
צאי מן האהל ושמעי את דברי!

קליטימסטרה יוצאת מן האוהל, ואורסטס בחיקה.

קליטימסטרה:

שמעתי אותך ויצאתי –
כלי מבהלת, סובלת,
כלי המומה מרב פחד.
לא, אל תגיד לי שבאת
להודיע על עוד פרענות?

שליח:

לא, לא, זה על בתיך:
אני רוצה לספר לך
דבר מפלא ונורא.

קליטימסטרה:

אז אל תתעכב, דבר תכף ומיד!

שליח:

גברתי היקרה,
את תשמעי את הכל

בְּלִי קְשׁוּטִים וְסִלְסוּלִים –
בְּתַקְוָה שֶׁהַשָּׂכֵל יִשְׁלֹט בְּלִשׁוֹן
וְלֹא יִנִּיחַ לָהּ לְדַהֵר לְכָל עֵבֶר.

כְּשֶׁהִגַּעְנוּ עִם בְּתֶדֶךְ לַחֲרָשָׁה
שֶׁל אֲרִטְמִים, בֵּת זָאוּס,
וּלְכָרֵי הַדִּשָּׂא הַפּוֹרְחִים,
מְקוֹם שֶׁם חָנוּ הַיּוֹנִים –
מִיד הֵם כָּלֵם הַתְּאַסְפוֹ.
הַמֶּלֶךְ אֶגְמָמֶנוֹן שָׂרָאָה אֶת בֵּתוֹ
נִכְנָסֶת לַחֲרָשָׁה, אֶל הַטֶּבַח,
נֶאֱנַח בְּקוֹל גְּדוֹל וְהִסִּיט אֶת רֹאשׁוֹ,
כִּסָּה אֶת פָּנָיו בְּשׂוּלֵי גְלִימָתוֹ
וְנִסָּה לְהִסְתִּיר

1550

אֶת דְּמָעוֹתָיו הַשּׁוֹטְפוֹת.
אָבֵל הִיא נִגְשָׁה לְמוֹלוֹ וְאָמְרָה:
"אָבָא, הִנֵּה אֲנִי!
לְמַעַן הַמּוֹלָדֶת וּלְמַעַן יוֹן:
אֲנִי נֹתֶנֶת בְּרִצּוֹן אֶת גּוּפִי.
קָחוּ אוֹתִי לְמִזְבֵּחַ שֶׁל אֲרִטְמִים,
וְהִקְרִיבוּ אוֹתִי – אִם כָּכָה נִגְזֵר.
הֲלוֹאִי, אֲנִי אוֹמֶרֶת, שִׁיתְּמָזֵל מִזֻּלְכֶם
וְתִזְכּוּ לְנִצָּחַ בְּקֶרֶב!
הֲלוֹאִי שֶׁתְּשׁוּבוּ אֶל אֲדֹמַת הַמּוֹלָדֶת!
אָבֵל – שְׂאֵף יוֹנִי לֹא יִגַּע בִּי!
בְּשִׁקָּט אֲגִישׁ אֶת גְּרוּנִי,
בְּלֵב שְׂאִין בּוֹ פָּחַד."
כָּכָה אָמְרָה, וְכָלֵם נִדְּהָמוּ
מֵאֲצִילוֹת הָעֵלְמָה וּמֵאֲמָץ לְבָהּ.

1560

טְלִיבִיאוֹס - זֶה הָיָה תַּפְקִידוֹ -
עָמַד בַּמֶּרְכָּז וְהִשְׁלִיט
הֵס וּדְמָמָה בַּצָּבָא.
קָלְכֶס הַנְּבִיא שֶׁלֶף מְנַדְנָה
חָרַב מִבְּהִיקָה וְחִדָּה,
הִנִּיחַ אוֹתָהּ בְּתוֹךְ סֵל מְזֻהָב,
וְעֵטָר בְּזָר פָּרָחִים
אֶת רֹאשׁ הַבְּתוּלָה.
בְּנוֹ שֶׁל פִּלְאוֹס, אָכִילֶס,
אָחִז בֶּסֶל וּבֶאֱגֵן הַטְּבִילָה,
רָץ אִתָּם מִסְבִּיב לַמְּזֻבָּח, אָמַר:
"הוּ, אַתָּה, בְּתוֹךְ שֶׁל זָאוֹס,¹
שׁוֹחֲטֶת הַחַיּוֹת,
הַמְּגַלְגֶּלֶת נִגְהוֹת
אֶל מְרַחֲבֵי הַלַּיְלָה:
קִבְּלִי אֶת הַקֶּרֶבֶן הַזֶּה,
מִנְחָה מֵאֲתָנוּ,
צָבָא יוֹן וְהַמֶּלֶךְ אֶגְמָמֶנוֹן -
דָּם טָהוֹר מִצְּאוּר הָעֵלְמָה הַיָּפָה,
וְתִנִּי שְׁהַצִּי יַפְלִיג בַּבְּטָחָה
וַיִּכְתֹּשׁ אֶת קִרְבֶּיהָ שֶׁל טְרוּיָה!"

בְּנֵי אֶטְרָאוֹס וְכָל הַצָּבָא
עָמְדוּ וְהִשְׁפִּילוּ מִבֶּטֶט אֶל הָאָרֶץ.
הַכֹּהֵן² אָחִז בַּחֲרֵב וּנְשָׂא תְּפִלָּה,

1. בְּתוֹךְ שֶׁל זָאוֹס - אַרְטֵמִּיס מְזוּוּהָה כָּאֵן בְּשָׁנִיִּים מִתַּפְקִידֶיהָ הַרְבִּים: אֵלַת הַצִּיד ("שׁוֹחֲטֶת הַחַיּוֹת") וְאֵלַת הִירַח ("הַמְּגַלְגֶּלֶת נִגְוָהוֹת אֶל מְרַחֲבֵי הַלַּיְלָה").

2. הַכֹּהֵן - לֹא הַנְּבִיא קִלְכֶס, אֶלָּא דְמוּת אַחֶרֶת.

אחר כך בָּחַן אֶת גִּרְוֹנָהּ שֶׁל בִּתְּךָ,
 לְמַצָּא אִיפֹה לְהִנָּחִית אֶת הַחֶרֶב.
 כָּאֵב, כָּאֵב עֲנֵק נִשְׁוֹף לִי בִבְטֶן.
 פְּתָאִם... מְקַרָּה מִפֶּלֶא:
 כֻּלָּם שָׁמְעוּ בְּצִלִּילוֹת
 אֶת הַמַּחְלָמָה הַקָּשָׁה,
 אֵךְ כְּשֶׁהֲרִימוּ אֶת רֹאשָׁם –
 אֵף אַחַד לֹא יָדַע
 לָאֵן בְּכָלֵל הָעֲלָמָה נְעֻלָּמָה,
 כִּאלֹו נִבְלָעָה בְּאֲדָמָה.
 לִפְתָּע צָרַח הַכֹּהֵן,
 וְכָל הַצָּבָא הִדְהִד אַחֲרָיו,
 כְּשֶׁנִּגְלָה לְפָנֵיהֶם חֲדָיוֹן לֹא צָפוּי,
 שֶׁנִּשְׁלַח בְּוֹדָאֵי עַל יְדֵי הָאֱלִים,
 וְאֵף שֶׁחֲזוּ בוֹ, פָּשוּט לֹא הָאֲמִינוּ:
 עַל הָאָרֶץ שֶׁכָּבָה אֵילָה מִשְׁתַּנָּקֶת,
 גְּדוּלָּה
 וּמִרְשִׁימָה
 וַיִּפֹּה,
 מִמְטִירָה אֶת דָּמָה עַל כְּתִלֵי הַמִּזְבֵּחַ.

גְּבֻרָתִי, לֹא תוֹכְלִי לְתַאֵר
 כִּמָּה קִלְכֶּס הָיָה מְאֹאֶשֶׁר!
 הוּא שָׂאג מִשְׁמָחָה וְאָמַר:
 "מִפְקָדֵי הַכּוֹחוֹת הַמְּאַחֲדִים
 שֶׁל חִילוֹת הַצָּבָא הַיּוֹנִי:
 אַתֶּם רוֹאִים אֶת הַקֶּרֶבֶן הַזֶּה,
 אֲשֶׁר הִנִּיחָה הָאֱלֹה עַל הַמִּזְבֵּחַ שְׁלָה?
 אֶת הָאֵילָה הַזֹּאת הִרְצָה בָּהֶר?
 הִיא מַעֲדִיפָה אוֹתָהּ עַל פְּנֵי הָעֲלָמָה,
 כְּדִי לֹא לְהִכָּתִים אֶת פִּי הַמִּזְבֵּחַ

בְּדָם שְׂכָלוֹ אֲצִילוֹת!
 הִיא קִבְּלָה אֶת הַמִּנְחָה בְּרֹב עֲנָג
 וְתַעֲנִיק לְסָפִינוֹת שְׁלָנוּ רוּחַ טוֹבָה
 שִׁיפְלִיגוּ וְיַעֲוִטוּ עַל טְרוּיָה.
 אֲזִי קְדִימָה, תִּלִּים, אֲזִירוּ אִמָּץ!
 גִּשּׁוּ לְסָפִינוֹת שְׁלָכֶם!
 הַיּוֹם, בְּיוֹם הַזֶּה, נִשְׁאִיר מֵאֲחֹר
 אֶת מִפְרָצֶיהָ שֶׁל אֲוִלִים
 וְנִפְלַח אֶת הַיָּם הָאֲגָאִי!"

אַחֲרֵי שֶׁהִקְרַבְנָה נִשְׂרָף עַד אֶפֶר
 תַּחַת לְהַבּוֹת אֶל הָאֵשׁ,
 הַתְּפִלָּה קִלְכָּס לְפִי הַמִּנְחָה
 שֶׁהִצָּבֵא יָשׁוּב בְּשָׁלוֹם.

אֲגַמְמִנּוֹן שְׁלַח אוֹתִי
 לוֹמַר לָךְ אֶת זֶה,
 וּלְסַפֵּר עַל הַגּוֹרֵל הַמִּפְלָא
 שֶׁהִעֲנִיקוּ לוֹ אֵלֵי הַשָּׁמַיִם,
 וּלְאִיזוֹ תַּהֲלֵת נִצָּחִים
 זָכָה! בְּלִבָּם שֶׁל כָּל הַיּוֹנִים.

גְּבִרָתִי,
 הִיִּיתִי שָׁם וְרָאִיתִי הַכֹּל,
 וְאֲנִי אוֹמֵר לָךְ בְּכָל בְּטָחוֹן:

1. שֶׁהִעֲנִיקוּ לוֹ [...] זָכָה – יֵשׁ כֹּאֲלֶה הַסְבוּרִים כִּי הַנוֹשָׂא בַשּׁוֹרֹת הָאֵלֶּה
 הוּא אִיפִיגְנִיָּה, לֹא אֲגַמְמִנּוֹן. לְטַעֲנָתָם, אֲמֵנָה הַנוֹשָׂא הַדְּקֻדָּקִי הוּא
 אֲגַמְמִנּוֹן, אֲךָ הַהִקְשֶׁר מַחִיִּב אֶת אִיפִיגְנִיָּה כְּנוֹשָׂא. לְדַעֲתִי, הַדְּקֻדָּק
 צוּדָק כֹּאֵן: הַרְעִיּוֹן הוּא לְהַצִּיג אֶת אֲגַמְמִנּוֹן גַּם בְּרֹגַע הַזֶּה כּוֹזֵר יֵהִיר
 וְאִטּוֹם, הַחוֹשֵׁב רַק עַל עֲצָמוֹ.

הַבַּת שֶׁלָךְ נִסְקָה לְאֵלִים !
 אִזְ סִלְקִי אֶת הָעֶצֶב,
 אֶל תִּכְעָסִי עַל בְּעִלְךָ.
 אִי אֶפְשָׁר לַחְזוֹת
 אֶת מַעֲשֵׂי הָאֱלִים ;
 אֶת מִי שֶׁהֵם אוֹהֲבִים -
 הֵם טוֹרְחִים לְהַצִּיל.
 הִנֵּה, הַיּוֹם הַזֶּה
 רָאָה אֶת בִּתְּךָ
 גַּם מֵתָה וְגַם חִיָּה.

1610

השליח נכנס לאוהל מבעד לכניסת המשרתים.

מקהלה:

כִּמָּה אָנִי שְׂמִיחָה לְשִׁמְעַ
 אֶת דְּבָרֶיךָ שֶׁל הַשְּׁלִיחַ !
 הוּא אוֹמֵר שֶׁבִּתְּךָ בַּחַיִּים
 וְשׁוֹכֶנֶת בֵּין הָאֱלִים.

קליטימסטרה:

אִי, בִּתִּי, מִי הָאֵל שֶׁגָּנַב אוֹתְךָ ?
 אֵיךְ לִפְנוֹת אֵלֶיךָ בְּכָלֵל ?
 אֵיךְ לִהְיוֹת בְּטוֹחָה שֶׁהַסְּפוּר הַזֶּה
 לֹא נִוְעַד סֶתֶם לְנַחֵם אוֹתִי,
 לְגֵרָם לִי לְהַפְסִיק אֶת הָאֲבֵל עָלֶיךָ ?

מקהלה:

הִנֵּה בָּא אֶגְמַמְנוֹן הַמֶּלֶךְ !
 הוּא יוֹכֵל לְאַשֹׁר אֶת דְּבָרֵי הַשְּׁלִיחַ.

1620

אגממנון נכנס מימין, שופע מרץ, לבוש שריון מלא.

אגממנון:

אִשָּׁה, בְּזָכוֹת בְּתִנּוּ נִהְיָה מְאֻשָּׁרִים:
הִיא בְּאַמֶּת מְסִתּוֹפֶפֶת בֵּין הָאֱלִים!

נעצר במבטו על אורסטס, הטמון בין ידיה של אמו.

טוֹב, קָחִי אֶת הַגּוֹרוֹן שְׁלָנוּ
וְחִזְרִי הַבֵּיתָה!
הַצָּבָא דָּרוּךְ לְהַפְלָגָה.
לְהִתְרָאוֹת:
הַרְבֵּה זְמַן יַעֲבֹר
עַד שְׁאֲחֹזֵר מְטְרוּיָה
לְבָרְךָ אוֹתָךְ שׁוֹב בְּשָׁלוֹם.

אגממנון יוצא במהירות מימין. קליטימסטרה נכנסת לאוהל.

מקהלה:

יָצָא בְּשִׁמְחָה לְטְרוּיָה,
בֶּן אֶטְרָאוֹס,
וְחִזְרָה בְּשִׁמְחָה!
הִבָּא לָנוּ מִמֶּנָּה
שָׁלָל גָּדוֹל וָרֹב!

המקהלה יוצאת מימין.